

RYDIN, HERMAN LUDVIG

Bidrag till svenska
skogs-lagstiftningens historia.
Akademisk afhandling som ... af
Herman Ludvig Rydin ... kommer att
offentligen försvaras på Carolinska
academiens auditorium n:o 1, den 19
sept. 185

1853

National Library of Sweden: 27 B g

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

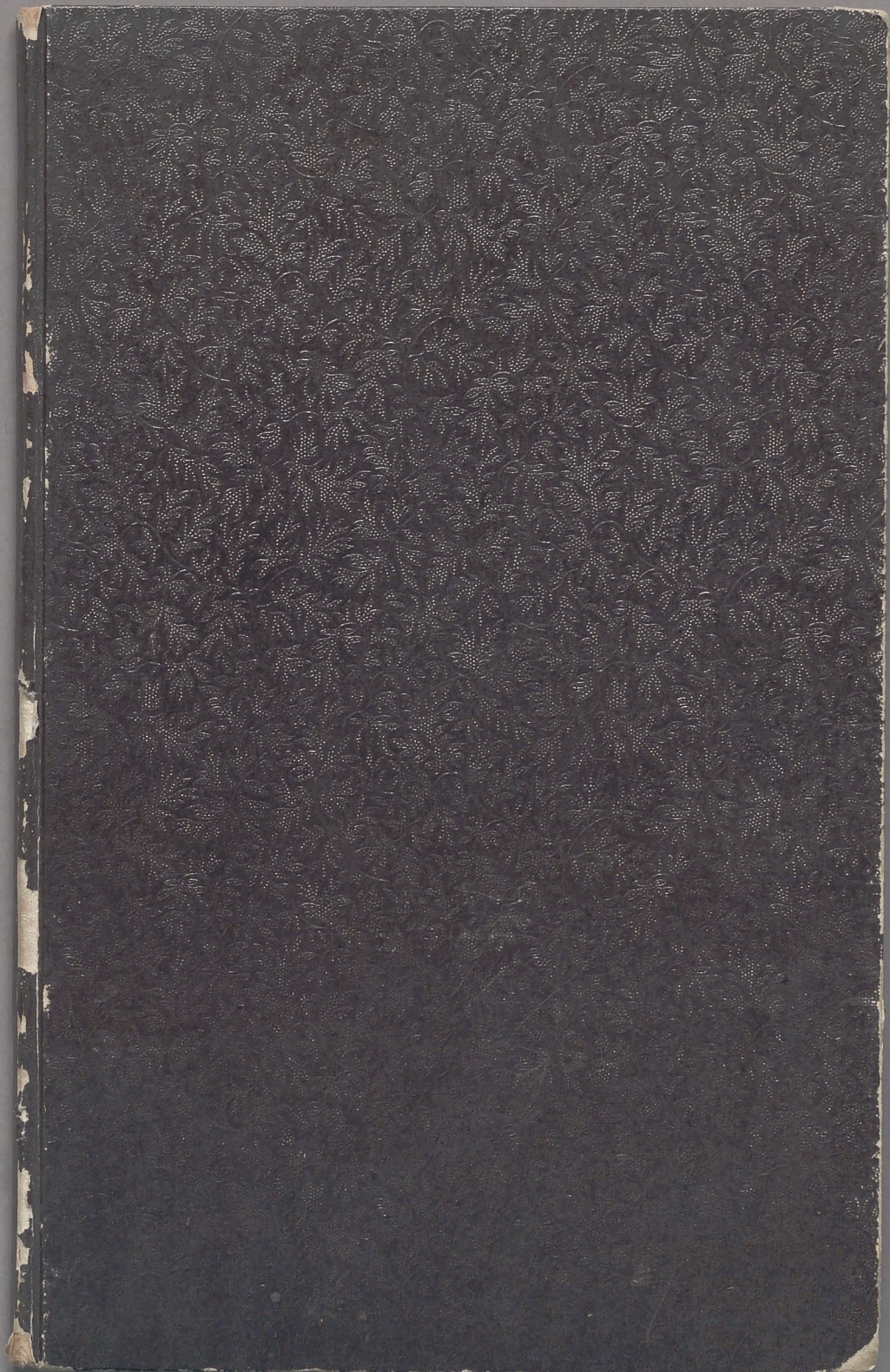
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

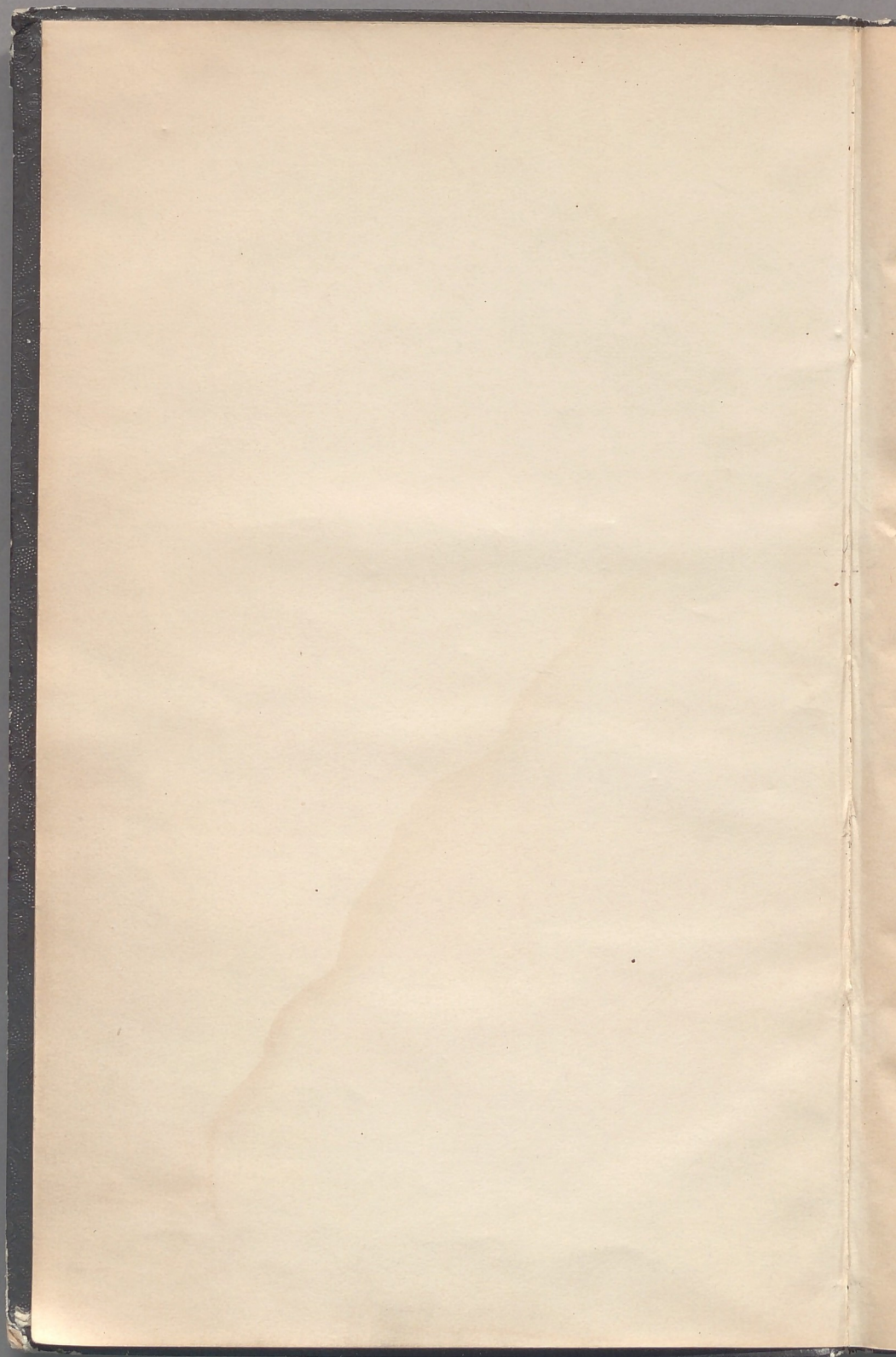
juud.
So.
o

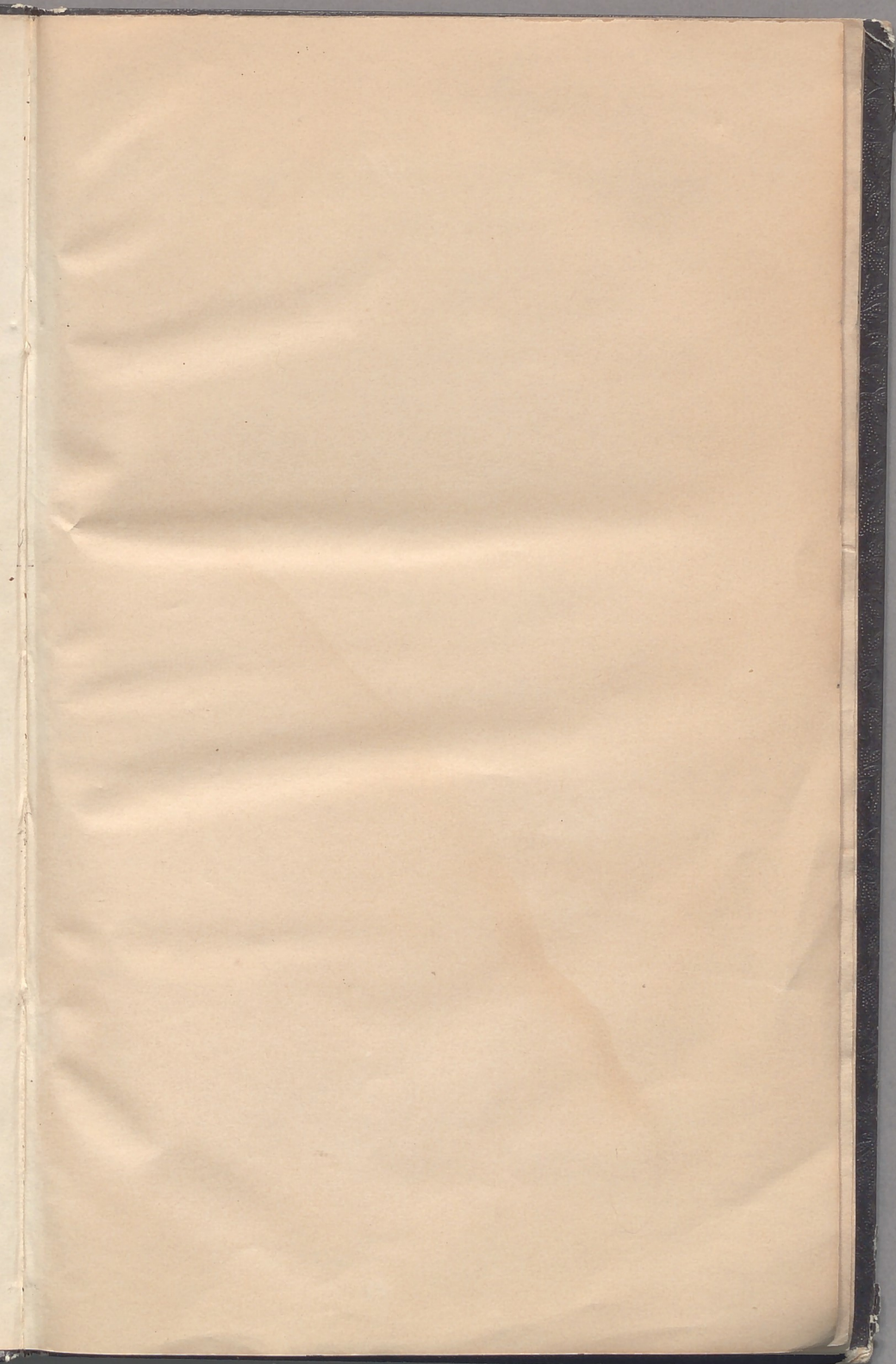
Kungl. biblioteket

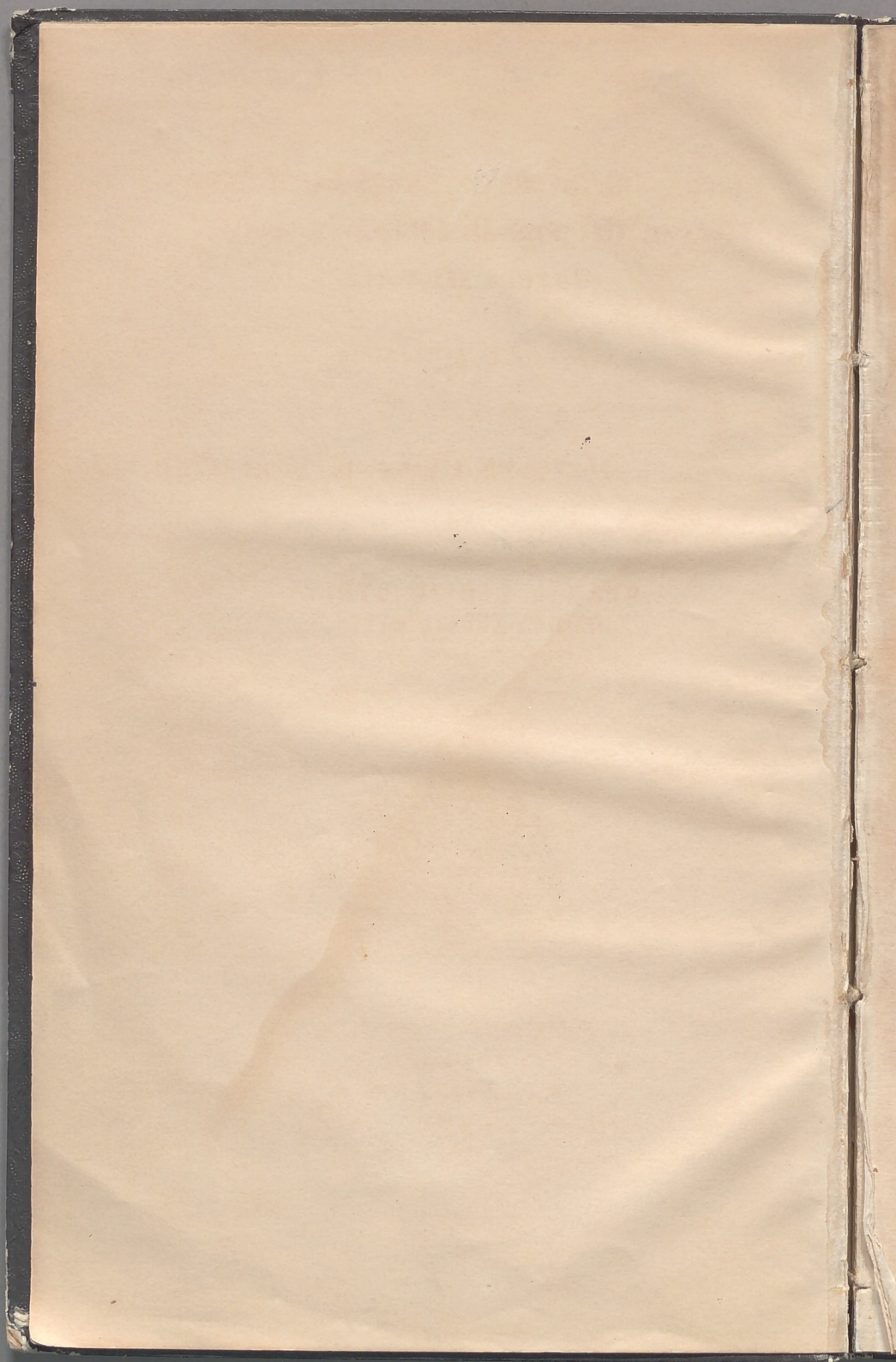

0 0000 000074429

Michellby.

Bidrag till Svenska Skogs-Lagstiftningens Historia.

Akademisk Afhandling,

som

med Vidtlagfarna Juridiska Facultetens i Lund tillstånd

af

HERMAN LUDVIG RYDIN,

Jur. Cand., Philos. Mag.,

kommer att offentligen försvaras

på Carolinska Academiens Auditorium N:o 4, den 19 Sept. 1855,

p. v. t. f. m.

Lund,

tryckt uti Berlingska Boktryckeriet,

1855.

Michaelis

Bihand till Svenska Slogs-Lasallinn-
gens Historia.

Alchemisk Alhandlung

am

och tillhörigast Jordiska Fandlers i Land till-hand

at

HERRN LUDVIG RYDIN

Upp. 1792. 1793.

kommer till offentlig Föreläsning

in Caroliniska Acahemis Institutionen den 19 April 1793
p. v. l. m.

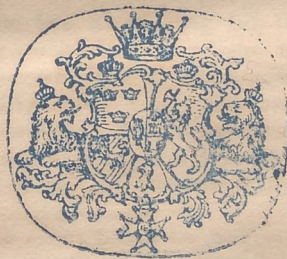
Land,
trykt och Berlingska Boktryckeriet,
1793.

**Bidrag till Svenska Skogs-Lagstift-
ningens Historia.**

Akademisk Afhandling

af

HERMAN LUDVIG RYDIN
Jur. Cand., Philos. Mag.

UPSALA
WAHLSTRÖM & C.
1883.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Academic Affairs

HERBERT H. GOLDEN
The Great Hall

1884
W. H. & C.
1887

Skogslagstiftningens uppgift är att tilse, att ej det allmänna i någon mån lider genom skogarnes vanvård ¹⁾; men om det sätt, hvarpå skogshushållningen bäst på lagstiftningens väg skall befrämjas i ett land, hafva meningarne varit och äro ännu delade. Det naturliga tyckes väl vara, att denna hushållning öfverlemnas åt den enskildes omtanka och nit för egen fördel; samt att staten genom beredande af tillfälle till inbemtande af insigter i denna hushållsgren drager försorg, att hennes omtanka till följd af vunnen upplysning får en god riktning. Med skogshushållningen är likväl ett serskildt förhållande i jämförelse med annan hushållning; ty då bristande omtanka i den sednare vanligtvis inom kort tid straffar sig sjelf, och ett deraf snart föranledt lidande tvingar till en bättre hushållning, inträffar med skogshushållningen nära nog motsatsen; ty genom skogens förstörande förskaffar sig ofta dess egare ögonblickligen en kapitaltillgång, som gifver större affkastning ²⁾ än som kan på en lång tid fås af en behållen och väl skött skog, och de utaf misshushållning merändels ej förr än i en aflägsen framtid uppkommande olägenheter drabba nästan aldrig den, som varit orsak dertill, utan först en annan generation. Allt eftersom man således utgått från förtroende till den enskildes förmåga att, om den fritt får verka, bäst kunna så väl för det närvarande sköta sin eko-

¹⁾ Man har väl ock ansett frågan om skogarnes skydd emot åverkan såsom ett viktigt föremål för skogslagstiftningen. Stadganden i berörde hänseende finnas äfven upptagna i flera af våra Skogsordningar, — en följd af svårigheten att förekomma åverkan, som åter i sin ordning är en följd dels af svårigheten att väl bevaka skogarne, dels ock den hos den större mängden rådande föreställningen om denna förbrytelser ej vanärande beskaffenhet. Men som denna fråga egentligen är af kriminel beskaffenhet, ligger den utom skogslagstiftningens område.

²⁾ Se N. G. Sefström, Åsigt i frågan om fri kolhandel m. m. Der kalkuleras att räntan af det kapital, som erhålles för en afverkad skog efter 5 proc. bliver 5 gånger så stor, som inkomsten af skogen, om den flinge stå kvar.

nomi, som ock lättast reda sig utur framdeles möjligen uppkommande bryderier; eller man ock till följd af fruktan för och tanke på framtiden, med hänseende till det serskilda förhållandet med skogshushållningen, ansett att, som den enskildes närvarande interesse leder till skogarnes förstöring för framtiden, försigtighetsmått deremot böra vidtagas, hafva tvenne hvarandra motsatta åsigtter i afseende på lagstiftande maktens ingripande i skogshushållningen utvecklat sig.

Enligt den *ena* anses all skog böra vara under enskild mans vård med rättighet för honom att sköta densamma på det sätt, som för ej mindre denna än hans öfriga ekonomi vore fördelaktigast, samt skörda den inkomst, deraf kunde erhållas. Den enskilde anses ej kunna skada sina efterkommande genom skogens afverkning; ty det kapital, som derföre erhålles, går in i allmänna rörelsen, och genom det bruk, deraf kommer att göras, hvilket merändels på ett eller annat sätt kommer efterkommande till godo, anses desse erhålla fördelar mera än uppvägende nyttan af de träd, som eljest skulle komma dem till gagn. Den olägenhet, som man befarar skall uppstå af bristande trävirke, afhjelpas framtiden bättre än vi kunna förutse.

Den *andra* åsigtten, som ensidigt fäster uppmärksamheten på skogshushållningens serskilda beskaffenhet, utan att besinna dess sammanhang med öfriga hushållsgrenar, antager, att skogen, med hänseende till den tid af två eller tre generationer af människor dess alster behöfva för att mogna, ej kan anses för den närvarande generationens uteslutande tillhörighet, så att den enskilde är berät igad att för ögonblickets vinst använda densamma. Den enskilde skogsegaren är derföre betraktad såsom endast förlänad med besittningsrätt till skogen och såsom sådan att anse som en förvaltare af ett beständigt skogsvirkeskapital, hvartill han blott eger den naturliga afkastningen³⁾. Staten är således, såsom målsman för den kommande generationen, ej blott berättigad utan ock skyldig att i sin hand hafva styrelsen öfver den enskildes skog.

Den bekymmerslöshet om skogshushållningen, hvartill den förstnämnda åsigtten i lagstiftningen tillämpad måste leda, kan ej antagas såsom regel för densamma och har af erfarenheten bevisats oriktig, ty i de flesta länder, der regeringen ej tagit skogsvården om hand, har den snart föranlett skogsbrist,

³⁾ Se F. J. Schopf, Die Österreichische Forstverfassung, 2 Del. pag. 55. G. Segerdahl, Lärokurs uti Skogshushållning. Jernkonstors Annaler, Sjette årgången 1851, 4 Häft. p. 215.

som visserligen i ett eller annat land, t. ex. England, genom de der befintliga stenkolsgrufvor ej varit serdeles känbar, men i andra åter genom det skadliga inflytande den dessutom utöfvat på klimat och vegetation i allmänhet förvandlat h rdiga landstr cker till ödemarker ⁴). Hvad den andra åsigten beträffar, så, ehuru den tillämpad i åtskilliga länder, hittills medfört goda resultat, kan densamma ej obetingadt antagas, såsom hvilande på en falsk grund nemligen: att skogen skulle kunna innehafvas med blott besittningsrätt och ej få fritt disponeras. Denna sats är nemligen ett obestyrkt påstående; ty likasom den enskilde anses hafva eganderätt till jord, hvilken eganderätt blifvit grundad på det arbete, som blifvit nedlagdt på jordens uppodling, bebyggande, väganläggningar etc., måste han ock på samma gång anses hafva vunnit eganderätt till skogen, hvars alster endast genom jordens odling erhållit användbarhet, och som derföre är att betrakta såsom adpertinens till odlad jord. Om fri dispositionsrätt åtföljer eganderätt i allmänhet, bör således fri nyttjanderätt till skog ej kunna fr nk nnas egare deraf. De fall, i hvilka staten eger att inskränka denna fria nyttjanderätt, b ra således här, liksom i andra hush llsgrenar, inträffa, då det allmänna skulle kunna lida skada, om ej den enskildes dispositionsrätt vore inskränkt ⁵). Huruvida den af staten  fvertagna förvaltningen af all enskild skog likväl ur berörde synpunkt kan såsom fullt berättigad försvaras, l r väl vara tvifvelaktigt. Den enskildes omtanka och insigt blefve genom dessa band återhållna i sin fria verksamhet; ett förhållande, som i vissa fall skulle hafva en hämmande verkan på andra näringsgrenars fria utveckling. En *förmedling* af ofvanberörda båda motsatta åsigter, enligt hvilken skulle kunna förekommas ej mindre den okloka misshushållning, som föranledes af den *enas* ensidiga tillämpning, än det band som skulle komma att läggas på den enskildes industriella verksamhet vid tillämpningen af den *andra*, har ansett att, under det den enskilde tillåtes obehindradt disponera sin skog,

⁴) Se Sefström, l. c. pag. 54 och ff., hvarest omtalas huru bland andra en stor del af Palästina och Mesopotamien, fordom bördiga trakter, nu mera äro nästan ödemarker m. m.

⁵) Af sådan beskaffenhet äro bland andra de i utländsk lagstiftning förekommande förbud emot skogs fällande der de utgöra skydd emot laviner,  fersv mningar. Se Mohl, Polizeiweisenschaft II. pag. 252. Af lika beskaffenhet är det i 1766 års Fiskeristadga 5 Kap. 15  . stadgade förbud emot borthuggande af skogsbackar och lunder, som med sin skugga göra fiskest nd nytta.

staten bör dels behålla de skogar, hvilka ej af andra tillegnats, under sin förvaltning, dels ock taga under sin uppsigt de kommuner eller andra samfälligheter tillhörande skogar. Dessa skogar blifva då, om de väl skötas, på samma gång den enskilde ett föredöme i bushållning, som de äfven genom de tillgångar, der städse bevaras, kunna utgöra ett korrektiv emot den partiella misshushållning, hvartill den enskildes frihet kunde leda ⁶⁾).

Den ena eller andra af dessa trenne olika åsichter ligger till grund för skogslagstiftningen i olika länder. I Storbritannien och Nordamerikanska Fristaterna är åt den enskildes fria disposition öfverlemnad nästan all skog. I Tysklands flesta stater har regeringen antingen uteslutande värden om all skog eller ock en noggrann uppsigt öfver den enskildes skogshushållning ⁷⁾. I Danmark och Frankrike har staten tagit om hand förvaltningen af allmänna skogar, medan den enskilde har rätt att förvalta och nyttja sin efter eget godfinnande, dock med några få inskränkningar till förekommande af misshushållning ⁸⁾. I vårt land, som lider af ett hårdt klimat och som i anseende till sin vidsträckthet har behof af spridda skogar, har man, med undantag af vissa kronan till serskilda dess behofver förbehållna skogar, vågat ej allnast lemna den enskilde fri nyttjanderätt till sin innehafvande skog, utan ock till honom styckevis öfverlåta så väl statens

⁶⁾ Denna sistnämnda åsigt blef af Hans Järta, såsom Landshöfding i Dalarne, framställd till Regeringen, då hans yttrande, liksom andra Landshöfdingars, om nyttan af kronoskogars försäljning, efter 1818 års Riksdag infordrades.

⁷⁾ Se Sefström, l. c. pag. 60 och ff.

⁸⁾ Så var i Frankrike förbudet, enligt Art. 215 Code Forestier, att rödja skog utan derom gjord anmälan hos vederbörande offentlig myndighet. Se Jaques de Valserre, Manuel de droit rural, pag. 99 et 790. Segerdahl omtalar i Jernkontorets Annaler l. c. pag. 205, att regeringen i Frankrike har rätt att, om en egare af ett afbrukat skogsfält eller ett sådant, som ej kan bära några ädlare skördar än skog, ej försätter eller vidmakthåller detsamma i skogbärande skick, först på 6 år öfvertager värden af detsamma, efter hvilkas förlopp detsamma om ej de för skogssädd och vård utgifna kostnader ersättas, införlifvas med statens öfriga skogar.

I Danmark är det förbudet, att förvandla sin skog till åker, äng eller betesmark, äfvensom att begagna den till slätter och mulbete; hvarjemte det åligger skogsegare att hägna och vidmakthålla sin skog vid äfventyr af böter; förnyas förseelsen 3 gånger, blifver skogen, på det sätt Konungen uppå Räntekammarens förslag beslutar, på egarens bekostnad satt under tjenlig administration. Köpare af jordegendom är förbjuden att på 10 år hugga skog till afsalu. Se A. F. Bergs öe, Den Danske Forst- og Jagt-Lovgivning.

som kommunernas skogar, hvilka eljest synas bordt bibehållas för att förekomma de olägenheter, som af enskild misshushållning kunde uppkomma, en misshushållning, som ej mindre i vårt än andra länder visat sig ega rum. Eburuväl ej skogsbrist står för dörren i allmänhet, har den dock å flera orter varit så känbar, att behofvet af nya lagstiftningsåtgärder i detta hänseende alltmer börjat uttalas.

Ett bidrag till förklaring af vår skogslagstiftnings närvarande ståndpunkt är vår afsigt att lemna genom denna afhandling, hvilken kommer att omfatta tiden från år 1647, då först en allmän Skogsordning för hela landet utgafs, till år 1824 då, genom Förordningen om de allmänna skogarnes öfverlåtande i enskild ego, nuvarande förhållanden stadgats. Med hänseende till de viktigare regeringsåtgärder, som i denna hushållsgren under olika tider vidtagits och för hvilka från hvarandra afvikande grundsatser gjort sig gällande, vilja vi sammanföra de lagstiftningsåtgärder, som vidtagits under hvarje af följande perioder, nemligen *den första från år 1647—1720, den andra 1720—1772 samt den tredje 1772—1824.*

Första Perioden.

Innan vi öfvergå till framställningen af den med 1647 års Skogsordning begynnande särskilda lagstiftning för vårt lands skogar, torde det vara nödvändigt att lemna en kort öfversigt af de olika slag utaf skogar, som med hänseende till beskaffenheten och omfånget af den egande- och nyttjanderätt, hvarmed desamma kunde af olika personer innehafvas, vid denna periods början funnos.

Vid odlingsens början i ett land har skogen intet värde, utan anses såsom en res nullius, till hvilken hvar och en, som har lust att odla, kan tillägna sig eganderätt. Odlingsrätten är då fri. Sedan emedertid skogen blifvit alltmer af odlare inkräktad och uppröddad samt dess område börjat minskas, upphör den fria odlingsrätten. Odlarne, som tilltagit i mängd och blifvit mera sammanträngda, undantaga skogssträcker från den allmänna odlingsrätten, dels för att deraf ega tillgång till skogsprodukter, hvilka, i anseende till deras med civilisationens framskridande förökade användbarhet, erhålla värde, dels ock för att hafva tillfälle att kunna utvidga sina odlingar der de så vilja. Skog blifver derige-

nom såsom egendom hemfallen under den enskildes disposition, samt jemväl, der flere enskilde förenat sig i vissa samfälligheter, dessas tillhörighet.

Å de tider, våra gamla lagar afse, var ock Norrland, hvarest endast trakterna utmed de större strömdragen synas hafva varit uppodlade, upplåtet till fri odling för hvem som helst, der det kunde ske utan förutvarande odlares förfång, samt med iakttagande af visst mått för den skogsvidd, som på en gång fick intagas ¹⁾. I södra Sveriges landskaper synes, enligt samma lagars vittnesbörd, odlingen redan då i allmänhet hafva gjort sådana framsteg, att all skog derstädes, på grund af den eganderätt, odling ansågs medföra, blifvit tagen i anspråk såsom någons, vare sig enskild persons eller samfällighets tillhörighet.

Den skog, som i dessa lagar omtalas, var således antingen i enskild ego eller ock Allmänning, hvarmed då förstods antingen sådan skog, som var ingens tillhörighet, såsom fallet var i Norrland ²⁾, eller ock, såsom i det öfriga Sverige, utgjorde någon samfällighets gemensamma egendom. Det är endast i denna sednare bemärkelse som ordet Allmänning hädanefter förekommer och de slag deraf, som omtalas i gamla lagarne äro *Lands-*, *Härads-* eller *By-Allmänning* ³⁾.

Detta sistnämnda slag af Allmänningar bibehöll ej länge sitt namn, utan förekommer snart under benämningen *bys oskiftade skog*, der den ej vid flere byars förening i socknar, förvandlat sig till *Socken-Allmänning*, hvilket slag, sedan namnet byallmänning försvunnit, begynner omtalas och tillika med Lands- och Härads-Allmänningar utgör föremål för Skogsordningarnes lagstiftning.

Före dessas utfärdande voro med de i gamla lagarne befintliga stadganden rörande Allmänningar, Lands- och Härads-Allmänningar egentligen afsedda. Hvad *eganderätten* till dessa

¹⁾ Hels.Lag. VB. 15, 16. Ett förhållande som kan antagas hafva äfven gällt för Vermlands och Dalarnes obygd.

²⁾ Hels.L. VB. 14: 2. Något serskildt slag af allmänning omtalas ej i denna lag, utan "*Allmänning*" synes endast utgöra motsats till "*eghen skogher byemannoe*."

³⁾ Huruledes dessa uppkommit antingen utur två eller flera i mellanliggande skogsmark mötande Byars, Häraders eller Landskapers anspråk på viss andel deraf, eller ock, hvad Lands- och Härads-Allmänningar beträffar, af sådan skogsmark, som, inom landets eller häradets gränser belägen, af ingen annan tagits i anspråk; se Berg-falk, om Svenska jordens beskattning, pag. 15 och ff. samt Nordström, Bidrag till Svenska Samhällsförfattningens Historia, 1 Del, pag. 109—120.

beträffar, tillkom densamma den samfällighet, till hvilken område den hörde, och denna eganderätt var af lagarne skyddad emot främmandes obehöriga intrång. De voro hufvudsakligen ansedda af värde med hänsyn till de odlingstillfällen, å desamma erbjödös, och hvarigenom de, i afseende till den af odlarne erlagda afrad, blefvo goda inkomstkällor för deras egare. Vidkommande den delegarne derå tillkommande *nyttjanderätten*, var denna i allmänhet fri i afseende på *mulbete* och *skogsfång* ⁴⁾; hvaremot för rättighet att å desamma odla fordrades, alltefter Allmänningens olika natur, tillstånd vid Tinget af Land och Lagman, eller ock af Härad och Häradshöfding ⁵⁾, hvilka uppsigten öfver Allmänningarne äfven tillkom ⁶⁾.

Den *enskildes* skog var af lagarne, genom emot åverkan stadgade böter, tagen i hägn och innehades af sin egare med fullständig eganderätt, hvilken ej var underkastad någon annan inskränkning än den, hvartill condominium kunde i vissa fall föranleda ⁷⁾. I afseende på stadganderna angående den i enskild ego varande skogen finnes ej i gamla lagarne någon skilnad hafva blifvit gjord till förmån för någon dess egare, vare sig denne varit Konung, någon förnäm man eller bonde.

Utom dessa i enskild ego befintliga eller någon samfällighet tillhöriga skogar finnas dels de i Landslagarne omtalade "*Konungens Parker*", "hvarmed förstods sådana skogar, som tillhörde "*Konungens enskyllogha äghor*" ⁸⁾, dels de landbohemman tillhöriga eller till vissa ändamål upplätta skogar, hvilka, ehuru de ej innehades med den dispositionsfrihet som åtföljer fullständig eganderätt, dock i afseende på nyttjanderätten ej skiljde sig från de i enskild ego befintliga. Till några kronan serskildt förbehållna skogar finnas i dessa lagar ej spår, lika litet som de utomlands rådande feudala grundsatserna i afseende på skogs- och jagt-

4) Några få undantag gifvas dock, såsom förbud att barka fruktbarande träd (y. VGL. F.nB. 44) samt emot slätter före rätt tid (Chr. LL. BB. 50.)

5) UL. VB. 20: 5. ChrLL. BB. 29: 2.

6) MELL. BB. 24. ChrLL. BB. 29 och 51.

7) Dylika inskränkningar omtalas i UL. VB. 14: 40, 12; JB. 14, y. VGL. F.nB. 12, 13. ÖGL. BB. 50. ChrLL. BB. 18: 6, 19: 9 m. m.

8) MELL. K.gB. 50, ChrLL. K.gB. 54. Till dessa Konungens enskilda skogar böra äfven hänföras den i ÖGL. ES. 1. 2. omtalade "*Kununger Almæning*." Se Glossarium till ÖGL. Nordström, l. c. pag. 117 not. 55.

regalerna kunnat i någon vidsträcktare omfattning göra sig gällande i våra, utur ett sjelfständigt folks rättsmedvetande ursprungna lagar, ehuru väl försök dertill blifvit gjorda. Den Konungen redan i ÖGL. tillerkända, sedan ock i LL. bekräftade, uteslutande rättighet till jagt af rådjur⁹⁾, den Konungen tillkommande tredjedelen af Allmänningssafraden¹⁰⁾, äfvensom det utur utländska jagtlagstiftningen införda ordet park¹⁾ äro spår till ett af de feodala grundsatserna på lagarna utöfvadt inflytande, hvilket sedermera på sidan om desamma ännu tydligare röjer sig. De göra sig nemligen gällande bredvid lagarne, som i dessa tider ej mycket vördades af de mäktiga, uti de förordningar, som Konungarne utan afseende på gällande lag genom serskilda bref efter godtycke utfärdade. Under det att, enligt lagarne, folket ansågs såsom egare till Allmänningarne, hindrades Konungarne ej deraf att i sina bref benämna dem *sina* eller *Kronans*²⁾ samt derjemte göra allt större intrång på folkets eganderätt. Så blef sannolikt den häradet eller landet tillkommande andelen af Allmänningssafraden efter hand till kronan indragen, sedan Konungens andel deraf utvuxit till eganderätt af lika stor andel i sjelfva Allmänningarne³⁾. Af Norrland blefvo bela landsträckor utdelade emellan enskilda personer⁴⁾. Härförutan kan antagas, att när någon skogssträcka varit till bergverk eller andra ändamål behöflig, man utan att vara nogräknad om eganderätten, tagit densamma i anspråk för det afsedda ändamålet⁵⁾.

9) ÖGL. BB. 56: 4, ChrLL. BB. 25.

10) LL. TmB. 5.

1) Med park Lat. *parcus* förstods i Medeltidens lagspråk en till villebräds bevarande inhägnad skogsmark, såsom uppfinnare hvaraf uppgifves Engelska Konungen Henric I. *Parcus* skiljer sig från *Foreste*, troligen egentligen *Ferestum* = *ferarum statio*, hvilket utgör stamord till de i Tyska, Engelska och Franska språken förekommande namnen på skog (Forst, Forest, Forêt) derutinnan att det sistnämnda utmärkte en sådan såsom tillhåll för villebråd tjenlig skog, som ej var inhägnad. Se Du Cange, *Glossarium Mediæ et infimæ Latinitatis* (se *parcus* och *foreste*), Tomlins, *English Law Dictionary* (se *park*). Huruledes i Tyskland utur den Furstarne förbehållna rätt till uteslutande jagt i vissa orter, småningom tillkommit allt vidsträcktare rättigheter öfver skogen i allmänhet till dess slutligen ett utbildadt forstregal derutaf uppstått; Se derom bland andra Mittermajer, *Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts* 596—599, Hüllmann, *Deutsche Finanzgeschichte des Mittelalters* 45—52.

2) Bergfalk, l. c. pag. 24.

3) Bergfalk, l. c. pag. 20.

4) Bergfalk, l. c. pag. 40.

5) Geijer, Litt.Bl. Maj 1838, pagg. 66, 67.

Sedan de feodalistiska grundsatserna sålunda fått insteg i landet, var det naturligt att en Konung, sådan som Gustaf I, om hvilken Geijer säger det han grundat konungamakten såsom sin personliga makt, vid betraktande af den, i vårt då föga odlade land, obestämda, af ingen upptagna, egendom, som hette Allmänning, lätt leddes på den tanken att kronan, såsom det allmännas representant, vore dess egare. När han derföre, ledd af sitt fosterländska bemödande att, hvarhelst gemensamma näringskällor funnos, öppna desamma till allmänt begagnande, lät, för att göra slut på de tvister om egoområdet, som på Norra Allmänningen uppstått emellan de derstädes bosatta hemmansegare och nybyggare, utfärda det allmänt bekanta brefvet till menige man i Ängermanland och Medelpad den 20 April 1542, hvarigenom sådana egor, som lågo obygda, förklarades höra Gud, Konungen och Sveriges krona till, kan man tryggt påstå, att detta bref uttryckt Konungens åsigt om kronans rätt till all ouppodlad mark, och således äfven till de i rikets södra landskap befintliga Allmänningarne. Tillvaron af en sådan åsigt hos Konungen bevisas bäst af de i flera af denna tidens allmänna handlingar till dessa Allmänningar tillagda prædicaten "Konungens och Kronans" ⁶⁾.

Då derefter under Johan III:s tid det så kallade Helgeandsholms-beslut af år 1282 blifvit återopadt såsom tillerkännande Konungen eganderätt till nästan all i riket befintlig mark, måste åsigten om kronans eganderätt till Allmänningar vinna ännu ytterligare stadga. Af hvad ofvan blifvit anfördt finna vi, huru kronan uttryckligen förklarats såsom egare till de stora *obygderna* i norra orterna, såsom de i Hels.Lagen omnämnda Allmänningarne denna tid kallades ⁷⁾. Ett sådant förklarande uteblef väl i afseende på Allmänningarne i rikets södra landskaper, men, ehuru kronan ej, i strid emot allmän lag, öfverflyttat från interessenterna å sig den *nominela* eganderätten till desamma, ansågs kronan dock ega fri dispositionsrätt deröfver. Denna åsigt skönjes visserligen först i några stadganden uti de första Skogsordningarne, men hade dock redan förut i verkligheten gjorts gällande.

⁶⁾ Se Bergfalk, I. c. pag. 25.

⁷⁾ Hädanefter inbegripas dessa skogar i de förordningar, der de omtalas, aldrig under Allmänningar, utan förekomma under benämningen "de stora skogarne", "öde skogarne" eller "kronomarkerna" i norra orterna.

De feodalistiska åsikter, enligt hvilka kronan tillagnade sig eganderätt till Allmanningarne, ledde, i sin konsekvens utförda, dertill, att kronan ansågs såsom ursprunglig egare till all ouppodlad mark. Följaktligen ansågos äfven skattehemmanen, såsom upptagna på kronans mark, vara dess egendom, och den skatt, som derifrån utgick, en kronan såsom egare tillkommande afrad. De skiljde sig från kronohemman endast derigenom, att deingo innehafvas med en af nåd beviljad ständig besittningsrätt⁸⁾, och deras egare betraktades såsom ett slags privilegierade kronobönder. Skattehemmansegarne voro derföre redan under Gustaf I:s tid underkastade husesyn, och de hemman, hvilkas innehafvare ej utgjorde sin skatt, — ett vilkor för denna deras bättre rätt till sina hemman — blefvo ock indragna till kronan⁹⁾.

Hvad frälset beträffar, skulle väl å detta samma grundsatser, som å skattejorden gjorts gällande, äfven kunnat hafva sin tillämpning. Som dess innehafvare emedlertid ej voro underkastade någon grundskatt, utan endast personlig tjenstskyldighet till kronan, ansågos de till följe af den genom berörde tjenstskyldighet vunna skattefrihet, vara frälsta från alla anspråk af kronan på deras jord och följaktligen innehafva densamma med full eganderätt — en rätt, som ytterligare stadfastades genom privilegier.

Denna skillnad emellan frälsets fullständiga och skattehemmansegarernes ofullständiga eganderätt, hvarigenom de sistnämnda ställdes i jembredd med landbönder, måste äfven föranleda inskränkingar inyttjanderätten. Till sådana inskränkingar ansåg man sig berättigad af omtänka, att kronan ej genom skattebondens misshushållning skulle förlora den af hemmanet kronan tillkommande skatten. Huru äfven vid skogslagstiftningen denna emellan nämnde jordegare uppkomna skillnad i dispositionsrätt af sin jord kom att göra sig gällande, skole vi längre fram visa.

Sedan vi nu omtalat de särskilda slag af skogar, hvilka förefunnos såsom föremål för skogslagstiftningen, och jemväl antydd de grundsatser i afseende på kronans och de enskildas rätt till desamma, hvilka vid medlet af 16:de århundradet börjat göra sig gällande, vilje vi nu visa, huru dessa i utkommande stadgar för skogarne vunno sin tillämpning.

⁸⁾ Bergfalk, l. c. pagg. 33 och ff.

⁹⁾ Geijer, Sv. Folkets Hist. pag. 113.

Innan vi öfvergå till de hela riket omfattande Skogsordningarne, torde det vara nödigt att lemna en öfersigt af de lagstiftningsåtgärder, som dessförinnan vidtogos att bereda dem ingång.

I Gamla Lagarne funnos till skydd för eganderätt till skog böter stadgade för åverkan. Att med hänseende till den rikedom på skog, som då förefanns, högst få föreskrifter, hvilka i ekonomiskt syfte bundo den enskildas nyttjanderätt, skulle stadgas, var naturligt. Det enda bemödandet af lagstiftningen i denna riktning kan, om man så vill, spåras i den större omsorg, hvarmed man sökte skydda bärande träd, och hvilken visar sig dels i förbudet mot fällande af ek i oskift skog¹⁰⁾, dels i de för åverkan af bärande träd stadgade högre böter¹¹⁾; hvaraf synes, att dessa träd till följe af sitt högre värde varit föremål för en lagstiftningens särskilda uppmärksamhet.

Gustaf I:s nit för landets uppodling, näringars, handels och sjöfarts uppbjelpande gaf skogarne ett förökadt värde. Medan de för nybyggens anläggning rödjades, blefvo deras produkter en god inkomstkälla i anseende till deras begagnande i bergshandteringen, handel och sjöfart, som nu begynt väckas till lif, hvarjemte äfven genom sågqvarnars anläggande i skogarne, dessas användbarhet ytterligare utvidgades. Af Carl IX och Gustaf II Adolf fortsattes Gustaf I:s påbegynta verk. Genom införande af svedjebuket vid ödemarkens uppodling, genom kolande af stora skogsförråder för den alltmer uppblomstrande bergshandteringen, under det till skeppsbyggeri och exporthandel ej ringa mängd skogsprodukter förbrukades, blefvo skogarne anlitade till en förut ej anad grad. Någon fruktan att dessa förråder kunde uttömmas synes lika litet till, som förordningar, hvilka afse skogarnes besparing. Endast några påbud utfärdades dels emot nybyggens anläggning å kronans ek- och bokskogar i Småland²⁾, dels emot fällande af bärande träd³⁾ å kronans skogar⁴⁾, hvilka träd nu begynt erhålla ett för-

10) y. VGL. F.nB. 44.

1) ChrLL. BB. 18.

2) Kgl. M:ts Bref den 13 April 1557. Brummer, Kort Utdrag af Kongl. Förordningarne rörande Skogarnes vård i riket.

3) Till bärande träd räknades dessa tider, ek, bok, apfel, hassel, oxel, rönn och hägg. (Se Gustaf I:s Mandat om ek och bokhygge den 28 Febr. 1558, Kgl. M:ts Patent d. 7 Apr. 1569.

4) Se utom nyss cit. bref och mandat Kgl. M:ts Ordningst. s. d. 1577 om bärande träns huggning, Plac. om ekhygge d. 4 Aug. 1608, Förordn. ang. oloft. skogshygge på Öland 17 Nov. 1616. Brummer, l. c.

ökadt värde, isynnerhet ek och bok, af hvilka den förra till och med togs i det hägn, att lifsstraff stadgades för den som tredje gången beträddes med olofligt ekhygge ⁵⁾).

Under Christinas förmyndareregering började farhågor yppas för skogarnes bestånd. Den starka afverkning å dessa, som under föregående Konungar till landets bästa främjats, syntes komma att medtaga dem alltför mycket. Skogarnes tillstånd å dessa tider skildras såsom mycket beklagensvärdt. De höllo nemligen på att förderfvas dels genom en mängd onyttiga nybyggen och sågqvarnar, dels genom åverkan, isynnerhet å härande träd, samt hufvudsakligast af det omåttliga och värdslösa svedjande, hvilket fritt fick ega rum. En mängd kringstrykande personer, isynnerhet Finnar, hade gjort detta odlingssätt till sitt näringsfång och bedrefvo det till skogarnes stora förderf, derigenom att de, så fort skogen på ett ställe blifvit afbränd, dertill utsågo sig en ny plats, utan att vidare fråga efter svedjelandets uppbrukande och bebyggande, ofta dervid så värdslöst förfarande att vidsträckt skogseldar af deras svedjebbruk ⁶⁾ föranleddes. Kronans parker omtalas serskildt såsom ett tillbäll för tjufskyttar, svedjande Finnar och värdslösa nybyggare ⁷⁾.

Vid 1658 års Riksdag blef med anledning af berörde missbruk skogarnes skydd och bättre värd för första gången föremål för Ständernas öfverläggningar. De fördelar man väntade sig af det nya lif, hvarmed bergsnärigen börjat bedrifvas, och af det stora inflytande, handel och sjöfart ansågos utöfva på ett lands välstånd, läto den missbushållning, som å skogarne bedrefs, hufvudsakligast visa sig såsom vådlig för dessa näringar. Hurusom bergverken skulle med tiden lida nöd, all ek- och ollonskog utgå, skeppsvirke och mastträd utödas, "så till Riksens vänheder som dess inbyggares skada", var en föreställning som nu börjat injaga bekymmer, och som sedermera länge fortfor att vara en ständig anledning till nya lagstiftningsåtgärder i afseende på skogarne. Till afhjelpande af det onda ansåg man vid denna Riksdag sig hufvudsakligen höra genast vända sin verksamhet emot de olofliga torpanläggningar, som blifvit å Allmänning eller annan oskift samskog verkställda. Till följe häraf beslöt man, att dessa skogar skulle af vissa dertill utsedde per-

⁵⁾ Nyss cit. Plac. år 1608.

⁶⁾ Se RdBesl. 22 Febr. 1658 10 §., 20 Nov. 1645 8 §. Stiernman, Riksdagars och Mötens beslut.

⁷⁾ Instruction för Rikejägmästaren Carl Hård den 22 Maj 1658, Brummer, l. c.

soner jemte Håradsnämnden häradsvis beses, hvarefter afgöras skulle, hvilka torp finge bestå eller borde utrifvas, och hvarest nya finge anläggas; hvarjemte man äfven borde gå i författning om en "Ordning huruledes skogarne icke så alldeles måtte tillintetgöras" ⁸⁾.

Till vårdande af Kronans parker blef straxt efter denna riksdag Riksjägmästare förordnad ⁹⁾; men hvad andra skogar beträffar, hade de i nämnda Riksdagsbeslut gjorda framställningar ej någon vidare påföljd än ett året derpå utfärdadt Placat emot svedjande på skogar, som lydde under bergsbruken ¹⁰⁾, hvarigenom allt svedjande i dessa skogar förbjöds vid 20 daler smts bot.

Vid Riksdagarne åren 1642 och 1643 upprepades de förut nämnda klagomål, och nya hemställningar till regeringen i samma syfte, som vid 1638 års Riksdag, blefvo jemväl beslutade ¹⁾, hvarvid dock vid 1642 års Riksdag i afseende på den väntade Skogsordningens beskaffenhet tillades, att genom densamma hvar och en måtte få njuta sitt nödtorftiga timmer och ved samt ej förhindras att genom rödjoing upptaga till åker och äng den mark, som dertill vore duglig; äfvensom ock vid samma Riksdag hemställdes, att, till förekommande af bärande träds utödande, ett Specialmandat måste utfärdas, deri planteringsskyldighet af dylika träd stadgades ²⁾. Uti dessa, Skogsordningarne föregående Riksdagsbeslut hafva de grundsatser först uttalats, som derefter i de under följande tider utfärdade Skogsordningarne länge gjorde sig gällande, nemligen rättigheten att till vissa näringars förmån inskränka den enskildes förut egda frihet till nyttjande af ej mindre Allmänningssskogar än ock hans egen, blott hvar och en hade sitt nödtorftiga behof af skogsprodukter uppfyllt.

Efter dessa förberedande åtgärder utkommo den 22 Mars 1647 en *Stadga och Ordning om Skogarne i Riket* samt en *Ordning och Stadga öfver allehanda bärande skogsträn*, hvilka sedermera med några få tillägg och ändringar ånyo utfärdades den 29 Augusti 1664, hvarjemte, till afhjelpande

⁸⁾ 1638 års Rdbesl. Stiernman.

⁹⁾ Se ofvan citerade Instr. för Riksjägmästaren.

¹⁰⁾ Kgl. M:ts Placat den 18 Mars 1639.

¹⁾ Rdbesl. 23 Febr. 1642, 7, 8 §§., 1643, 8 §.

²⁾ Se ofvan citerade §§. af Rdbesl. 1642.

af de brister, som visade sig vid dessa Skogsordningars tillämpning dels i norra orterna, dels ock i Skaraborgslän, utfärdades i afseende på de norra orterna Förordningeu d. 19 December 1685 samt för Skaraborgs län *Stadgan om skogarnes rätta häfd* derstädes af den 5 Febr. 1691.

Vid framställningen af de i berörde Förordningar äfvensom ock i andra under denna period utfärdade påbud och resolutioner innehållna viktigare stadganden rörande de olika slagen af skogar, tage vi först i betraktande de i Sveriges södra landskaper befintliga *Allmänningar och Kronoparker*, sedan *de stora skogarne i norra orterna*, samt slutligen *de enskilda skogarne*, hvarest en serskild öfversigt kommer att lemnas af de regeringsåtgärder som vidtagits till bevarande åt kronan af de henne förbehållna *bärande träd och masteträd*.

a) *Om Allmänningar och Kronoparker.*

De *Allmänningar*, som i denna periods Skogsordningar utgöra föremål för lagstiftningen, äro de förr omtalade *Lands-, Härads- och Socken-Allmänningar*, hvilka sistnämnde, så vidt vi känna, nu först blifvit i någon författning omförmälde.

Ett utmärkande drag i denna periods lagstiftning är den i författningarne tydligen framträdande åsigten om kronan såsom egentlig egare till allmänningar, ehuru den dock ej blifvit uttryckligen uttalad. Den visar sig tydligen i 1647 och 1664 års Skogsordningar, hvarest, sedan man förbigått hvem som till desamma hade eganderätten, interessenterna förklarats endast berättigade att dem nyttja — en nyttjanderätt, som dessutom blifvit inskränkt, dels genom den kronan sjelf förbehållna makt att, utan interessenternas samtycke, vidtaga vissa dispositioner af Allmänningarne, dels ock genom att öfverlemna i Landshöfdingens händer större delen af den rätt att besluta öfver Allmänningarnes begagnande, hvilken förut delegarne sjelfve utöfvat, vare sig ensamma, såsom fallet varit å Sockenallmänningarne, eller ock i samråd med Lagman eller Häradshöfding i afseende på de öfriga slagen. De stadganden, som till dessa skogars vård blifvit föreskrifna, synas också mera haft till ändamål, att såsom kronans egendom freda dem från delegarnes såsom obefogadt intrång ansedda begagnande, än ordnande af deras förvaltning och vård på ett sätt,

som kunnat göra införandet af en bättre skogshushållning möjligt.

Hvad rätt till odling å Allmänningar beträffar, så påbjöds med anledning af den skada de å Allmänningarne anlagda nybyggen, såsom förut omförmäldt blifvit, ansetts medföra, utrifvande af redan anlagda *Torp*, som ej blifvit, efter af kronan förut erhållet tillstånd, upptagne, samt derjemte ansågos kunna göra skäl till kronan för ett fjerdedels mantal, — ett stadgande, hvarigenom nybyggarne å de efter vid vederbörligt Ting erhållet tillstånd anlagda torp, så framt de ej jemte detta tillstånd äfven ägde kunglig tillåtelse fränkandes den besittningsrätt, en i laga ordning företagen odling enligt lag³⁾ medförde. Hvad som blifvit stadgadt såsom nödvändigt vilkor för redan anlagda torps bestånd, gjordes äfven gällande i afseende på rättigheten i allmänhet att odla å Allmänningar. Till svedjande eller nybygges anläggning-fordrades först Landshöfdingens tillstånd, innan dertill kunde af Lagmans- eller Häradsrätt gifvas tillåtelse; hvarjemte till att gifva berörde föreskrifter mera eftertryck stadgades, att alla, som utan sålunda erhållet tillstånd funnos svedja eller hafva nedersatt sig på skogarne, skulle fångas och som skadedjur bortskaffas⁴⁾. Sedan enskildas odlingsrätt sålunda blifvit inskränkt, var kronan tillagd makt att, der å Lands- eller Häradsallmänning funnes någon till nyodling tjenlig plats, som kunde af Landet eller Häradet undvaras, ensam besluta om upplåtande deraf till nybygge, åt hvem som helst emot recognition, dock med optionsrätt för de Häradsboer, inom hvilkas område berörde plats vore belägen⁵⁾.

Vidkommande derefter rätt till skogsfång samt annat begagnande af Allmänning, kvarblef för interessenterne, utom rättigheten till mulbete, den att, dock blott till husbehof å gård, inom Allmänningsdistriktet belägen, använda skogens produkter, med undantag af bärande träd, hvilkas fällande endast kunde i vissa fall efter erhållet tillstånd af Landshöfdingen medgifvas. Ingen utom Landet, Häradet eller Socknen boende egde således rätt att Allmänningen begagna till derutom belägen gård, förrän tillstånd dertill erhållits vid Ting och en viss årlig afgift därför till interessenterne blifvit utfästad. Dessutom var äfven allt nyttjande af Allmän-

3) Se ChrLL. BB. 29: 5.

4) Skogsordn. 1647 och 1664 §§. 6 och 8.

5) Skogsordn. 1664 §. 6.

nings skog till afsalu, sågtimmers fällande, sågqvarnars eller andra verks anläggning i Allmänningens strömmar förbudet. Till hjälp för skoglösa grannar i Skaraborgs län blef dock, genom Skogsordningen 1691, förbudet emot skogsprodukters försäljning i afseende på Sockenallmänningar derstädes upphäfdt, likväl med iakttagande af sparsam försäljning ⁶⁾.

Några stadganden, som afsett Allmänningarnes *bevakning* eller ordentliga *vård*, hafva ej blifvit utfärdade. Den uppsigt öfver desamma, som tillhör Landshöfdingen och Kronobetjente på grund af den dem å embetets vägnar åliggande tillsyn öfver författningarnes efterlefnad, kunde föga uträtta, likasom den, enligt lag, Lagman och Hărădshöfding tillkommande. Det enda spår till omtanka för Allmänningarnes omvårdnad är den i 1691 års Skogsordning för Skaraborgs län gjorda föreskrift om vissa uppsyningsmäns utväljande att efterse, att vid de från Sockenallmänningarne skeende försäljningar skogen ej för starkt anlidades.

Kronoparkerna, eller såsom de denna tid ock kallades, *Konungens fridkallade parker och enskilda skogar*, omtalas i 1647 och 1664 års Stadgar om bärande träd, hvarest desse å parkerna växande träd blifvit vid strängt ansvar skyddade; de finnas dock ej nämnda i Skogsordningen af s. å.; förmodligen emedan man ansåg sig hafva, genom den förut utgifna Instruktionen för Riksjägmästaren, vidtagit de åtgärder, som för dessas vård och bevakning kunnat vara af nöden; helst dessa skogar, hvilka, såsom ursprungligen Konungen till jagt upplättna, måste betraktas snarare såsom Konungens enskilda tillhörighet, än såsom kronoegendom, ej syntes höra utgöra föremål för regeringsåtgärder, utan snarare förvaltas efter de ordres, Konungen enskildt gaf sin jägeristat.

Dessa parker, hvilka ursprungligen varit af ringa antal och betydelse ⁷⁾, utgjorde vid denna periods början betydliga landsträckor ⁸⁾. Huru denna tillökning skett har väl ej af de för oss tillgängliga offentliga handlingar kunnat utredas; men förmodligen har en utaf Konungarne sjelstagen uteslutande jagträtt å orter, der de plägat oftare uppehålla sig, efterhand gifvit upphof till en eganderätt, som vid denna tid var

⁶⁾ Skogsordn. 1691 §. 4.

⁷⁾ Enligt ChrLL. 54 Kap. utgjorde dessa endast de till Upsala öde och dylik Konungens enskilda egendom hörande skogar. Att sådan egendom ej varit betydlig, derom inhemtas upplysning i Berg-falk, 1. c. pag. 5.

⁸⁾ Jfr ofvan citerade Instr. för Riksjägmästaren samt Skogsordn. 1691 angående skogarne i Skaraborgs län.

helt och hållet exclusiv. Enligt 1658 års Instruktion för Riksjägmästaren tilläts ingen utom Konungen och Jägeribetjeningen att, med undantag af den rätt till mulbete, som blifvit de å parkerna boende medgifven, begagna desamma. Riksjägmästaren, hvilken uppsigten öfver parkerna i första rummet blifvit uppdragen, var således anbefaldt att noga tillse, det kronan ej tillfogades någon "skada, intrång eller prejudice." Till följe häraf ålåg honom att stäfja det ofog, som på parkerna bedrefs med oloflig jagt och skogsbygge, bärande träds fällande, svedjande och skadliga nybyggesanläggningar, samt att till skydd häremot gå i författning om parkernas inhägnad. Härförutan var förbudet att fälla äfven odugliga bärande träd, utan desse skulle i stället försäljas. Den uteslutande rätt till ifrågavarande skogar, som kronan sålunda förbehållit sig och hvilken hon, efter hvad nämndt blifvit, synes hafva på enskildes eller menigheters bekostnad tillvällat sig, fick hon ej behålla odelad. Kronan synes nemligen hafva blifvit nödsakad att efterband meddela tillståndsbref till parkernas begagnande, till dess genom *Resolutionen på Allmogens Besvär den 29 Augusti 1664* allmän bestämmelse om rättighet till skogsfång från kronoparkerna stadgades. Alla de Häradar, som genom *Kongl. bref tillerkänts rätt att till deras nödtorft på kronans parker taga vindfällan och odugliga träd, medgafs genom denna Resolution att efter skogvaktares anvisning hemta vindfällan; hvarjemte de på parken eller deromkring boende, som hade lott och mulbete i skogen, jemväl tilläts, att äfvenledes till nödtorft fälla odugliga träd.* Sedermera blef, genom *Res. Allm. Besvär den 9 Mars 1689*, lofvadt den på slättbygden boende allmoge, som saknade egna skogstillgångar, att i Konungens parker njuta något till hjälp af vindfällan. I den kort derefter utkomna Förordningen om skogarne i Skaraborgs län blefvo de i nyssnämnda Resolutioner medgifna tillåtelser sålunda stadfästade, att häradar, städer, socknar och byar, som egde *Kongl. bref* eller *tillstånd*, tillförsäkrades den härigenom dem tillerkända rätt; hvarjemte äfven den rätt, som fanns medgifven de inuti parken eller näst deromkring boende, att i brist af ris eller vindfällan hugga odugliga färska träd till deras nödtorft, ytterligare bekräftades. För att dessa skulle komma i åtnjutande af denna rätt, borde inför vederbörande Jägeribetjent deras behof genom husesynsbevis styrkas. Detta sistnämnda stadgande förtjenar uppmärksamhet såsom den första uppräningen till de i nästa

periods Skogsordningar förekommande stadganden om utsynning å Lands- och Häradssällmänningar.

Utom ofvan anförda stadganden för dessa skogar, hvarmed afsetts bestämmande af nyttjanderätten till desamma, finnas, med undantag af några, i 1691 års Skogsordning upptagna, allmänna föreskrifter om planteringskyldighet för jägeribetjente, inga stadganden som afse *skogshushållning*. De flesta föreskrifter angående dessa skogar röra jagten derstädes.

Hvad skogarnes *bevakning* och *vård* vidkommer, var, såsom förut blifvit nämndt, enligt 1658 års Instruktion, högsta tillsynen uppdragen åt Riksjägmästaren. Till uppsigt öfver skogarne voro derjemte å särskilda orter en eller flera hejderidare förordnade att bevaka vissa vidlyftigare, i berörde Instruktion namogifna Kronoparker, medan för de öfriga kronans enskilda skogar en skogvaktare var utsedd för hvarje härad. Genom *Resolutionen den 14 Augusti 1682* blef Riksjägmästarsysslan indragen och den dess innehafvare tillkommande tillsyn öfver skogarne uppdragen åt fyra Jägerifiskaler jemte Landshöfdingarne, hvarförutan i spetsen för LänsJägeristaten då funnos stälde Öfverjägmästare.

Innan vi lemna framställningen om Allmänningar och Kronoparker, återstår oss att nämna de åtgärder, hvilka vidtogos för att, med hänseende till de, dels i anledning af landets å många orter ännu ouppodlade beskaffenhet, dels ock till följe af fordna tiders rättslöshetstillstånd, ej ännu öfverallt bestämda eganderättsförhållanden, afgöra, hvilka skogar skulle såsom Allmänningar eller Kronoparker från enskildas skogar afskiljas, så ock huru stort område dem borde tillkomma. Huru stora svårigheter härvid skulle yppa sig, inses lätt, om man betraktar den confict, som måste uppstå emellan kronans ständigt vidgade anspråk å ena sidan, samt menigheternas och de enskildas eganderätt å den andra, hvartill kom, att å ouppodlade orter bestämda råskilnader sänkades.

Den första åtgärd, som för berörde ändamål vidtogs, var det uti 1658 års Instruktion Riksjägmästaren gifna uppdrag att jemte Landshöfding, Häradshöfding och Nämnd med vissa tecken utmärka kronans parker. Derpå blef i 1647 och och 1664 års Skogsordningar anbefaldt Lagman och Häradshöfding att jemte sina Nämndemän och några serskildt

tillkallade personer anställa undersökning om, hvilka skogar voro Allmänningar, samt, sedan detta blifvit behörigen styrkt, afskilja dem från enskildes egor. Ingendera af dessa föreskrifter synes hafva blifvit verkställd med någon framgång, ty Carl XI ansåg sig under sednare åren af sin regering föränlåten att för ifrågavarande ändamål i åtskilliga provinser förordna serskilda *Skogscommissioner*. Sådana Commissioner voro snart i full verksamhet i Upland, Vestmanland och Vestergötland. Utom undersökning af skogarnes beskaffenhet och omfång samt deras afskiljande och rörläggning var dessa Commissioner jemväl uppdraget att afgöra, hvilka torp borde utrifvas, och äfven afgifva utslag i mål angående missbruk af skogen. Att den enskilde skulle komma att sitta emellan för Commissionernas domar, var att vänta dels med hänseende till den lätthet, kronan till följe af de obestämda eganderättsförhållanden hade att genomdrifva sina anspråk, i samma mån, som den enskilde fick svårare att emot dem häfda sin rätt, dels ock vid betraktande af den partiskhet för kronans bästa, som utmärkte den tidens Commissioner.

SkogsCommissionerna synas också ej hafva på ett tillfredsställande sätt fullgjort sina åligganden, lika litet som deras domar ansetts medföra förbindande kraft. Å vissa orter blefvo deras domar genast öfverklagade till så stor mängd, att man ansåg sig nödsakad förordna en ny Commission för att afgöra de öfver den gamla Commissionens domar anförda klagomål⁹⁾. Der detta ej skedde, ansågos de icke dess mindre för otillförlitliga. Att söka ändring deri medgafs under följande årbundradet¹⁾ hvem som helst, som ansåg sig genom dem hafva blifvit lidande. Denna rätt fortfor, till dess genom Kgl. Kungörelsen 18 Juni 1782, för att bringa till slut de häraf föranledda, ofta uppstående processer, utsattes en præscriptionstid af 3 år, hvarefter intet ändringssökande vidare tilläts. Till följe således af ej mindre svårigheterna vid verkställandet utaf det Skogscommissionerna gifna uppdrag, än ock det sätt, hvarpå desse härvid gingo till väga, blef deras verksamhet utan viktigare resultat. I de följande allmänna Skogsordningarne förnyades stadganden

⁹⁾ Så var förhållandet i Skaraborgs Län, hvarest Carl XI år 1689 förordnade en ny Commission, med anledning af till Kammar-Collegium insända klagomål öfver den 1688 verkamma Commissionens förfarande. Instr. för SkogsCommissionen i Skaraborgs Län den 30 Juli 1689. Riksarkivet, Inrikes Registratur för sistnämnde år.

¹⁾ Res. Adelsn. Besv. 12 Juli 1751 §. 15, Kgl. bref 4 April 1749, Res. Allm. Besv. 1756 §. 2.

om ifrågavarande skogars afrösning, utan att ännu flera år efter utfärdandet af 1803 års Skogsordning målet öfverallt blifvit uppnådt.

b) *Om ödeskogarne i norra orterna*²⁾.

Dessa skogar behöfde ej, i anseende till deras rika tillgångar, underkastas samma, odlingsrätten och öfrigt nyttjande inskränkande, föreskrifter som Allmänningar. Det som tvertom här borde utgöra föremål för lagstiftningens omtanka var vidtagande af åtgärder till befrämjande af deras uppodling och bebyggande, — hvilket också Gustaf I och Carl IX med framgång iakttago, men de öfriga regenterna försummade. Dessa skogar kunde, vid lagstiftningens verksamhet under denna period, till följe af deras med de öfriga skogarne olika beskaffenhet ej undgå att ådraga sig en, om ock i början ringa, uppmärksamhet. Så blefvo ock i 1647 och 1664 årens Skogsordningar dessa skogar serskildt omförmälda samt undantagna från de förut i afseende på Allmänningar stadgade stränga förbud emot svedjande, nybyggsanläggningar, och fällande af sågtimmer. De Finnar, som å ifrågavarande skogar nedsatt sig och antingen redan rödjat åker och äng, eller ock, der lägenhet funnes, utfäste sig der till eller att betjena bergverk, fingo behålla hvad de rödjat och rättighet att rödja ännu mera.

Man synes emedlertid ej gått i författning om någon verkställighet af den undersökning, som berörde stadgande om Finnarnes odlingsrätt derstädes bordt medföra. Det oskick, som å dessa skogar sig inrotat, att angränsande bygdelag obehörigen tillegnat sig trakter deraf, många mil bort, ja allt intill fjällen, — ett oskick som föranlett Gustaf I att, till skyddande af ankommande odlares rätt, utfärda det förr omtalade 1542 års bref, blef nu, isynnerhet med hänseende till den skada bergverken ansågos åker skola lida, anledning till utgifvande af en serskild Skogsordning för dessa orter, nemligen den ofvannämnda Förordningen af år 1685. Jemte upprepande af det uti 1542 års Bref gjorda tillkännagifvande, att eganderätten till dessa skogar tillkom kronan, påbjöds, att, sedan först undersökning

²⁾ Till norra orterna räknas i denna vår framställning utom det nuvarande Norrland äfven Dalarne och Vermland, hvilka landskapers stora skogar, under den tidrymd vår afhandling upptager, utgjorde ett med Norrlands stora skogar gemensamt föremål för lagstiftningen.

blifvit hållen om hvad af dessa skogar borde tillkomma bygdelagen, all annan mark såsom kronans tillhörighet derifrån skulle afvittras. De kronan sålunda tillkommande skogssträcker ställdes under Bergs Collegii uppsigt, för att bergverken till nytta emellan bruken fördelas.

Till rättensöre för verkställigheten af denna afvittring stadgades: att den by eller gård på eller invid dessa skogar, som var med rågång omgifven och saknade tillräckligt utrymme, skulle erhålla, hvad nödigt och skäligt vore; samt att socken eller gård skulle få behålla den skog, hvartill de kunde bevisa sin lagliga rätt.

Denna förordning är af vigt, såsom första uppräningen till de i det nästföljande århundradet vidtagna lagstiftningsåtgärder för afvittringarne i dessa orter. De uti densamma föreskrifna reglor för verkställandet hafva nemligen ur denna förordning sedermera influtit i de följande allmänna Skogsordningarne.

Af det som nu blifvit påhjudet sattes ej mycket i verket. Den i dessa tider rådande brist på skickliga Landtmätare³⁾ och andra tjenliga personer, som erfordrades till verkställandet, gjorde väl, att denna förordning blef af föga praktisk vigt. Den är emedlertid värd uppmärksamhet, såsom ett bevis på ett väckt större intresse för odlingars och näringars befrämjande i dessa orter.

c) Om skogar i enskild mans hand.

Dessa skogar innehades antingen med *eganderätt*, såsom fallet var med frälse- och skattehemmans-skogar, eller ock med *blott nyttjanderätt*, såsom det förhöll sig med boställsskogar, kronohemmans och de af landbor brukade frälsehemmans, samt de till bergverkens understöd åt denna närings idkare upplåtna skogar.

Hvad frälsets och skattehemmanssegarnes skogar beträffar, synes det som om, enligt 1647 och 1664 års Skogsordningar och Stadgar om bärande träd, ingen annan skillnad uti dispositionsfriheten för de olika egarne förefanns,

³⁾ Straxt före denna förordnings utgifvande hade genom förordnande af Carl Gripenhjelm till Directeur öfver landtmäteriet den 25 October 1683 denna institution först börjat regelmässigt ordnas och i den för honom utfärdade instruction samma dag stadgades för första gången om afmätning utaf skog. Se Jacob Faggots Tal i Vet. Acad. 25 Juli 1747, pag. 23. Forsell, Om Ågoskildnader, Acad. Afhandling.

än i afseende på rättigheten att fälla sådana träd, hvilken var Adeln å egna frälseegor medgifven, men skattehemmans-egaren betagen ⁴⁾). Åt jordegare i gemen var enligt dessa Skogsordningar tillerkänd rätt att å sin enskilda skog så väl till husbehof sam afsalu fälla eller låta andra fälla virke, rödja åker och äng, anlägga torp samt, utom i Bergslagen och å platser, der masteskogar eller bärande träd skulle kunna deraf taga skada, bygga svedjeländ. På samma gång var ock alla förbjudet att svedja å den jord, som ej lät rödja sig till åker eller äng, utan att efter syn af svedjeplatsen, som enligt 1647 års Skogsordning borde anställas af kyrkans sexmän, och enligt den af 1664 af kronobetjent och några nämndemän, desse syneförrättare sådant medgifvit. Den åsigt, hvilken, efter hvad vi nämnt, före denna tid fanns utbildad om skattebondes sämre eganderätt till sin jord, än frälsemans, var således ej i Skogsordningarne uttryckt, ty den i 11 §. af desamma gjorda skiljaktiga bestämmelsen mellan frälsemans och skattebondes rätt till skog synes endast innefatta en föreskrift, huru de på deras mark anlagda torp borde beräknas för allmänna bördors utgörande alltefter det olika sätt, hvarpå desse ålägo frälseman eller skattebonde. Torpen å frälseegor skulle nemligen sättas till rusttjenst, och å skatteegor beräknas vid förhöjning af hemmanets ränta. Oaktadt ej någon annan olikhet i desse jordegares rätt än i afseende på bärande träd sålunda blifvit i författningarne stadgad, tyckes emedlertid de ordalag, hvarpå hvarderas rätt blifvit uttryckt, innebära en ej ringa skilnad. I nämnde §. är nemligen, sedan frälseman förklarats hafva rätt och makt att nyttja sin skog efter "*lägenhet och vilja*" och "*utan någons intal*", och skattebonden derefter tillerkänts "*samma rätt*" öfver sin enskilda skog, denna rätt uppgifven såsom för skattebonden bestående uti frihet att förfoga öfver skogen efter "*tarf och lägenhet*", utan att dertill fogats det samma rätt egde utöfvas utan någons intal. Deras rätt, som i dessa Skogsordningar blifvit ställd i jembredd, blef dock, dels med anledning af förut befintliga förhållanden, dels ock till följd af frälsehemmans skogars frihet från en uppsigt, hvilken tryckte skattebonden, helt olika utbildad.

Redan före Skogsordningens utfärdande hade Adeln genom privilegier uttryckligen fått sig tillförsäkrade rättigheter, hvarigenom den hade friare händer i dispositionen af såväl sin egendom i allmänhet, som ock af skogen. Så hade Adeln rätt

4) Se §§. 5 och 7 ifrågavarande Stadgar om bärande träd.

att sjelf utskeppa trävirke⁵⁾, — en rätt som till följe af då rådande handelslagar eljest endast tillkom borgare i städer, — fri jagt ej mindre på sina enskilda egor än ock på härads- och sockenallmänningar, hvori frälseman hade del, frihet att fälla bärande träd på egna frälseegor samt jemväl att till sitt behof och bästa i mån af sin andel fälla virke i de skogar, uti hvilka han var delägare⁶⁾. Genom Skogsordningarne blef Adeln väl betaget att, utan öfriga delegares samtycke, i oskift skog taga virke utöfver hvad till husbehof vore nödigt för den gård, frälseman inom byalaget egde, äfvensom ock hans svedjerätt i likhet med skattebondens inskränktes; men, som han utan någons intal egde rätt nyttja sin skog, och således ej behöfde stå till ansvars för det svedjande han företog, var svedjerätten i sjelfva verket fri; och som man ej fästat uppmärksamhet derå, att Adeln anseeligare byggnader medtogo mera virke än allmogens, blef hans nyttjande till husbehof såväl af oskift byaskog, som Allmänning, andra delegare till mehn. Allmogen klagade hos Carl XI, att Adelns gårdar medtogo mer skogsprodukter än utan skada för öfriga delegare kunde ske, men deras klagan blef ohjelp⁷⁾. — Härjemte förtjenar äfven anmärkas, att, om frälseman olofligt fällde bärande träd i oskift skog, hvori han hade del, han pliktfälldes till lägre böter, än en annan delegare för samma förseelse⁸⁾. Adeln var således under denna period ej allenast fullkomligt fri i dispositionen af sin enskilda skog, utan hade jemväl en vidsträcktare rätt än andra delegare till nyttjande af samfäld skog.

Hvad skattehemmansegaren beträffar, så egde han, med undantag af bärande träd, sig tillförsäkrad samma rättighet öfver sin enskilda skog som frälseman, hvilken försäkran dock lände honom till föga bättnad. Den rätt till svedjande å till åker eller äng tjenlig mark, honom enligt 12 §. uti ifrågasvarande Skogsordningar var medgifven, synes snart hafva blifvit honom betagen. För att få utöfva denna rätt måste han i alla händelser, på sätt Skogsordningen stadgat, söka syn; men ej nog dermed, äfven Häradsrätts dom borde sökas, innan svedjande fick företagas. Kostnader,

5) Johan III:s Ad. privil. den 8 Juli 1569 §. 17. Brummer l. c.

6) Ad. privil. d. 8 Oct. 1617 §§. 26 och 29. Schmedeman.

7) Se Res. Allm. Besv. 22 Nov. 1680 §. 16, Res. Ad. Besv. 23 Oct. 1686 §. 28. Stiernman, Rdbesl.

8) Böter för Adelsman utgjorde 5 marker, för annan delegare 12 mark. 1647 och 1664 års Stadgg. om bärande träd, §. 6.

hvilka merändels voro större än svedjandet var värdt, voro derejemte förenade med sökande af tillstånd dertill. Allmogen klagade, och Konungen medgaf genom Resolution på Allmogens Besvär den 9 Mars 1689 densamma den i lag bestämda rätt samt förbjöd vederbörande myndigheter, att låta allmogen vidkännas några kostnader för ifrågavarande ansökning; men praxis qvarstod ändock⁹⁾. Vid 1668 års Riksdag blef allmogen genom förbudet att utan hembud till kronan fälla några masteträd ytterligare inskränkt i skogens fria nyttjanderätt. Härtill kom, att skattehemmansegaren, hvilken, såsom förut blifvit nämndt, redan under Gustaf I:s tid var ställd under kronans uppsigt i afseende på värden af sitt hemman, genom Husesynsordningen den 18 Juli 1681 blef underkastad husesyn hvart tredje år eller oftare, hvarvid, ehuru väl ej uttryckligen stadgadt, hans husbällning med skogen jemväl blef föremål för besigtning. Denna uppsigt öfver skattehemmannsskogen blef, till följd af det sätt, hvarpå densamma utöfvades af krono- och jägeribetjente, för bonden mycket tryckande. Också anfördes klagomål hos Carl XI, än att jägeribetjente hindrat allmogen från allt begagnande af skogen, äfven till bränsle och timmer, som till hemmanens vidmakthållande var nödigt¹⁰⁾, än att vid husesyner förrättningsmännen reste i stort sällskap och ädrogo allmogen stora kostnader genom gästning. Dessa oskick sökte man väl hindra genom resolutioners utfärdande deremot, dock, som det synes utan verkan, ty klagomålen förnyades¹⁾. Af den skattehemmansegaren tillkommande dispositionsfrihet öfver skogen, hvilken enligt Skogsordningarne skulle vara lika med den som tillkom frälseman, återstod således i verkligheten föga. — Om man härjemte erinrar sig, huruledes de af krigen härflytande skatter beröfvade allmogen större delen af dess kapitaler, huru tjenstehjonsstadganden till de öfriga ståndens fördel undandrogo den de arbetskrafter²⁾, hvilka den med den ringa kapitalåterstoden kunde använda till sin egendoms förkofran, och hurusom den till bergverks-³⁾

⁹⁾ Genom Res. Allm. Besv. 1697 §§. 20, 55, 1725 §. 42 och 1727 §. 40 måste lika beskaflade påbud af Regeringen upprepas på förnyade klagomål af allmogen i ifrågavarande hänseende.

¹⁰⁾ Res. Allm. Besv. 11 Nov. 1686 §. 5.

¹⁾ Res. Allm. Besv. 1685 §. 44 och 1686 §. 21.

²⁾ Stadgan om tjenstefolk och legohjon af den 25 Nov. 1686 2 §. bestämda det ingen bonde på ett helt mantal fick hafva mera än 2 fullvuxna och en halfvuxen dräng, hans egna söner inberäknade. Se med emman.

³⁾ Man behöfver blott påpeka den vidsträckt makt Bergs Collegium, genom den för detsamma utfärdade fullmakt den 6 Juli 1649, erhöi öfver alla kronans strömmar, skogar och allmänningar.

och stadsmauna-näringarnes ⁴⁾ konstlade upphjelpande gifna stadganden kastade nya hinder i vägen för densamma att göra sig till godo sina produkter, under det man derjemte ansåg sig ega full rätt att, af omsorg, det allmogen ej genom för den opassande nöjen måtte dragas från sina hemmans skötsel, förbjuda allmogen jaga å egna egor ⁵⁾, kan man sluta, att en liknöjdhet vid egendomens skötsel måste förorsakas, hvilken man hufvudsakligen får tillskrifva den skogarnes vanvård, som med tiden allt högljuddare öfverklagas, och för hvars afhjelpande man, blind för de egentliga orsakerna, ej haft något annat att taga till än nya tvångsmedel.

Hvad *oskift skog* beträffar, var nyttjanderätten till densamma för alla delegare inskränkt till rättighet att derutur henta skogsförnödenheter till husbehof för de gårdar, som till byalaget hörde, utan att frälseman der hade någon bättre rätt framför andra än den som, efter hvad förut blifvit nämndt, var föranledd af hans jemförelsevis mera virke medtagande byggnader. Att svedja, att bygga sågqvarnar eller att afverka till afsalu var å oskift skog förbjudet, derest ej alla delegarne enhälligt dertill gifvit samtycke, hvilket samtycke äfven erfordrades för utövande här af den Adeln eljest tillkommande rättighet att fälla bärande träd.

I afseende på de med *blott nyttjanderätt* innehafda skogar, så var *Kronans eller Frälsets landbönder* betaget, att å deras skogar utan jordegarens tillstånd svedja eller hugga mera virke än till vedbränse och husbyggnad erfordrades ⁶⁾. — Hvad *Boställsinnehafvare* angår, var, enligt Skogsordningarne, prester medgifvet att fritt nyttja prestgårds- eller stomgårds skog till husbehof, dock så att ej densamma förderfvades. Om öfrige boställsinnehafvares rätt nämna Skogsordningarna intet. Enligt *Förordningen den 13 Juli 1696* angående husesyn å *officersboställen* synas dessas innehafvare

4) Då gällande förordningar om landsköp; handels fördelande emellan de olika slagen af städer; monopoliserande handelskompagnier samt de af regeringen till följe af regleringen utaf tullen, för hvilken den ensam egde att stifta lag, ofta föranledda handelskriser, gjorde allmogens industri förfång, som ofta öfverklagades. Jfr i afseende på det som rör handel med skogsprodukter, en mängd författningar rörande tjärkompagnier och trädvaruhandel i Stiernman, Oek. och Pol. Förf. IV och V Del.

5) Stadgarne om jagt och djurfång 1647 och 1664. Res. Prest. Besv. 1668 §. 19, der det förklaras att Öfverheten förbudit jagt på det att undersåtarne ej derigenom måge afhållas från deras hemmans skötsel, löfliga näringars idkande eller embetes förrättande.

6) 1647 och 1664 års Skogsordningar §. 14.

varit oförhindrade att begagna skogen till afsalu, blott den ej så medtoges, att dess bestånd vore att befara. — Vidkommande de till bergverkens understöd anslagna skogar besutos dessa af innehafvarne med rätt att under iakttagande af de vilkor, som för upplåtelsen blifvit utfäste, den fritt nyttja, så länge de verk, till hvilkas understöd de blifvit anslagna, komme att desamma behöfva. Dessa skogar voro antingen upplåtna att utan någon afgift begagnas, såsom fallet var med de åt ädlare verk ⁷⁾ äfvensom åt jerngrufvor ⁸⁾ anslagne, eller ock emot en viss årlig afgift eller så kallad rekognition, såsom förhållandet var med de till hyttor och hammarverk upplåtna rekognitionsskogarne ⁹⁾.

I afseende på värden af den i enskild mans hand befintliga skog, voro ej till skogsväxtens befrämjande några andra föreskrifter gifna än den, till följe af regeringens om-tänka för bärande träd, hvar och en vid 3 markers bot ålagda förbindelse att för hvarje hugget sådant åter plantera och från boskapen freda två nya af samma slag, hvarjemte enligt 1691 års Skogsordning för Skaraborgslän, hvarje bonde derstädes var förpligtad att årligen plantera åtminstone 12 pilar.

d) Om bärande träd och masteträd.

De angående dessa träd gifna serskilda stadganden hafva afsett att för kronan bevara en ständig tillgång inom landet på dessa träd såsom för flottan eller i annat hänseende för kronan företrädesvis behöfliga.

Hvad bärande träd beträffar, kunna vi ej afgöra, när kronan först tillerkänt sig dem såsom regale. Såsom förut blifvit nämndt, hade dessa träd i gamla lagarne ådragit sig lagstiftningens uppmärksamhet och under 16:de och början af 17:de århundradena hade till deras bevarande å kronans skogar flera påbud blifvit utgifna ¹⁰⁾. Om skattehemmansegares rätt till de å egna egor växande finnes, så vidt vi känna, ingenting under berörde tider nämndt, då deremot i 1617 års Adliga privilegier en sådan rätt blifvit Adeln tillerkänd. Detta uttryckliga tillerkännande synes gifva vid handen, att dispositionsfrihet af bärande träd å skattehemmans skogar redan då upphört, ett antagande, som vinner bekräftelse af 8 §. uti Riksdagsbeslutet af år 1642, hvarest omnämnes, huruledes "Ronungens tillförordnade embetsmäns ja och samtycke" an-

⁷⁾ Kgl. Br. 7 Oct. 1690.

⁸⁾ Res. 11 Dec. 1696.

⁹⁾ Se Kgl. Br. 14 Mars 1689.

¹⁰⁾ Se pag. 41.

sågs erforderligt för rätt att fälla bärande träd ej mindre å krono-, kyrkojord och allmänningar än äfven å *skattejord*. Måne man ej skulle till följe häraf kunna förmoda att, i de af Gustaf I utfärdade förbud emot desse träds fällande under benämningen "kronans skogar", med anledning af då rådande åsigtter om kronans rätt till skattejorden, äfven skattebondens skogar varit inbegripna? Om ock ej så kan anses hafva varit förhållandet, kan man dock taga för gifvet, att, sedan kronans rätt till ifrågavarande träd blifvit gjord gällande å kronohemmans skogar, densamma till följe af den utaf kronan tagna lika beskaffade uppsigt öfver skattehemman, äfven der efter hand i praxis blifvit tillämpad. Kronans eganderätt till bärande träd å all annan jord än frälse var således redan stadgad före utfärdandet af 1647 och 1664 års Stadgar om bärande träd. Denna rätt ansågs under ifrågavarande period så uteslutande förbehållen kronan eller frälseman, att till och med, om en bisvärm påträffades af en bonde uti ett på dess egor växande bärande träd, honom endast tillföll en tredjedel af dess värde; tvåtredjedelar deremot kronan eller frälseman, hvilka annars i egenkap af jordegare egde rätt till blott en tredjedel i den bisvärm, som blifvit funnen i icke bärande träd ¹⁾). Till dessa träds skydd var derföre enligt 1647 och 1664 års Stadgar vid strängt ansvar förbudet att fälla eller förderfva sådana ²⁾), ehvar de ock växte ³⁾), kronan och frälseman deras rätt dock förbehållen. Landshöfding var dock medgifvet, att, dels om skäl funnes, uppå skedd ansökning gifva tillstånd till fällande af bärande träd uppå allmänning, der öfverflöd var, eller ock i det fall att sådana stode till mehn för bondes åker, äng eller andra till odling tjenliga ställen; dels ock att från kronoparkerna försälja föråldrade sådana ³⁾).

Masteträd blefvo i Skogsordningarne tagna i försvar emot svedjande, men ej Kronan för dess behof på något sätt förbehållne. Året före 1647 års Skogsordnings förnyade utfärdande hade Kongl. Maj:t förordnat genom Circularärbref till Landshöfdingarne ⁴⁾), att inga masteträd finge från den dagen

¹⁾ Husesynsordn. 18 Juli 1681 §. 28.

²⁾ Till dessa räknas, enligt ifrågavarande Stadg. ek, bok, apél, oxel och hägg. Stadg. om b. tr. §§. 4 och 5.

³⁾ 20 dalers skadestånd samt 12 marks böter var stadgad för hvarje träd som äverkades å kronoparker, eljest utom lika höga böter endast 9 dalers skadestånd. 51 om b. tr. §§. 3, 7, 10.

³⁾ Berörde Stadg. §§. 9, 10. Skogsordn. s. å. §. 7.

⁴⁾ Kgl. Maj:ts Circularärbref till Landshöfdingar den 16 Dec. 1665. Detta bref är omförmäldt i ett utaf Amiralitetets KammarRådet Troi-

af någon annan än Amiralitetets utskickade fällas före följande Riksdag. 1664 års Riksdag kom, och Skogsordning utfärdades s. å. utan att någonting vid saken blef gjordt. Kongl. Maj:t ansåg sig nemligen dessförinnan böra inhemta omständliga underrättelser, hvarest bästa masteskogen funnes, samt hvilka personer kunde till desamma hafva någon rätt. Denna undersökning synes ej hafva blifvit utaf. Ändamålet tyckte man väl häst kunna vinnas, om masteträn blefve innan de såldes till någon annan, först hembudna åt kronan. Vid 1668 års Riksdag föreställde derföre regeringen, huru högt det skulle lända till rikets tjenst och värn, om masthygget inskränktes, och föreslog till den ändan, att intet å *skattejord* växande masteträd finge afhuggas eller försäljas, innan det blifvit kronan hembudet, och Amiralitets-Collegium yttrat sig, huruvida detsamma vore behöfligt⁵⁾. I samma Riksdags Biafsked inflöt en punkt af denna lydelse. Då biafskedet förekom hos Ständerna, sade Prester och Borgare, att de aldrig hört denna fråga föredragas, och begärde, att hela ärendet måtte uppskjutas. Rådet svarade härtill, att Adeln och Bönderna gått in derpå, till följe hvaraf ej något afseende fästades på öfrige ståndens protest⁶⁾. På ett så beskaffadt, ej fullt lagligt sätt blef skattehemmansegaren beröfvad fri dispositionsrätt öfver masteträd. Men utom denna förköpsrätt till de å skattehemmans egor växande masteträd, tillerkände kronan sig dessutom hela masteskogar i vissa orter. Så blefvo, genom Kongl. Maj:ts Plakat om masteskogarne i Vermland och Dahl den 20 Mars 1674⁷⁾, skogarne i öfver 20 socknar i samma provinser förklarade för ett omistligt regale, under förbud för inbyggarna i trakten deromkring att begagna berörde skogar till deras enskilda nytta. Så var det Skogs-Commissionen i Upland anbefalldt att gifva akt uppå "stora namnkunniga Allmänningar, hvarest spiror, block och master kronans höga rättighet så väl som till landets och häradets skäligen och nödvändiga nyttjande borde conserveras", samt att "dem, liksom kronans parker, till sina vissa märken omrösa"⁸⁾. Förbudet att fälla eller på något sätt skada och

lias till AmiralitetsCollegii protokoll den 24 Mars 1781 afgifvet särskildt votum angående Mast- och Furuskogarne i riket. *Riksarkivet*. Handl. rörande Skogs- och Jagthushållningen.

⁵⁾ Biafsked år 1668 §. 2.

⁶⁾ Tham, Bidrag till Svenska Riksdagarnes Historia, 2 Band.

⁷⁾ Stiernmann, Oekon. Författn. 4 Del.

pag. 216 och ff.

⁸⁾ Instr. för Skogs-Comm. i Upland 14 Mars 1694 §. 3, *Riksarkivet*.

förderfva de på kronans skogar, parker och allmänningar växande masteträd blef genom 1691 års Förordning stadgad.

Af hvad ofvan blifvit anfördt, synes buruledes lagstiftningen af omtanka för vissa näringar, ansett sig föranlåten att söka förekomma den skogsbrist, som, dessa till mehn, tycktes hota, till följe af dels den ymniga afverkan af skogen, dels ock den misshushållning dermed, som vid denna periods början tagit en förut ej väntad fart. Med uppmärksamheten hufvudsakligen fästad på ifrågavarande näringars befrämjande betraktades skogshushållningens förbättrande såsom af underordnad vikt. Som skogens *besparing* till berörde näringars förmån således egentligen vore ändamålet för lagstiftningen antogs till regel derföre att inskränka den enskildes fria nyttjanderätt af skog så, att der en dylik rätt fanns, den endast tillkom honom såsom privilegium.

De i detta syfte gifna stadganderna medförde ej åsytad verkan. Å somliga skoglösa orter, på hvilkas serskilda förhållanden de allmänna Skogsordningarne ej fästat afseende, uppstod lidande genom de svårigheter att få köpa bränsle och timmer, som till följe af de i författningarne gjorda inskränkningar blifvit föranledda. Ej länge dröjde det derföre innan klagomål deröfver hördes, hvilka genom serskilda resolutioner wåste afhjelpas. Så fick vid 1686 års Riksdag Adeln i Vestergötland rätt att, efter anmälan hos Landshöfdingarne, af kronobönder köpa sina skogsförnödenheter⁹⁾; så uppdrogs vid samma Riksdag Landshöfdingarne att tillse, det de städer, som ej kunde, till följe af berörde förbud, erhålla ved och bränsle, finge sig anslagen någon skog, som kunde utan afsaknad mistas¹⁰⁾. Men allmogen, hvilken då likaledes begärt afhjelpandet af de olägenheter dem tillskyndades, afvisade man dermed att de kunde söka hjälp af Allmänningarne, och der sådana ej funnos att tillgå, hade de att öfverenskomma med enskilde skogsegare¹⁾.

Men äfven det ganneliga, som fanns i författningarne, bar föga frukter, ty med deras handhafvande, — hvilket är af så stor vikt i afseende på sådana lagar, som, utgifna med beräknad nytta för framtiden, till en början äro besvärliga för dem som skola dem efterlefva, — var illa bevändt. Ty på

9) Res. Adelns Besv. 21 Oct. 1686 §. 18.

10) Riks. St. Besv. 22 Mars s. 8. §. 8.

1) Res. Allm. Besv. 11 Nov. s. 8. §. 21.

samma gång som den fåtaliga och illa lönta Skogs- och Kronobetjeningen ej kunde hafva erforderlig tillsyn öfver skogsordningarnes efterlefnad, hade den likväl tillfälle att af egen nytta och efter godtycke göra allmogen ej ringa mehn. Och utom de olägenheter, som, efter hvad vi förut nämnt, allmogen hade vid nyttjandet af sin enskilda egendom, klagades äfven, hurusom till skada för allmänningsberättigade häradsboer dessa skogar föröddes genom af Kronobetjente tillåtna torpanläggningar och svedjande ²⁾. Allmogens besittningsrätt till sin egendom var emellertid ingenting mindre än skyddad af dessa embetsmän. I Blekinge klagade man deröfver, att Carlshamns borgare fingo ostraffadt afverka allmogens skogar utan att gifva någon ersättning ³⁾, och i Skåne blefvo böndernas skogar på vissa orter öppet plundrade af skoglösa slättboer ⁴⁾. Allmogen betraktade ock dessa kronans embetsmän med missnöje. I afseende på Jägeribetjeningen anhöll allmogen i Vermland, att från dem blifva befriade, emedan de derstädes ej gagnade, utan "endast förorsakade allmogen mycken vedermöda genom oskäligen böters påläggande" ⁵⁾.

Allmogen sjelf var ej eller den, som mycket aktade lag och rätt, hvilket var naturligt, i anseende till den okunnighet och råhet, som bland dem på dessa tider rådde, och dessutom kan tillskrifvas de tryckande band, med hvilka detta stånd till de öfrigas fördel blifvit fjättradt. Till allmogens ringaktning för de ekonomiska lagbuden synas väl ock hafva bidragit de hos regeringen skönjbara, vacklande åsichter angående desammas lämplighet. Än utfärdades stränga påbud, än efterskänkte man straff för begångna förbrytelser. Sålunda gaf Carl XI år 1679 befallning att inställa all undersökning om åverkan å kronans skogar, emedan de böter, som skulle blifvit en följd af målens utförande, skulle

²⁾ Res. Allm. Besv. 15 Dec. 1672 §. 11.

³⁾ Res. Allm. Besv. 15 Dec. 1672.

⁴⁾ I ett Kongl. Bref 15 Aug. 1692 omförmäles huru allmogen på slättbygden i Skåne plägar 10 å 20 till antalet med åkdon köra upp i skogarne och derstädes ololigen fälla så mycket virke den behagar. Om de påträffades af skogsegarne och ej voro tillräckligt manstarka, erlade de 5 öre smt för lasset, i annat fall intet. Detta sätt att skaffa sig skogsförnödenheter kallade man "panthygge", och ansågs ej såsom något brott, till följe hvaraf Carl XI i samma Bref funnit sig föränlåten förklara, det de som vidare befattade sig med panthygge borde "efter lag och Kongl. förordningar dömas och afstraffas såsom för olofligt skogshygge."

⁵⁾ Res. Allm. Besv. 1686 §. 45.

hafva utarmat den i trakten boende allmogen ⁶⁾. År 1690 åter stadgades ett straff af 30 par spö för den, som fällde fruktbärande träd på kronans skogar i Blekinge, Skåne eller Halland ⁷⁾.

Till följe af ofvan angifna förhållanden uteblefvo till större delen de resultat, som man med lagstiftningsåtgärderna under denna period trott sig skola vinna. Också förnimmes i nästa period ännu högljuddare klagan öfver skogarnes vanvård.

Andra Perioden.

Det tvång, hvarunder landtmannanäringen, der den ej idkades å frälsejord, låg fjettrad, fortfor äfven under frihetstiden. Den skilnad i ståndens olika rättigheter, som förut fanns, blef nu genom privilegiers utfärdande gjord till lag, och detta på samma gång som en allmän lag stadfästades, hvilken i allmänhet hemödat sig uppfylla alla billiga anspråk på rättvisa och oväld i afseende på regleringen af medborgarnes rättsförhållanden. Utaf den jemlikhet inför allmän lag, som blef rådande jemte de genom privilegier erkända företräden i vissa hänseenden, erfor äfven skogslagstiftningen inflytande. Stadganderna af rent juridisk natur förbättrades, t. ex. angående förhållandet emellan delegare i samfäld skog, då deremot de ekonomiska, påbudna af de makttagande med stöd af privilegier, blefvo ännu mera förtryckande för allmogen. Utom de inskränkningar på allmogens nyttjanderätt till skog, hvilka från förra perioden blifvit ärfda, tillades nya sådana till följe af Hattarnes vidsträckta planer, ej mindre att uppkalla till lif fabriker, manufaktur och dermed sammanhang egande näringar, än äfven att främja landets uppodling. Som dessa planer hufvudsakligen, utan tagen kännedom om landets förhållanden, efter utländska staters mönster blifvit uppgjorda, bidrogo de för sådant ändamål utgifna reglementerande författningar, hvilka oftast voro för vårt land olämpliga, att göra det förtryck, hvarunder vissa näringar ledo, ännu värre.

⁶⁾ Fryxells Berättelser ur Svenska Hist. 48 Del. pag. 146.

⁷⁾ Kgl. Maj:ts Plakat 14 Juli 1690. Brummer, l. c.

I Skogslagstiftningen röjer sig derföre nu till och med större egenmäktighet än förut, på samma gång man, likasom förr, uraktlåtitt att taga grundligare kännedom om egentliga orsakerna till skogarnes vanvård och om de i andra länder till dess förekommande vidtagna åtgärder samt derefter lämpa stadganderna.

De föreskrifter, som under denna period blifvit gifna till skogarnes bevarande, innebållas, dels i 10—16 Cap. af 1754 års lag, dels i den 12 Dec. s. å. utgifna Skogsordning, dels ock i den till följe af de rättelser och tillökningar, som snart kändes behöfliga, öfver Skogsordningen utfärdade Förklaringen den 5 April 1759. hvarjemte utgäfvos en sersklid Förordning den 10 Januari 1746 om ekskogarne i riket samt för vissa fall serskilda påbud och resolutioner.

Vid framställningen af denna periods lagstiftning, börja vi med att anföra de angående ödeskogarne i norra orterna gifna stadganden, såsom varande af väsendtligen olika karakter med lagarne rörande rikets öfriga skogar.

a) *Om de stora skogarne i norra orterna.*

Under förra perioden hade dessa skogar, såsom af nytta för bergverken, fäst at regeringens uppmärksamhet, och till desammas afskiljande från enskildas egor hade 1685 års Förordning blifvit utfärdad. Denna deras nytta för bergverken blef ock i 1754 års Skogsordning hufvudsakligen afsedd, till följe hvaraf ock den i 1647 och 1664 års Skogsordningar Finnarne medgifna tillåtelsen att rödja å dessa skogar inskränktes till de Finnar, som kunde utfästa sig att betjena bergverken. När Hattarne emedlertid med sina vidtöfattande planer äfven vände sin uppmärksamhet på landets odling, måste dessa skogar genom de rika odlingstillfällen, som å dem erbjödo sig, erhålla en ny vikt. I 1759 års Förklaring anbefalldes derföre vederbörande Landshöfdingar, att der lägenhet och jordmån, utan mehn för skogen, det medgäfvo, draga försorg om ifrågavarande ödeskogars bebyggande och uppodling samt, i den mån som detta skedde, gå i författning om nybyggenas skattläggning till visst hemmantal¹⁾. För att uppmuntra till odling af ödesjord ej mindre i dessa orter än i det öfriga landet, medgafs odlare af sådan mark frälsefrihet å sina nybyggen samt, om od-

¹⁾ §. 7.

laren var Adelsman, säterifrihet för en tiondedel deraf²⁾. Eburu dessa odlingsplaner emedlertid ej medförde några stora resultat, blefvo de det oakadt genom den uppmärksamhet dessa skogar till följd häraf hädanefter ådrogo sig, medelbarligen en anledning till påskyndande af de norra landskappernas bebyggande, genom afvittringsverkets ställande i gång. Afvittring hade väl förut blifvit påbjuden genom 1685 års Skogsordning, dock utan att något synes dervid hafva blifvit gjordt. Under denna period blef af KammarCollegium utfärdad en Instruktion för Afvittringsverket i Ångermanland af den 25 Nov. 1742, sedan fråga om afvittring derstädes redan år 1736 blifvit väckt. Afvittringsverket fortgick i denna provins till dess med anledning af uppkomna stridigheter emellan kronan och de enskilda detsamma afstannade³⁾. I Jemtland, hvarest genom Kongl. Maj:ts skrivelse den 2 Dec. 1754 två Afvittringslandtmätare och Afvittringsrätt blifvit förordnade⁴⁾, fortgingo afvittringarne till år 1786, då desamma äfven här afbrötes⁵⁾.

b) Om Allmänningar och Kronoparker.

Åsigten om kronans eganderätt till *Allmänningar*, hvilken, såsom förr blifvit nämndt, i vissa fall gjort sig gällande i 1647 och 1664 års Skogsordningar, erhöi i de nu utfärdade förordningar en vidsträcktare tillämpning, oakadt man fortfarande undvek att gifva en öppen och *allmän* förklaring af detta kronans anspråk, ehuru det vid serskilda tillfällen uttalades⁶⁾. Den rättighet, kronan förut tillagt sig att efter godtfinnande upplåta trakter af Allmänningar till odling, utvidgades derhän, att delar af Allmänningar eller till och med *hela* Allmänningar kunde af kronan disponeras och bortskänkas, hvilket måste anses såsom ett så mycket mera direkt

²⁾ Genom Kgl. Kgor 20 Nov. 1741 stadgades denna rätt för odlare i Vesterbotten, en rätt som derpå genom Res. Allm. besv. 10 Sept. 1745 §. 24 utsträcktes för odling af ödesjord öfverallt i riket, med blef genom Kgl. brefvet till KammarColl. 4 Mars 1751 inskränkt till ödeland i gränsorter.

³⁾ Kongl. M:ts Bref till BergsCollegium den 2 Oct. 1742. Hülphers Samlingar till en beskrifning om Norrland. Fjerde samlingen, om Ångermanland, pag. 541.

⁴⁾ Hülphers, l. c. Andra samlingen, om Jemtland, pag. 14.

⁵⁾ Se Kongl. Brefvet d. 23 Sept. 1786.

⁶⁾ Så blefvo i Res. Allm. Besv. 17 Dec. 1754 Häradsallmänningarne förklarade vara *kronans tillhörigheter*.

angrepp i menighetens eganderätt, som ett dylikt tilltag ej kunde försvaras såsom skedd i odlingens intresse. Enligt 11 §. i 1754 års Skogsordning tilläts nemligen att, för bergverkens behof, i nödfall från Allmänning hemta ved till kolning, och enligt 14 §. medgafs BergsCollegium rätt att, om understöd af skog för bergverken vore af nöden, dertill anslå sådana allmänningar eller delar deraf, som för delegare voro umbärliga, och för utöfvande af denna BergsCollegii rätt erfordrades blott ett utlåtande af Konungens Befallningshafvande, att han, efter anställd undersökning och afmätning af den begärda Allmänningstrakten, funnit densamma utan afsaknad kunna af interessenterna umbäras, hvilka deremot ej egde rätt att yttra sig i saken. En sådan rätt blef dem dock tillagd genom 1759 års Förklaring ⁷⁾ och tillika anbefaldt, att väckt fråga om en dylik åtgärd skulle kungöras på det att delegarne måtte komma i tillfalle att bevaka sina rättigheter.

I öfverensstämmelse med ofvannämnda åsigt öfverflyttades nu på Landshöfdingen allena den beslutande rätt rörande Allmänningar, han förut gemensamt med Lagman, Häradshöfding och interessenterna utöfvat, och Häradsrätternas befattning inskränktes till att blott afgifva yttrande till ledning för Landshöfdingens beslut. En följd af denna Landshöfdingens utvidgade, uppsyningsrätt öfver Allmänningarne var äfven det stadgade att, i likhet med hvad 1691 års Förordning stadgat för kronoparker, rättighet att bestämma om utsyning af växande träd äfven å Allmänningar blef honom tillagd ⁸⁾. Interessenternas nyttjanderätt blef dem deremot nu såsom förut tillerkänd, ehuru den underkastades ytterligare inskränkningar. Rätten att anlägga nya torp å Allmänningar blef dem nu betagen och beträffande de redan befintliga stadgades att endast de, som med vederbörligt tillstånd till anläggningen, skattläggning eller indelning kunde försvaras, singe bibehållas, men att alla andra skulle utrifvas. Från denna allmänna förkastelsedom undantogos dock ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, de till boställen för skogvaktare eller jägeribetjente tjenliga, äfvensom å Sockenallmänningar de, hvilka af socknarnes gerningsmän beboddes ⁹⁾. Allt svedjande och rödjande å Allmänning var likaledes förbudet, men kunde likväl, efter hållen syn och af Konungens Befallningshafvande meddeladt tillstånd, i vissa fall medgifvas ¹⁾.

⁷⁾ §. 9. ⁸⁾ 1754 års Skogsordn. §. 7. 1759 års Förkl. §. 5.

⁹⁾ 1754 års Skogsordn. §§. 2 och 3. 1759 års Förkl. §. 2.

¹⁾ 1754 års Skogsordn. §. 10.

Den uppmärksamhet, styrelsen under loppet af denna period började att egna åt landets uppodling, gjorde dock att man innan kort fann för godt att något mildra strångheten i dessa stadganden. För att likväl så mycket som möjligt för- ena omsorgen om landets uppodling med den lika maktpå- liggande om skogarnes bibehållande stadgades, att derå be- finliga till skogväxt odugliga mossar och kärr finga upplåtas till odling, dock utan att någon rätt att framför andra be- gagna dessa lägenheter synes hafva varit interessenterna förbe- hållen ²⁾.

Beträffande delegarnes rätt till mulbete och skogsfång blef denna väl ej vidare inskränkt, men sättet för dess utöfvande närmare bestämdt ³⁾. Sedan författningarne såsom en allmän grund för rättigheten att i dessa afseenden be- gagna Allmänningarne antagit bristen af dylika förmåner å hemmanets egen mark, medgifva de endast att vindfällen, torra grenar etc. få obehindradt afhentas ⁴⁾. För fällning af förtorkade träd erfordrades skogsbetjeningens tillåtelse, och hvad den växande friska skogen angick, kunde endast Landshöfdingen meddela tillstånd till dess begagnande. Detta egde dock Landshöfdingen ej afgifva, förr än sökanden genom två nämndemän synat sin skogstillgång samt Häradsrätten granskat ansökningen ⁵⁾. Såsom norm för bestämmande af det virkesbelopp, som borde tillåtas en sökande att erhålla, gällde endast hemmanets storlek och beskaffenhet, hvarvid dock till afskaffande af det missförhållande, som egt rum emellan Adeln och öfriga interessenterna, stadgades att ingen Adels- man eller ståndsperson finge till deras karaktersbyggnader åtnjuta mera timmer och virke, än hvad i en billig propor- tion svarade emot ett bondehemmans förnödenhet ⁶⁾. I af- seende på företrädesrätt emellan de olika sökanderna, fanns, så vidt vi känna, ingenting i utgifna författningar stadgadt. Krigsbevälet synes dock hafva varit tillförsäkrad rätt att fram- för andra hemmansåbor njuta utsyning å Allmänningarne, och genom Kongl. Förklaringen den 13 Januari 1770 öfver 1752 års Husesyns- och Boställsordning förordnades, att, ehvad Allmänningarne voro fridlysta eller icke, innehafvare af mi- litærboställen ej voro underkastade någon afkortning å det antal timmer och virke, som till dessas behof blifvit af Sy- nerätt föreslaget ⁷⁾. I afseende på nyttjanderätten i öfrigt

2) 1759 års Förkl. §. 7. 3) BB. 16 Kap. 1 §.

4) 1754 års Skogsordn. §. 6.

5) L. c. §§. 7, 8. 6) L. c. §. 7. 7) §. 9.

till Allmänningar upprepas uti ifrågasvarande Skogsförfattningar förbuden emot sågqvarnars eller andra verks anläggning i Allmännings strömmar ⁸⁾ samt emot afverkning till afsalu⁹⁾, likväl med den i 1739 års Förklaring ¹⁰⁾ införda mildring i sistberörda hänseende, att, i likhet med hvad 1691 års Skogsordning stadgat i afseende på Sockenallmänningar, socken och härad egde rätt att emot betalning aflemna något virke till alldeles skoglösa hemman, om det utan afsaknad för interessenterna kunde ske, hvilken, i stället för att förut hafva tillfallit interessenterna, nu skulle användas till skogsplantering. Men på samma gång som 1739 års Förklaring återställde denna menighetens disposition, gaf den äfven förnyad bekräftelse åt ett till följe af kronans anspråk på eganderätt till Allmänningarne uppkommet ingrepp deruti. Rättigheten att nyttja andras Allmänningar hade genom Kongl. Resolution blifvit dels menigheter, dels enskilde medgifven; och denna rätt, hvarom 1734 års Skogsordning ej nämner något, blef nu genom 1739 års Förklaring uttryckligen erkänd och bekräftad ¹⁾.

Rättigheten att nyttja Allmänningar blef nu således ej längre grundad på eganderätt utan på erkänt behof, och kunde således likaväl tillkomma de ursprungliga interessenterna, som andra, vare sig näringsidkare eller privata, och regeringens behörighet att bestämma Allmänningarnes användning till det ena eller det andra af dessa ändamål ansågs gifven på grund af kronans påstådda eganderätt till dem. Hade emedlertid denna tagit steget fullt ut och i sin hand öfvertagit hela vården öfver dem samt ordnat den med insigt och omsorg, så hade regeringens egenmäktighet, äfven om den gjort intrång i delegarnes rätt, kunnat lända till skogens bättre skötsel och deruti kunnat finna ett grundadt försvar. Så skedde ej, ty med deras *vård* och *bevakning* blef nu ej bättre bestådt än förr. Denna förblef nemligen en delegarnes angelägenhet, hvarföre de borde aflöna skogvaktare samt hvarje år bland sig välja tvenne uppsyningsmän ²⁾, som, jemte tvenne dertill utsedde nämndemän, skulle vaka öfver Allmänningens vård, hvarjemte Häradsrätt anbefalldes att hvarannat eller hvar tredje år företaga besigtning å skogen³⁾. Huru denna angelägenhet skulle skötas vid den ringa säkerhet i afseende på nyttjanderätten, författningarne medgifvit delegarne, låter sig lätt förstå. Häradsrätternas besigtningar

⁸⁾ 1734 års Skogsordn. §. 11.

⁹⁾ L. c. §. 6.

¹⁰⁾ §. 6.

¹⁾ L. c. §. 6.

²⁾ L. c. §. 15.

³⁾ L. c. §. 15.

uteblefvo esomoftast; uppsyningsmännen, der sådana, hvilket ej öfverallt varit fallet, funnos, försummade ett bestyr, som pålade dem en börda utan vedergällning ⁴⁾; och skogvaktarne, om de äfven egt kunskaper att sköta sin tjänst, funno måhända oftare i fördöljandet än beifrandet af olofliga hyggen en ersättning för sina knappa löner ⁵⁾. Härefters utlåtande i angelägenheter, som rörde Allmänningarnes begagnande, voro derföre merändels afgifna utan kännedom om verkliga förhållanden och Landshöfdingens på dem grundade beslut följaktligen föga egnade att gifva den kontroll man dermed åsyftade. Allmänningarne, isynnerhet i de folkrikare provinserna, voro derföre under denna period så medtagna, dels genom åverkan, som ej i ringa skala der bedrefs ⁶⁾, dels genom skogsbetjentes bedrägliga förhållande, dels ock genom alltför frikostiga utsyningar, att de ofta måste fridlysas.

Under dessa omständigheter beredde gemensambeten i skogen endast olägenheter för alla, utan att skänka den enskilde, för hvilka de voro lika mycket kånbara, någon motsvarande fördel. För att aflägsna olägenheterna af samhälligheten och tillika behålla dess fördelar fanns, utan ökade kostnader för skogens bevakning och vård, ej någon annan utväg än att genom dess delning låta den öfvergå i enskildes ego, hvarigenom dessa skulle få ett af deras egen fördel föreskrifvet intresse i dess vård och tillsyn. Frågor om *Allmänningarnes delning* blefvo derföre vid Riksdagarne under denna period väckta.

Hvad Sockenallmänningar beträffar, kunde en sådan åtgärd desto lättare ifrågakomma, som regeringen, oakadt dessa skogar varit innefattade under de för de öfriga Allmänningarne gällande stadgar, likväl ej hade tillagt sig en så obehindrad rätt att med dem förfara, som med de andra slagen af Allmänningar. Orsaken dertill var sannolikt den, att de

4) I de under åren 1773 och 1774 af Landshöfdingarne infordrade berättelser om skogarnes tillstånd omtalas flera exempel derå. Så t. ex. hade i flera häradar af Östergötland aldrig några uppsyningsmän blifvit valde och Härefters rätt ej under 20 år företagit någon besigtning å Allmänningarne.

5) I Landshöfdingens i Nyköpings län år 1773 afgifna berättelse nämnes det skogvaktarelönerna derstädes i allmänhet knappt uppgingo till det belopp, som en tjenstepiga plägade erhålla. 6, 12, 16 daler omtalas i Landshöfdingarnes ofvananfödda berättelser såsom vanligen utgörande skogvaktares årliga löneförmåner.

6) Landshöfdingens i Nyköpings län omtalar i ofvannämnde berättelse huru plundring å allmänna skogarne derstädes af förklädda personer plägat föröfvas.

före de första Skogsordningarnes utfärdande ej stått under någon offentlig myndighets uppsigt, hvilken kunde ställas under Landshöfdingens kontroll, hvarföre äfven delegarne kunna antagas fortfarande till dessa skogar egt en friare disposition. Dertill kom äfven, att kronan hade svårare att emot en mindre menighet, der interessen för dess egendom i samma mån var lifvigare, som det delades af färre, göra sina anspråk gällande. Den i *Res. Adelns Besvär den 8 Januari 1735* nyttjade benämningen *socknarnes samskog* synes äfven visa, det regeringen ej ansåg dessa skogar vara af samma natur med Härad- och Landsallmänningar. I *Res. Adelns Besvär den 12 Juli 1731* hade redan blifvit tillåtet att dela Sockenallmänningar i Skaraborgs län, så vida ej några bruk eller bergverk deraf kunde taga skada, och samma tillåtelse medgafs genom ofvannämnde Res. år 1735 äfven för Östergötland. Hvad som sålunda blifvit endast i ett visst stånds interesse och för enskilda provinser medgifvet, blef nu genom 1759 års Förklaring ⁷⁾ utsträckt till hela riket, och såsom skäl för denna åtgärd anfördes den förbättrade skogshushållning, som deraf skulle blifva en följd, hvarföre äfven Landshöfding och Häradsrätt anbefalldes att med all flit påskynda ärendets fortgång.

I afseende på Häradallmänningarne hade allmogen vid 1754 års Riksdag anhållit om samma tillåtelse, men regeringen förklarade då, att dessa voro kronans tillhörigheter och behöfliga till brandskadades hjälp, publika byggnaders underhållande m. m., hvarföre allmogens begäran afslogs, helst det vore att befara, det ifrågavarande allmänningar i sådant fall snart skulle blifva uthuggna; hvarförutan genom den ringa lott, som på hvarje åbo kom att belöpa sig, kostnaderna för delningen knappt skulle kunna betäckas ⁸⁾. Vid 1762 års Riksdag förnyade allmogen sin anhållan på sådant sätt, att de först måtte blifva delade mellan socknarne, men utan bättre framgång. Denna anhållan afvisades med löfte att saken skulle tagas i öfvervägande vid författandet af den då under arbete varande nya Skogsordningen.

Hvad Landsallmänningarne angår, synas ej menigheterna derå gjort några anspråk. Sedan landskapet såsom sjelfständig kommun alltmera förlorat sin betydelse, och deremot, efter den nuvarande landtregeringens införande, vanligen utgjorde ett särskildt område för styrelsens verksamhet, blef det så mycket lättare för kronan att på sig öfverflytta rät-

⁷⁾ §. 12.

⁸⁾ Res. Allm. Besv. den 17 Dec. 1754 §. 25.

tigheten till de gamla Landsallmänningarne, helst som kommunen, ju större den var, egde desto mindre kraft och interesse att sätta sig emot dessa kronans anspråk. Denna de gamla landens förvandling till län och den dermed åtföljande öfvergången af de förras Allmänningar, göra äfven nyttjanderätten till dem i författningarne vacklande, så att denna omtalas såsom än tillkommande "landet" ⁹⁾, än "länet" ¹⁰⁾.

Kronoparkerna, hvilka såsom kronans enskilda egendom alltid blifvit af densamma tagne i synnerligt hägn, blefvo nu icke allenast genom i allmänna lagen stadgade högre böter för åverkan å dylika skogar ¹⁾ ytterligare skyddade, utan genom den i Skogsordningen inskränkta nyttjanderätten till dem, sökte man äfven förminska tillfällena dertill. Endast de, som bodde på eller bredvid parken, fingo af gunst och nåd, utom rätt till mulbete, der hemta stubbar, torra grenar och ris samt, i brist deraf, förtorkade träd och sådant vindfälle, som ej till annat än vedbrand vore dugligt ²⁾. Härigenom gingo ock de, hvilka genom Kongl. Bref och Resolutioner erhållit tillstånd till deras begagnande, miste om denna förmån. Detta isoleringssystem kunde likväl ej länge uppehållas. Genom 1759 års Förklaring ³⁾ blef nemligen denna orättvisa afhjelpat, hvarjemte det tilläts de mest behöfvande att emot betalning från parkerna erhålla dels till byggnadsvirke dugligt vindfälle, dels ock friskt men föråldradt virke, som ej funnes tjenligt till master, spiror eller storverksträd. Dessutom var här liksom å Allmänningarne tillåtet att upplåta till skogväxt odugliga kärr och mossar till ängsodling ⁴⁾, äfvensom ock "manufakturister och fabriker" medgafs rättighet att åtnjuta utsyning af virke, som erfordrades för deras verks underhållande ⁵⁾.

Kronoparkernas *vård* och *bevakning* var uppdragen vissa Skogs- och Jägeribetjente ⁶⁾. Jemte dessa delades värden öfver parker af tvenne årligen valde uppsyningsmän ⁷⁾, i likhet med hvad för Allmänningarne fanns stadgadt, och samma skyldighet till deras besigtning ålåg äfven Häradsrätterna ⁸⁾. Otill-

⁹⁾ 16 Kap. 1 och 2 §§. ¹⁰⁾ 1754 års Skogsordn. §§. 6, 9, 10.

¹⁾ BB. 10 Kap. 3 §. ²⁾ 1754 års Skogsordn. §. 4. ³⁾ §. 4.

⁴⁾ 1759 års Förklaring §. 7.

⁵⁾ Förnyade Allmänna Manufaktur- och Handtverksprivilegier d. 29 Maj 1759 §. 5.

⁶⁾ 1754 års Skogsordn. §. 5.

⁷⁾ 1759 års Förklaring §. 7. Denna befattning fingo de dertill valde ej undandraga sig vid vite af 10 daler smt.

⁸⁾ L. c.

räckligheten af denna skogsvård lät sig erfaras vid Allmänningarna och kunde ej heller i afseende på kronoparkerna leda till bättre resultat, enligt hvad den allmänna erfarenheten bekräftade.

c) *Om skogar i enskild mans hand.*

Den skilnad emellan frälse- och skatteskogarne, hvilken den föregående tiden utbildats, ehuru den ej i Skogsordningarne blifvit öppet uttalad, lyckades under denna period bereda sig ett formligt erkännande af lagstiftningen. Den fullständiga eganderätt frälsemannen egde öfver sin skog, ledde i sin vidsträcktare tillämpning derhän, att de under förra perioden stadgade inskränkningar i svedjanderätten ⁹⁾ nu försvunno, samt att han befriades från återplanteringsskyldighet af bärande träd ¹⁰⁾. Ytterligare företräde att tillgöra sig afkastningen af sin skog hade dessutom Adeln genom den honom i Adelige Privilegierna förunnade fria exporträtten ¹⁾. Dessa friheter åtföljdes dock af en förhöjning af böterna för fällande af bärande träd i oskift skog, så att frälseman i detta afseende blef ställd i likhet med andra delegare ²⁾. Den mindre fullständiga eganderätten till skatteskogen, hvilken under förra perioden egentligen gjort sig blott i praxis gällande, vann nu i lagarne ett uttryck genom de förbud och inskränkningar, hvarigenom man trodde sig kunna förebygga den öfverklagade misshushållningen med dessa skogar. Skattemannen blef nemligen vid vite ålagdt att sparsamt begagna sin skog ³⁾, och Kronobetjente ⁴⁾, samt i vissa fall Jägeribetjente ⁵⁾, egde att deröfver hålla tillsyn, en uppsigt, som ej mindre än under förra perioden blef för allmogen tryckande. Derföre blefvo ej blott de vid denna periods början gällande förbuden för skatteman att fälla bärande träd och masteträd samt svedja utom hägnad införda i den allmänna lagen, utan Skogsordningen pålade honom äfven nya band vid nyttjande af hans egendom. Anläggningar af nya torp blef honom väl tillåtet såvida det skedde till bemma-

⁹⁾ BB. 14: 5.

¹⁰⁾ BB. 15: 5.

¹⁾ 1723 års Adl. Privil. §. 19.

²⁾ BB. 15: 1.

³⁾ BB. 10: 7.

⁴⁾ BB. 27: 6, 7.

⁵⁾ Jägeribetjentes tillsyn öfver skattehemmansskogarne var väl hufvudsakligen sjelftagen, men dem blef, genom den i Amiralitets Collegii utgifna Underrättelse för Jägeri- och Skogsbetjente angående masteträn och spiror af den 10 Oct. 1746, en sådan tillsyn uppdragen.

nets förbättring, men beståndet af redan befintliga gjordes beroende af Landshöfdingens bifall och Häradsrättens pröfning, hvilken dervid hade att tillse, huruvida dessa lägenheter "skadade Kongl. Maj:t, landet, berg- eller manufakturverken, seglatsen och handeln", en förklaring, som ej lemnade något tvifvel öfrigt i afseende på kronans åsigt af dessa skogars natur ⁶⁾. I likhet härmed egde och Landshöfdingarne och BergsCollegium att pröfva anläggningen af nya sågverk, och till att inskränka afverkningen vid de redan anlagda beständes för dem, såsom förhållandet förut varit i Bergslagen, ett visst antal timmer årligen, samt att de, hvilka ej voro grundade på egna skogstillgångar, skulle utrifvas ⁷⁾. Utom dessa inskränkningar i afseende på odlingsrätten och förädlingen af skogens alster, sökte man äfven införa en förbättrad hushållning dermed genom förbuden att, annat än i nödfall, till gårdsel använda ung gran- och furuskog, till löf- och näfvertägt falla björkar o. s. v. ⁸⁾.

I vissa provinser funnos särskilda för allmogen högst betydande inskränkningar till vissa interessens fördel, hvilka regeringen ansåg sig böra befordra. Så var allmogen i Vermland och Dal, till följe af serskilda under förra perioden upprättade kontrakter, förbunden att sälja sitt timmer endast till vissa städer, hvilka bildat ett bolag till idkande af denna handel ⁹⁾. Genom *Kongl. Förordningen den 16 Juni 1729* blef nu denna handel inskränkt till ett visst antal stockar af hvarje hemman, som ej fingo öfverskrida vissa dimensioner, och för att minska det afbräck, som det gynnade handelsintresset häraf kunnat erfara, stadgades ett visst pris, för hvilket stockarne skulle aflemnas. De skattehemman, som voro belägna i närheten af bergverk eller bruk, synas hafva varit betagna all rätt att till andra än dessa verk afåta några skogsprodukter ¹⁰⁾, hvilket tvång genom den myndighet, Bergstingsdomstolarne hade vid afdömandet af vissa mål, som rörde skogarne äfven i de utom bergslagen belägna trakter ¹⁾, der bruk eller bergverk funnos, strängt vidmakthölls.

⁶⁾ 1754 års Skogsordn. §. 15.

⁷⁾ L. c. §§. 21 och 22.

⁸⁾ L. c. §§. 9 och 16. Man gick så långt i detaljföreskrifter att man bestämde huru hög stubbe som fick huggas; hvarjemte man och förböd löfsalars uppsättande och allt löfvande i kyrkor.

⁹⁾ Kontrakter om denna handel, emellan ifrågavarande allmoge och städerna Carlstad, Venersborg, Uddevalla och Åmål hade blifvit 1674 uppgjorda och af Regeringen stadfästade. Se Lignell, Beskrifning öfver Grefskapet Dal, pag. 285.

¹⁰⁾ Res. Ståd. Besv. 19 Januari 1757 §. 52.

¹⁾ Kongl. Brefvet den 22 Juli 1741, Svea Hofrätts Bref den 2 Mars 1754.

Dessa stadganden i afseende på allmogens nyttjanderätt till egen skog voro emedlertid alltför stränga att länge fortfara. Deras olämplighet föll alltmer i ögonen, och genom serskilda resolutioner afhjelpes delvis de olägenheter, man genom en ny Skogsordnings utarbetande var betänkt att helt och hållet bota. Så blef till följe af det förfång, Jägeribetjente tillfogat Allmogen, med Jägeristatens vid 1765 års Riksdag beslutade upplösning deras uppsigt öfver skattesko-garne borttagen²⁾; anläggningen af torp icke allenast fri, utan äfven skattefrihet medgifven dessa lägenheter³⁾. Allmogen erhöll rätt att bygga sågqvarnar till eget behof och att jemväl dermed betjena sina grannar, der ej äldre sågverk deraf ledo skada⁴⁾; de stränga inskränkningarne i timmerhandeln upphäfdes⁵⁾ och den förr omtalade Bergstingsrätternas uppsigt öfver de utom Bergslagerna befintliga skattesko-garne afskaffades⁶⁾. Äfven i afseende på kronans rätt till bärande träd skedde åtskilliga eftergifter, dem vi i sammanhang med den allmänna lagstiftningen, rörande detta slag af skogar, skola omtala. Dessa medgifvanden härledde sig sannolikt ej från någon öfvertygelse om skadligheten af de band, som så hårdt tryckte en viss samhällsklass till vissa gynnade interessens fördel, utan höra med mera skäl anses såsom nödtvungna eftergifter för allmogens upprepade klagomål, eller såsom följd af insigten om omöjligheten att handhafva de gällande förbuden. Hattpartiets verksamhet i afseende på landets uppodling bidrog äfven att lossa de i detta afseende hämmande banden på den enskildes skogshushållning.

I afseende på *oskift skog* förnyas de i förra periodens Skogsordningar gjorda stadganden om nödvändigheten af alla delegares samtycke för att densamma skulle kunna till annat än husbehof begagnas; hvarjemte Landshöfdingar och Häradsrätter uppmanas att med all makt påskynda sådana skogars skiftande, hvartill hvar och en delegare, såsom äfven i 1647 och 1664 års Skogsordningar blifvit stadgadt, gifves vitsord⁷⁾. Hvad de skogar beträffar, hvilka innehades med *blott*

2) Jägeristaten blef väl genom Kongl. Brevet den 7 Febr. 1770 återställd för värdande af allmänna skogarne, dock under uttryckligt förbud att sig tillägna någon tillsyn öfver skattehemmanens skog.

3) Kongl. Förklaringen den 5 Oct. 1741 §. 2.

4) Res. Allm. Besv. den 29 Nov. 1756 §. 54.

5) Genom Res. Allm. Besv. 29 Nov. 1752 §. 54 tilläts allmogen i Dal och Vermland, att efter eget godfinnande afyttra sitt timmer till hvilken stad som helst och till det pris dem för godt syntes.

6) Res. Städ. Besv. den 19 Januari 1757 §. 52.

7) 1754 års Skogsordn. §. 20.

nyttjanderätt, såsom fallet var med de i *Kronohemmans-åbors*, *Landbors* och *Boställsinnehafvares* hand befintliga, gällde för dessa samma stadganden, som under förra perioden varit för dem⁸⁾ förordnade. För öfrigt hade de föreskrifter rörande skogshushållningen, hvilka blifvit omtalade såsom gällande för skatteskogarne, äfven afseende på förenämde skogar. I afseende på de till *bergverkens understöd* anslagna skogar voro dessa, såsom ländande till bergsnäringens uppehållande föremål för en serskild lagstiftning.

d) Om bärande träd och masteträd.

Bibehållandet af de i 1647 och 1664 års Stadgar gjorda förbud emot bärande träds fällande ansågs äfven under denna period nödigt för att bereda kronan tillgång af dessa trädslag för flottan och öfriga behof. Denna angelägenhet ansågs fortfarande så maktpåliggande, att genom Kongl. Förordningen den 1 Juni 1728 hembud äfven af å frälsejord vexande skogar stadgades. Men då denna skyldighet ej infördes hvarken i Allmänna lagen eller Skogsordningen kan man antaga, att detta försök att utvidga kronans anspråk snart blifvit öfvergifvet. I dess ställe blef frälsejordegaren befriad från den honom liksom öfriga jordegare åliggande planteringskyldigheten⁹⁾. Deremot fortfor kronan att göra sin rätt till dylika träd å all annan jord gällande i hela dess utsträckning, hvarföre sådana träd endast, om de voro föråldrade eller stodo åker och äng till mehn fingo fällas och, hvad angick ek och bok, först efter föregången utsynning samt Konungens Befallningshafvandes tillstånd¹⁰⁾. Den rätt, kronan sålunda tillagt sig, fann den likväl svårighet vid att i all dess stränghet bevara. Å den ena sidan råkade hon, till följe af ekarnes användbarhet inom näringarne i strid med interessen, dem man för ingen del vill hindra; och derföre nödgades man genom serskilda resolutioner bevilja utsynningar till vissa näringars fördel¹⁾. Å den andra sidan verkade den stränghet, hvarmed kronan yrkade sin rätt, till ett motsatt resultat än man åsyftade. Ty då dessa träd

8) 1754 års Skogsordn. §§. 17 och 18. Mil.Bost.ordn. den 17 Sept. 1752 2 Afd. §. 17, 3 Afd. §. 7.

9) BB. 15: 3.

10) BB. 15: 4.

1) Sålunda blef Landshöfdingarne anbefalldt att till borgerskapen i Länen låta utsyna skeppsvirke, klappholtz och pipstäfver m. m. Se Res. St. Besv. 12 Juli 1751 §. 8 och 12, April 1759 §. 29, Kongl. Förordn. den 10 Januari 1746 §. 1.

ofta stodo allmogen till skada och deras fällande i detta fall ej kunde ske utan omgång och besvär, sökte den heldre att hemligen utrota detta träd af hvars bevarande åt kronan den ej hade någon nytta. Att hindra detta var ej lät', ty "äfvén om den vuxna eken, som var uppteckningsgill, kunde beskrifvas och få af lagarne något skydd, hade bonden den uppvoxande plantan helt och hållet i sina händer, och med hänsende till den skada deraf för hemmanet skulle komma att i en framtid uppstå, lade han derföre vanligtvis plantan med godt samvete å lönn och dödade henne, samt trodde sig derigenom hafva gjort barn och efterkommande en stor välgerning" 2). Regeringens omsorg under denna period blef derföre, huru allmogen skulle kunna afbållas ifrån att obemärkt utrota dessa träd. Detta ändamål sökte man vinna dels genom större lättnad att erhålla utsyning, dels ock genom att utlofva ersättning för de ekar, som fälldes på dess egor. Först medgafs rättighet att efter utsyning af närmaste Jägeribetjente fälla risekar utan åtföljande planteringskyldighet 3), och detta utsträcktes sedan äfvén till torra och odugliga träd 4). Derjemte medgafs Landshöfdingen att utan AmiralitetsCollegii hörande bevilja fällande af sådana ekar, som stodo hvarandra så nära, att deras vext deraf hindrades 5). Härförutan erhöll genom Förordningen den 25 Mars 1742 hvarje skatte- och kronobonde, som befanns hafva aktat och vårdat de å hans egor vexande ekar och telningar, fri disposition öfver hälften af alla dem som då voro under tio år gamla; hvarjemte genom Kongl. Förordningen den 10 Jan. 1746 skattebonden tillades hvar tionde och kronobonde hvar tjugonde penning för ekar, som af kronan fälldes. Genom dessa stadganden visade regeringen sig hafva beträdt den rätta vägen att genast komma till målet. Ty den hade här anslagit skogsegarnes eget intresse, hvilket utgjorde den säkraste borgen att förekomma utödande af dessa träd, för hvilkas bevarande man eljest gjorde sig fåfång möda och besvär.

Så länge förbuden ännu qvarstodo i större eller mindre omfång var emedlertid nödigt att till deras efterlesnad stadga vissa kontroller på det att ej något underslef med ekvirkes fällande måtte kunna bedrifvas. Utförseln af ekar till

2) Se SkogsCommissionens underdåniga utlåtande och Förslag till ny Skogsordning den 23 Januari 1737, 3 Art. Riksarkivet.

3) Res. Allm. Besv. d. 17 Sept. 1725 §. 42, 17 Dec. 1754 §. 45.

4) Res. Allm. Besv. den 17 Aug. 1762 §. 1.

5) Kongl. Förordn. 10 Januari 1746 §. 6.

utrikes ort⁶⁾ förbjöds, och för att förekomma det något ekvirke i denna afsigt skulle föras till sjöstäderna, var, vid varans förlust, stadgadt att allt ekvirke, som fördes till Rikets kustprovinser skulle åtföljas af förpassning, upplysande för hvars räkning och med hvad tillstånd det blifvit faldt. Dessa förpassningar mottogos vid Tullkamrarne och öfversändes sedan till Landshöfdingarne, hvilka sålunda lätt kunde kontrollera förpassningarnes öfverensstämmelse med de af dem beviljade utsyningar⁷⁾.

Samma bevekelsegrunder, som föranledt kronan att tillerkänna sig eganderätten till ekskogarne, hade, enligt hvad i det föregående blifvit berättadt, äfven beredt henne liknande rättigheter till *Masteträden* och fortsoro att under denna period uttala sig i lagstiftningen. Derföre blef ej blott de å Kronoparker växande masteträd genom i Skogsordningarne stadgade dubbla böter för åverkan och utsyning tagne i ökad hägn, utan samma stadganden utsträcktes äfven till spiror och sådan å Allmänningar och Kronoparker växande ungskog, hvilken innehöll ämaen till sådana träd⁸⁾. Kongl. Brefvet till KammarCollegium den 4 December 1752 förbjöd skatteköp och byte af sådana kronohemman, som voro upptagna å Kronoskogar, Parker eller Allmänningar, der master eller spiror växte. Det i 1668 års Biafsked för skattehemmansegare stadgade förbud, att utan förut gjordt hembud till kronan af dylika träd afverka desamma, erhöll nu fullkomligt gällande kraft genom dess införande i allmänna lagen och skogsorfattningarne⁹⁾, hvarigenom äfven vid 50 dalers bot förbjöds allt fällande af masteträd och spiror å Kronoegor och Allmänningar utan Konungens Befallningshafvandes tillstånd¹⁰⁾. Det var dock klart att när styrelsen här följde samma väg som för skyddande af ekskogen, den äfven här skulle möta samma svårigheter att bekämpa. Allmogen bade nemligen ej större fallenhet att å kronan vårda dessa träd än ekarne, och man klagar derföre, att "de vuxna och farskaste masteträd blefvo för kronan gjorda onyttiga på samma gång de unga, som

⁶⁾ Kongl. Bref till CommerceCollegium den 17 Maj 1748 förbjuder export af stäiver och klappholtz, och genom Kongl. Maj:ts Förbud den 19 Nov. 1756 stadgades 1000 dlr smt böter för den, som från någon af Blekinges städer utförde något slag af ekvirke.

⁷⁾ Kongl. Förordningen 1746 §§. 8 och 9.

⁸⁾ BB. 10: 3. 1754 års Skogsordn. §. 9. 1759 års Förkl. §. 5.

⁹⁾ BB. 10: 3, 1754 års Skogsordn. §. 24. 1759 års Förkl. §. 16.

¹⁰⁾ BB. 10: 3, 5. 1754 års Skogsordn. §. 9 m. m.

liknade sig till master och spiror undanröjdes" ¹⁾. För att förebygga den skada kronan kunde tillskyndas af allmogens ovilja genom att bereda den en fördel af dessa träd bestämdes i 1759 års Förklaring ²⁾, det de träd, som ej funnos för kronan behöfliga, skulle sex månader efter det de till AmiralitetsCollegium blifvit hembudna, genom Landshöfdingens föranstaltande fällas och försäljas till den mestbjudande och skulle skattebonden erhålla hela den derföre influtna penningssumman samt kronobonden hälften. Men på samma gång man sålunda sökte väcka allmogens omsorg för dessa träd, gick man i författning om att särskilja de för kronan behöfliga från hemmanets öfriga skog. AmiralitetsCollegium utfärdade nemligen den 10 October 1746 en *Under rättelse för Jägeri- och Skogsbetjente* om hvad de för bevarande af ifrågavarande träd hade att iakttaga. Dem anbefalles att utan åtskillnad å krono- och skattejord stämpla och anteckna fullvuxna träd eller ämnen, som voro tjenliga till master, spiror och annat skeppsvirke ³⁾ samt tillika upp gifva läget och beskaftenheten af de skogsparker der dessa växte ⁴⁾. Vidare ålades ifrågavarande betjente att hålla hand deröfver, att å skattehemmans skogar sådana träd fingo fritt frodas, hvarföre de skulle draga försorg om undanrödjande af all skog, som hindrade växten af ifrågavarande träd ⁵⁾. Sedan kronan sålunda gått i författning om utmärkande af de för henne gagneliga, blef ock af vigt att genom nya ansvarsbestämmelser, der ej gällande stadgar något förordnade, taga dem i skydd. Så blef genom Kongl. Förordningen den 3 Februari 1749 det straff som i lagen fanns stadgadt för *fällande* af masteträd, äfven föreskrifvet, ifall master eller spiror tillfogades någon skada, hvarigenom de gjordes onyttiga; hvarjemte halfva bötesbeloppet utsattes såsom straff för den, som på ett eller annat sätt fällde eller förderfvade ämnena till dylika träd.

Utom master och spiror omtalas äfven under denna period *storverksträd* såsom tagna i särskildt beskydd. Dermed

¹⁾ SkogsCommissionens Betänkande med projekt till ny Skogsordn. den 24 Febr. 1756. 15 art. om Master och Spiror. *Riksarkivet. Handl. rörande Jagt- och Skogslagstiftningen.*

²⁾ §. 16.

³⁾ Å dessa träd gafs i samma Underrättelse beskrifning. Ej blott master och spiror samt ämnen dertill, utan äfven de till bogspröt, rundholt och skeppsbalkar tjenliga träd skulle för kronans räkning stämplas.

⁴⁾ §. 7.

⁵⁾ §. 8.

förstods denna tid i allmänhet, de träd som voro af nytta till storbyggnad vid bergverken. I 10 Cap. 9 §. Byggningabalken blef vid 50 dalers bot förbudet att använda dem "till kolning eller andra ämnen", hvarpå genom *Förordningen den 19 April 1740* påbjöds att de storverksträd eller ämnen dertill, som växte ej allenast på de bruknen tillhöriga skogarne utan äfven de deromkring belägna borde af Bergs- och Jägeribetjente efter hand utkrönas samt från kolning och användande till sågblock fredas. Nyssnämnde Förordning af den 3 Febr. 1749 stadgade äfven för tillfogande af skada åt dessa träd och ämnen dertill samma böter, som för ett sådant förfarings sätt med master och spiror. Huruledes sednare författningar tillagt storverksträd en vidsträcktare och till en del olika betydelse än den ofvanför angifna skola vi i det följande omtala.

De föreskrifter och åtgärder genom hvilka regeringen under denna period sökte besfordra en bättre vård och hushållning med skogarne, medförde, af förut angifna skäl, ej den verkan man väntat. Likasom under förra perioden måste de olägenheter, som författningarnes brister eller serskilda lokalförhållanden åstadkommo jemkas genom serskilda resolutioner. De viktigaste hafva blifvit förut omförmälda. Andra blefvo äfven under denna period utfärdade för att afhjelpa serskildt öfverklagade svårigheter att erhålla skogsförnödenheter. Sålunda medgafs genom Resolution på Allmogens Besvär den 10 Sept. 1745 §. 57 åbor å skoglösa kronohemman rätt att erhålla utsyning å andra kronohemmans skog, der det utan skada kunde tillåtas och genom Resolution på Allmogens Besvär den 29 Nov. 1756 erhöill allmogen i Skåne och Halland tillstånd att erhålla sina behof uppfyllda från skogarna i närgränsande län och det jemväl från deras Allmänningar. Men bristerna i Skogsförfattningarne voro i allmänhet för stora att kunna genom partiella förbättringar botas och behofvet af en ny Skogsordning var isynnerhet med hänseende till ek- och mastskogarne högst kämbart.

Ständerna anhöllo derföre i Skrifvelse d. 14 Dec. 1747 det en sådan måtte utarbetas, till följe hvaraf Konungen d. 22 Dec. 1749 förordnade vissa deputerade ⁶⁾, att under Pre-

⁶⁾ Dessa ledamöter voro: Krigsrådet Johan Wefverstedt, Kamrarrådet Johan Wulfvenstierna, Kamrarrådet B. Samuel Ehrencrona, AmiralitetsKamrarrådet Henrik Löwensköld, Assessoren Ulrik Ru-

sidenten i KammarCollegium Grefve Carl Fredrik Pipers ord-förändeskap författa "en ny för hvarje landsort lämplig Skogs-ordning." Denna Commission ingaf derefter till regeringen den 22 Febr. 1756 ett betänkande med förslag till ny Skogs-ordning, hvilket efter att hafva af regeringen blifvit öfver-seedt och granskadt, den 17 Maj s. å. öfverlemnades jemte några tillägg och anmärkningar till Rikens Ständer⁷⁾. Vid dåvarande riksdag medhans ej dess granskning af Ständerna utan förslaget blef, med anledning deraf, remitteradt till AmiralitetsCollegium, som uti ett serskildt förslag till Skogs-ordning, hvilket i October 1757 till regeringen ingafs, ut-tryckte sin tanke om de lagstiftningsåtgärder, som i afseende på skogarne borde vidtagas. Vid 1765—1766 års riksdag blefvo slutligen tvenne förslag till Skogsordning utarbetade och af Ständerna i Skrifvelse den 15 Oct. 1766 öfverlem-nade till regeringen med anhållan att de måtte tryckas och kunniga göras, på det nödiga påminnelser dervid måtte till nästföljande riksdag kunna aflemnas.

Dessa förslag förråda samma brist på insigt uti orsa-kerna till skogens vanvård, som utmärkt hela den föregående lagstiftningen. Man klagade der först "huru många för detta skogrika orter och hela landskaper äro på skog alldeles utblottade, så att mångenstädes icke ens tillgång på det aldra nödvändigaste byggnadsvirke och bränsle, mindre på ämnen till handelsvaror mer är till finnandes, så att riket kommer att röna en känbar afsaknad och vanmakt uti nästan alla dess näringar." Detta skogarnes tillstånd ansåg man vara förorsakadt dels af den vanskötsel, som rådde å Allmännin-gar och kronoparker, dels af Jägeribetjeningens fåtalighet och opålitlighet, samt uppsyningsmännernas liknöjdhet, dels af den ringa omsorg allmogen använde på sin egen skog, samt af dess hat mot bärande träd och masteträd.

För att bota det onda föreslogs att uppsyningsmännen borde vara edsvurna och genom löfte om framdeles blifvan-de belöningar uppmuntras till fullgörande af sina pligter. Att förmå allmogen till omvårdnad, borde skattebonden er-hålla för hvarje af kronan för dess räkning stämplad ek, dess halfva värde, samt kronobonden fjerdedelen deraf. De me-del man föröfrigt föreslog till befrämjande af skogarnes bät-tre vård voro: förbud emot allt svedjande; en allmän plan-

densköld, Kammarherren Gustaf Gabriel Bonde och Assessoren Olof Rudbeck. *Riksarkivet*, Inrikes Registrat.

⁷⁾ *Riksarkivet*, Rådsprot. samma dag.

teringsskyldighet ⁸⁾ samt en ny Husesynsordning ⁹⁾, i hvilken "all trädbyggnad å landet efter landsorternas beskaffenhet och nödortfterna så inrättades att skogsbesparing vunnas." Härförutan innehålla dessa förslag till större delen upppe- panden af förut gällande stadgar. Mindre stränga förbud emot torp samt en för sin tid märkvärdig uppmaning till innehafvare af rekognitionsskogar att derstädes införa ordnad traktbuggning förtjena att nämnas såsom prof på upplystare åsigter.

Dessa förslag afhöordes emellertid aldrig sedermera. För- modligen hade Mösspartiet, hvilket, då dessa förslag af Stän- derna blefvo till regeringen öfverlemnade, var styrande, låtit dem falla, antingen emedan det ej af politiska antipathier ville fullfölja de planer, dess motståndare utkastat, eller verk- ligen ansåg dem ej afpassade efter landets behof och eko- nomiska förhållanden.

De utgjorde emellertid vändningspunkten af en lagstift- ning, som ej vetat annat sätt än att genom förbud och tvångs- medel söka befordra skogarnes vård. Man insåg ej ännu fullt att till följe af landets natur och tillgångarnes ringhet de stadgade förbuden ej kunde erhålla tillräcklig kraft att häm- ma det onda. Men deremot voro de äfven på det sätt de bandhades tillräckliga att förstöra den enskilda omtanken och förfelade således i dubbelt afseende det ändamål för hvil- ket de tillkommit.

⁸⁾ Enligt projektet skulle det i stad äläggas hvarje matlag, som egde jord, att årligen plantera sex ek-, bok-, alm- eller valnötträd samt på landet 10 å 15 dylika träd å hvarje hemman och skulle, när plats ej längre fanns å egna egor, sådan af Håradsrätten utses å All- männing eller annat tjenligt ställe; hvarjemte föreslogs, att ett visst ant- tal unga ekar eller andra nyttiga träd borde vara planterade af hvarje dräng och piga, innan lysningsedel kunde erhållas. Dessa plante- ringar borde ordnas så, att man gjorde början med berg och steniga höjder samt ofruktbara marker, hvarefter man borde fortsätta å illa medfarna Allmänningar. Vid hafvet borde utses trakter för skog, som vore tjenlig till skeppsbyggeri. — Plantering af fruktträd bor- de ej heller försummas; helst erfarenheten visat det åtskilliga af all- mogen omkring Falun bragt det så långt genom sådana planteringar, att de deraf erhållit hjelp till deras utskylders afbördande. *Riks- arkivet*, l. c.

⁹⁾ Såsom ledande till detta ändamål uppgafs förslagsvis, att bygg- nad af stenhüs och korsvirkeshüs borde uppmantras genom att lemna deras egare företrädesrätt vid utsyningar; till besparande af en mängd onödiga trädhüs borde flera grannar förena sig om ett mälthus och rökbadstuga; spislar borde ersättas af kakelugnar och i stället för lysestickor, hvilket borde förbjudas, skulle allmogen äläggas bränna lampor. Trädbroar och klockstaplar borde ej tillåtas. *Riksarkivet*, l. c.

Tredje Perioden.

Det interesse för en bättre skogsvård, hvilket visat sig dels i utfärdande af särskilda författningar, dels i utarbetande af projekter till mera omfattande lagar, syntes med Hattarnes fall till en början hafva slocknat. Ty sedan de utarbetade förslagen blifvit af ständerna öfverlemnade till regeringen, att genom dess försorg meddelas till allmän granskning, skedde ej något vid skogslagstiftningen under den återstående delen af frihetstiden. Detta kan dock ej tillskrifvas någon Mösspartiets brist på nit för saken, ty moder-näringsarnes befrämjande var just föremål för detta partis omsorg. Andra såsom för tillfället viktigare ansedda angelägenheter sköto denna fråga blott tills vidare å sido. Sedan Gustaf III kommit till regeringen och genom 1772 års revolution gjort slut på Frihetstidens partistrider, blef tillförordnandet af en Commission till öfverseende af skogslagstiftningen en af hans första omsorger i afseende på den inre förvaltningen ¹⁾.

Hvad som, såsom ett utmärkande drag, igenomgått hela denna periods lagstiftning, är den i motsats till de förra tiderna hyllade åsigten, att enda medlet till en förbättrad hushållning med skogarne vore att söka i en förbindelse af den enskildas fördel med det allmänna bästa. De åtgärder, man förut vidtagit att befordra det sednare, hade gemenligen mer eller mindre direkt ingripit i den enskildes eganderätt och bevisat sig vara kraftlösa, emedan de hos honom framkallade en fiendtlig stämning emot lagstiftningen. Fruktlösheten af detta förfarande hade låtit allt för tydligt känna sig att man ej förr eller sednare skulle inse omöjligheten att utan den enskildes medverkan vinna det åsyftade ändamålet, men denna stod ej att framkalla utan att man beredde honom en fördel deraf. Denna åsigt, hvilken framskymtat i ett eller annat stadgande under den förra perioden, blef under den förevarande upphöjd till grundsats. Men innan vi framställa lagstiftningsförsöken i denna riktning, torde det vara nödigt att kasta en blick på de förhållanden, som förorsakade denna förändring i de ledande grundsatserna för lagstiftningen.

1) Kongl. Brevet den 15 Febr. 1773. Till ledamöter i denna Commission utsågos Riksråden, Grefvarne Nils Bjelke och Mauritz Posse, Bergsrådet Detlof Hejensköld, Hofrättsrådet Friedrich Cronstedt, Kamrarrådet Anders Botin och Öfverjägmästaren i Upland Olof Holmcreutz, hvarjemte genom bref den 22 April följande år dåvarande Ryttmästaren Joh. Chr. Toll äfven till ledamot i Commissionen förordnades.

I den berättelse, KammarCollegium år 1772 afgaf till regering, anfördes såsom orsaker till allmogens liknöjdhet vid skötseln så väl af jorden som skogen: dels det i landet allmänt brukliga samfaldt nyttjande af jorden, hvarigenom så väl jord som skog, nyttjade af alla men vårdade af ingen, kunde anses öfverlemnad åt vanvård och åverkan, i det att af detta brukningssätt framkallades en täflan emellan delogarne om hvem som på de andras bekostnad skulle draga största nyttan deraf; dels ock den osäkerhet, hvilken alla innehafvare af kronobemman voro underkastade i besittningen af sin egendom och hvarför äfven andra jordegare kunde blifva utsatta genom börs- och lösningsanspråk samt deraf uppkommande processer; genom hvilken osäkerhet förorsakades brist på den omtanka för framtiden, som är ett nödvändigt vilkor för god hushållning. Härförutan utgjorde åtskilliga jorden åliggande onera t. ex. skjutningsskyldigheten, bestämda hinder för en omsorgsfull landthushållning. Kronoutlagorna voro ock i allmänhet drygare än att de emot den skattskyldiges förmåga och näringarnes afkomst kunde anses afpassade, hvilket bevisades af de vid 1772 års hörjan till nära tre millioner daler silfvermynt uppgående uppbördsrestantierna²⁾.

Hvad skogsvården särskildt beträffar, inhemtas af Landsböfdingarnes under åren 1773 och 1774 i berörde ämne infordrade berättelser³⁾, att å de orter der afsättningen af skogsprodukterna vore lätt, allmogen, till en början merändels nödsakad dertill för betäckande af de dryga kronoutskylderna, så afverkade skogen, att den med åsidosättande af annan hushållning deruti sökte sin förnämsta inkomstkälla. På andra orter utgjorde svedjande ett förderf för skogen i anseende till den värdslöshet, hvarmed man dermed gick till väga. Å vissa orter, der det vid skattläggningar blifvit beräknadt såsom en näringsutväg, hade det måst tillåtas; och der det ej på denna grund blifvit medgifvet hade allmogen med afsigt tillställt skogseld, så att samma verkan följt. På samma gång, allmogen för sin utkomst starkt anlitade skogen i allmänhet, fortfor den i hemlighet föröfvade utrotningen af ekar och masteträd. Den förändring, som

²⁾ KammarCollegii Berättelse rörande Allmänna Hushållningens tillstånd i riket till den 21 Augusti 1772. Tryckt i Stockholm år 1776.

³⁾ Dessa berättelser finnas bland Handlingar rörande Skogs- och Jagtlagstiftningen i Riksarkivet.

man åsyftat genom de förut omtalade förmåner för vård af dessa träd, hade uteblifvit, hvartill väl hufvudsakligast bidrogo svårigheten och tidsutdräkten för allmogen att blifva delaktig af de utlofvade fördelarne ⁴⁾). Hvad den stadgade återplanteringen angick, var den helt och hållet försummad dels till följe af allmogens många göromål och fattigdom, dels deraf att allmogen, sjelf okunnig i plantering, i anseende till förmögnare possissionaters liknöjdhet och Jägeribetjentens bristande insigt, saknade den handledning som för allmogen var af nöden för att kunna fullgöra detta åliggande. Som utsyning å allmänningen på de flesta orter, der sådana funnos, äfven meddelades de hemmansegare, hvilka missbushållade med egen skog, förqväfdes den omtänka som en befarad nöd annars kunnat framkalla ⁵⁾). Såsom motsats till denna teckning af de i allmogens hand befintliga skogarnes tillstånd, förmålas deremot frälseskogar på samma orter vara väl behållna.

Kronans nytta af de till dess fördel stadgade inskränkingar i den enskildes nyttjanderätt var af ringa betydighet. Hvad Kronoparker och Allmänningar beträffar, omtalas de i ofvannämnda Landshöfdingarnes berättelser såsom högst illa medfarna, så att de flesta måst fridlysas. Förbud emot utsyningars utsträckande utöfver hvad genom skogens tillväxt kan ersättas; införande af en bättre hushållning förmedelst skogens indelning till traktuggning; äfvensom anställande af kunnige Skogs- och Jägeribetjente föreslås af Landshöfdingar såsom botemedel ⁶⁾). I afseende på ektillgångarne,

⁴⁾ Så omtalas att den i 1742 års Förordning allmogen tillförsäkrade dispositionsrätt öfver hälften af den unga ekskogen föga uträttat, dels i anseende till svårigheten och omgången vid bevisande af den använda flit på ekskogens vård, som var ett nödvändigt villkor för rättighetens erhållande, dels och emedan i anseende till unga ekars ringa värde fördelen af berörde dispositionsrätt ej insågs. Lika förhållande var med de till uppmuntran af vård om masteträd vidtagna åtgärder.

⁵⁾ En och annan Landshöfding tillskref allmogens misshushållning ett instinktligt hat emot skog i allmänhet, och isynnerhet ekar, hvilket, enligt Landshöfdingarnes i Vestmanland utsago, hade sin grund deruti, att bonden hatar sin posterité, emedan allmogens barn i allmänhet voro sturska och illa uppfostrade. Såsom botemedel för antipathien emot ekar föreslogs af Landshöfdingen i Skaraborgs län uti en 1798 afgifven Berättelse om skogsvården i Länet, "att presterskapet borde i hvarje bondes personalier införa, huru många och hvad slags träd denna under lifstiden af frö, kärna eller planta till växt uppdragit, samt att minnet af den bonde, som utmärkt sig härutinnan borde hedras med den distinction att en ek planterades på hans graf."

⁶⁾ Se Landshöfdingarnes ofvannämnde berättelser.

klagades, att ekskogarne i landet voro så medtagne, hvilket äfven gällde särskildt fridlysta ekskogar såsom i Blekinge, att kronan måst under lång tid från utlandet införskrifva sitt behof och att enskilda näringsidkare ej kunde erhålla det vanligaste ekvirke⁷⁾. Vid anställda besigtningar å ekskogarne hade merändels de bästa ekarne, till följe af en värdslös och fal Jägeribetjenings förhållande, blifvit fällda under det vrakekarne fått stå kvar⁸⁾. Masteträden hade kronan ej heller fått i tillräckligt antal. Detta förorsakades dock ej af brist på träd utan af försumlighet vid tillsynen att de befintliga tillgångarne kommo kronan till godo⁹⁾.

Orsaken till ofvan anförda förhållanden både med de allmänna och enskilda skogarne måste väl, såsom vi ock nämnt, i främsta rummet tillskrifvas allmogens betryck och likgiltighet, som till stor del befordrades af den värdslöshet, kronan visade för den egendom hon på dess bekostnad förvärfvat. Men en annan ganska verksam orsak, hvilken kanske mest föll i ögonen, låg ock uti den slapphet, som rådde vid lagarnes handhafvande, ej mindre genom Jägeri- och Skogsbetjentens bedräglighet än det sätt, hvarpå Domare och Landshöfdingar fullgjorde sina skyldigheter uti ifrågavarande afseende.

Inom SkogsCommissionen väcktes derföre år 1777 förslag att, innan ny Skogsordning utarbetades, man borde vara betänkt på en reglering af skogarnes administration. En af Commissionens ledamöter, dåvarande Generaladjutanten Toll föreslog nemligen, att all Landshöfdingarnes befattning med skogarne borde inskränkas till en blott kontrollerande uppsigt öfver jägeristatens nit och redlighet, hvaremot skogsförvaltningen för hela riket borde sättas under en enda persons ansvar och styrelse, samt att för detta ändamål det år 1682 afskaffade Riksjägmästarembetet horde ånyo införas samt anförtros åt ett Rikets Råd. Den under dess ordres

7) Öfverste af Chapmans anförande till SkogsCommissionens Protokoll den 28 Febr. 1777.

8) Så t. ex. befanns vid en i Calmar Län omkring år 1780 anställd besigtning 90,000 vrakekar derstädes, under det att den goda ekskogen blifvit såsom förtörkade och föräldrade träd af Jägeribetjeningen för enskildes räkning utstämplade. KammarCollegii Protokoll den 19 Januari 1785.

9) Vid de under åren 1750—1780 å särskilda tider anställda undersökningar om masteskogarne i Vermland hade befunnits det en mängd kullblåsta kostbara masteträd fått oanvända förfaras, medan kronan under samma tid måst utbetala öfver 100,000 Riksdaler specie för anskaffande af de för henne behöfliga master och spiror.

ställda Jägeristaten borde sättas på krigsfot och tjena till häst¹⁾). Öfriga ledamöter i Commissionen voro med Toll ense om dåvarande skogsförvaltnings stora bristfälligheter, men emot Tolls projekt anförde åtskilliga af dem betänkligheter. Ordföranden Grefve Bjelke ansåg, att för skogsvården skulle vara förmänligare om densamma, i stället för att sättas under uppsigt af en på militäriskt sätt organiserad corps, anförtroddes åt en i hvarje provins inrättad Commission, hvilken borde bestå af Öfverjägmästare med fyra bisittare, tagne af hofasta och för god kunskap i landtbushållning kände personer. Tolls projekt, ehuru ej antaget af SkogsCommissionen, vann dock Gustaf III:s bifall. Af saken blef emidlertid ingenting, förmodligen af brist på medel att sätta den i verket.

Ehuru hvarken Tolls eller Bjelkes ofvannämnde förslag blifvit fullbordade, förtjena de dock uppmärksamhet, såsom försök att organisera en bättre ordnad skogsadministration, helst om man derjemte tager i betraktande, att, oaktadt missbushållning med skogarne esomoftast tillskrifvits deras dåliga bevakning, ej någon åtgärd till jägeristatens reglerande skett alltifrån år 1682 till år 1838, då den nu gällande Instruktion för densamma utfärdades.

Bjelkes förslag är för sin tid märkvärdigt genom den här uttalade riktiga åsigten om skogsvården såsom en del af landtbushållningen och hvilken bäst skulle befrämjas, om den till viss grad gjordes till en kommunalangelägenhet, i motsats emot Tolls förslag, hvori skogsvården antogs vara ett bibang till jagten och sålunda bäst befordras om skogsförvaltningen organiserades på militärisk fot.

Efter det Commissionen någon tid afbrutit sina göromål under afvaktan på verkställigheten af projekt om jägeristatens ordnande, inkom den till Kongl. Maj:t den 26 Januari 1787 med betänkande samt förslag till ny Skogsordning. Detta förslag har hufvudsakligen legat till grund för de näst-

¹⁾ De närmare detaljerna af Tolls förslag voro: Jägericorpsen borde fördelas i två regementen, hvilka i allmänhet skulle tjena till häst, ett förlagd i Svea och ett i Götha rike, hvardera med sin Öfverste; regementerna inom sig skulle fördelas i vissa squadroner eller kompanier af hvilka hvarje skulle hafva sitt bestämda distrikt, som borde tredelas så att en Ryttmästare, en Löjtnant och en Kornett skulle hafva tillsyn öfver hvar sin del. Landtjägare och Hejderidare skulle vara underofficerare, menige man skulle utgöras af skogsvaktare och kronoskyttar. Vid förefallande krig borde corpsen tjenstgöra i fält. Under fred skulle den hafva all skogsvård och alla utnyningar om hand.

följande Skogsordningarne, hvilkas stadganden till stor del derifrån influtit med undantag af dem, som blefvo en följd af 1789 års förordning. Genom detta förslag tog lagstiftningen ett betydligt steg framåt förmedelst en mängd ändamålsenliga föreskrifter till skogarnes vård och bibehållande, utom hvad man i detta afseende väntade sig af en ordnad jägeribetjening. I afseende på utsyning å Allmänningar och Kronoparker föreslogs, att ej utsyningarne borde öfverskrida, hvad skogen med uträknad återväxt kunde tåla, samt, att de utsyningsberättigade måtte efter behofvets beskaffenhet fördelas i vissa klasser för att i derefter bestämd ordning erhålla understöd. Sedan de Committerade genom denna åtgärd sört för de redan varande skogarnes bibehållande, föreslogs till tryggande af ytterligare skogstillgångar, att planterhagar borde inrättas samt för deras behöriga skötsel inga andra i jägeristaten upptagas än de, som voro inöfvade i de första handgreppen af trädplantering. För att lindra de olägenheter, kronans rätt till ek- och mastträden tillskyndade enskilda skogsegare genom intrång af jägeribetjeningen vid de oordentliga visitationerna, föreslogs, att utstämpling af ekar, bokar, master och spiror endast skulle ega rum hvart åttonde år, samt att den enskildes rätt öfver all annan skog skulle blifva fullkomligt fri, dock endast att skatteskogarne ställdes under kronobetjeningens uppsigt. Derjemte skulle medgifvas honom för fällda kronoekar hälften af det värde utifrån hemtade ekar gällde, samt rätt att antingen mot en ringa penning lösa vrakekar eller ock att erhålla halfva försäljningsvärdet. Hvad mastträd angår skulle kronobonde i likhet med skattebonde erhålla hela deras värde. Skulle ej dessa förmåner medföra åsyftad verkan i afseende på värden af dessa träd, borde man göra ännu större eftergifter, ty det "vore förmånligare att köpa sådana träd af inhemska bönder än att derför utgifva penningar till utländska köpmän."

Under det att Commissionen var sysselsatt med utarbetande af sina förslag, vidtog regeringen högst få åtgärder i afseende på skogslagstiftningen, förmodligen emedan man ansåg denna fråga beroende af de committerades arbeten. Ett och annat förbud emot misshushållning med skogen utfärdades väl ¹⁾, men derjemte tyckes regeringen, upplyst om allmogens betryck, haft i sinnet att försäkra denna om ett tryg-

1) Kongl. Maj:ts Bref den 13 Febr. 1775 hvarigenom förnyades förbud emot löfvande i kyrkor. Kongl. Förordningen den 28 Juni 1775, hvarigenom förbjöds allt kyttande.

gare och friare nyttjande af sin egendom. Denna omtanka visar sig i flera Bref²⁾, som föregingo 1789 års Förordning; och om äfven dennas tillkomst får tillskrifvas den politiska nödvändigheten, så hade de i densamma uttalade grundsatser förut blifvit af styrelsen både erkända och tillämpade. Genom denna viktiga författning blef ändtligen skattebondens fulla eganderätt till sitt hemman, hvilken i århundraden varit föremål för så många ingrepp, i de högtidligaste ordalag erkänd. Genom §. 2 i nyssnämnde Förordning och samma §. i Kongl. Försäkran den 4 April 1789 tillerkändes skattehemmansegaren lika orubblig och lika fri dispositionsrätt öfver skattehemman med allt, hvad dertill hör, som frälseman öfver frälsehemman, med undantag af de för kronans behof tjenliga ek-, bok- och mastelråd. Genom den i förstnämnde förordnings 1 §. upplifvade Förordningen angående skatteköp den 19 Sept. 1725 blef äfven kronohemmansåboarne öppet lemnadt att förvärfva sig samma rätt och sålunda komma i åtnjutande af samma förmåner, som blifvit skattehemmansegare medgifne. I öfverensstämmelse med den åsigten, att friare dispositionsrätt öfver skogen skulle medföra en omsorgsfullare skötsel af densamma, hade skattemän erhållit ett erkännande af denna rätt. Samma åsigt ledde och dertill, att kronan började eftergifva de anspråk hon gjort gällande i afseende på Allmänningar. Så blef i

²⁾ Så yttrar sig Kongl. Maj:t med anledning af en utaf Öfverjägmästaren i Upland gjord hemställan om företagande af undersökning derstädes till hämmande af uppodlingar och intagor på Allmänningar, i bref den 18 Nov. 1774, det han ej fann skäl dertill lemna bifall "enär en slik undersökning kunde gifva mångfaldiga anledningar till trätor och processer samt hos flere länets innevänare uppväcka någon fruktan att ej få njuta besittningen af deras egendom orubbad, hvarvid vi försäkrat våra undersätare bibehållas."

I bref till SkogsCommissionen den 12 Dec. 1777 med anledning af Tolls projekt angående Riksjägmästaresysslans återställande, anbefaller Kongl. Maj:t, sedan han omtalat huru Jägeristaten ej motsvarat sitt ändamål i thy att deras små löner och sednare tiders penninglystnad gifvit anledning till stora förödelse för skogarne, hvarigenom deras tillsyn blifvit fal, förmånlig för den rike, ej sällan tung och obillig för den fattige; "att vid uppgörande af berörde projekt borde iakttagas bland annat att tillse huruvida undersökningar af usurpationer och olofliga inskränkningar på kronans skogar kunde blifva möjliga att verkställa på det sätt, som ej förorsakade uppmärksamhet eller otidig fruktan för osäkerhet i besittning af hvad hvarjom och enom med rätta tillkom."

Genom Kongl. Maj:ts Skrifvelse den 25 April 1782 blef det tvång, allmogen i Vermland och Dal varit underkastad i afseende på afverkning och försäljning af sågstockar, hvilket genom Res. Allm. Besv. 29 Juni 1782 betydiligen mildrats, alldeles upphäfdt.

den följande Skogsordningen Landshöfdingarnes uppsigt öfver Sockenallmänningsarne upphäfd och kort derefter syntes regeringen betänkt att, om det i öfverensstämmelse med allmänt bästa lät sig göra, mellan interessenterna låta dela Häradssallmänningsarne, hvilka förut blifvit förklarade för kronans tillhörigheter ³⁾.

Den frihet allmogen genom ofvannämnde Förordning erhållit i afseende på dispositionen af sin skog lände ej att börja med till skogens fördel. Med kändedom af förra tidens förfarande saknade den ej anledning att befara, det denna frihet snart skulle återtagas, och öfverskred därför gränssorna af dess hofsamma begagnande. En mängd af de för kronans behof tjenliga, men ännu ej utstämplade ekar, bokar och master nedhöggos ⁴⁾. Kongl. Maj:t måste därför genom Rungörelse den 28 Januari 1790 förständig allmogen det dess dispositionsrätt öfver ifrågavarande träd ej finge vidtaga förr än urskiljdt blifvit, hvilka af dessa träd voro för kronans behof tjenliga. För verkställandet af denna besigtning och utstämpling blef en Instruktion den 30 Mars följande år utfärdad, enligt hvilken ej allenast alla friska ekar borde stämplas eller antecknas, utan äfven af bokar, der tillgång fanns, hela parker fridlysas från enskildt hygge. Af furuskogarne skulle alla master, spiror och storverksträd samt ämnen dertill antecknas och fridlysas. Dessa utstämplingar synas ej hafva fortgått med någon fart. Hvad bok- och masteträd angår, fann man, att enligt instruktionen hela trakter bordt till omkretsen utmärkas och fridlysas och, som allmogens nyss erhållna frihet derigenom till en del skulle blifva minskad, synes man hafva innan kort upphört med all åtgärd i afseende på nyssnämnde träd ⁵⁾.

På samma gång regeringen vidtog dessa åtgärder för att hindra de missbruk, som af 1789 års Förordning syntes vilja uppstå, gick den ock i författning om utarbetande af en lämplig Skogsordning; till följe hvaraf den 22 Januari 1790 utfärdades ett Constitutorial för åtskilliga deputerade att öfverse de om skogarne gällande författningar ⁶⁾. För-

³⁾ Under år 1798 infordrades af Landshöfdingarne utlåtande bland annat om, hvilka hinder kunde möta för Häradssallmänningsarnes delande emellan socknarne.

⁴⁾ Så blefvo i Christianstads län nära 14,000 ekar och 6000 bokar under år 1789 och början af 1790 fällda hvarför böterna skulle kommit att belöpa sig till nära 130,000 Rdr.

⁵⁾ Skogscommissionens Betänkande angående utsyning af ek-, bok- och masteträd den 9 Febr. 1793.

⁶⁾ De härtill utsedde voro, Statssekreteraren vid Krigsärenderna

slag till ny Skogsordning blef derpå till regeringen ingifvet den 23 November 1793 ⁷⁾ och den 10 derpå följande December utfärdades Skogsordningen af samma år. Denna ansågs emellertid ej i alla afseenden vara fullt ändamålsenlig. Kronoparkernas och Allmänningarnes vanvård, samt kronans behof af ekar och masteträd tycktes erfordra nya regeringsåtgärder. Gustaf IV Adolf lät derföre genom Skrifvelse den 10 Januari 1798 ⁸⁾ tillförordna en ny Skogscommission, som hade att afgifva Betänkande, huru författningarne skulle lämpas derhän, att de skogar, till hvilka Kongl. Maj:t egde rätt och för rikets sjömakr kunde vara nyttiga, måtte till ett sådant ändamål på bästa sätt vårdas, hvarjemte dessa deputerade kort derpå ⁹⁾ särskildt anbefalldes att, utom till det i berörde Instruktion uppgifna ändamål, äfven sträcka sin uppmärksamhet till allt, hvad som rörde skogarnes vård. Rönningen var till och med betänkt på att utgifva en Skogsordning gemensam för Sverige och Pomern. Frukten af Commissionens arbete blef *Skogsordningen af den 1 Aug. 1805*, som, ämnad att blifva endast en Förklaring af 1793 års Förordning, dock till följe af de olägenheter, en särskild förklaring skulle medföra, utgafs såsom särskild förordning. Den är derföre ej annat än 1793 års Förordning med rättelser och tillägg i vissa punkter.

Sedan vi nu omförmält de åtgärder som blifvit vidtagna såsom förberedelser till 1805 års Skogsordning, vilje vi gifva en öfversigt af de nya stadgar, som denna infört, hvarvid vi i framställningen deraf följa den förut antagna ordning.

Gustaf von Carlson, Lagmannen Per Zacharias Ahlman, Lagmannen Abraham Håkansson, AmiralitetsKammarrådet Johan Daniel Sundin och förra Skogscommissionens Sekreterare Jan Erik Nibelius.

⁷⁾ Detta betänkande med förslag synes emellertid ej hafva blifvit afgifvet af de år 1790 utsedda deputerade, ty det finnes endast undertecknad af två bland dem nemligen Sundin och Nibelius; för öfrigt är detsamma undertecknad af Riksdrotset Carl Wachtmeister, I. D. Duwall, Carl Stjerngranat, S. af Ugglas, Charles de Geer, Eric af Wetterstedt och S. G. Hermelin. En ny Commission synes således hafva blifvit sedermera förordnad; hvarom dock de i detta ämne rådfrågade i Riksarkivet befintliga handlingar ej upplyser något.

⁸⁾ Härtill utsågos under Riksdrotset Wachtmeisters ordförandeskap, utom de ofvannämnde Håkansson, Hermelin och af Ugglas, Öfverhofjägmästaren Axel Oxenstierna, Generallöjtnanten Toll, Contreamiralen C. O. Cronstedt, Kammarrådet O. Lagerheim och Professoren M. Calonius.

⁹⁾ Se Kongl. Brevet den 13 Januari 1798.

a) *Om de stora skogarne i norra orterna.*

Den förökade vigt, dessa skogar under en framåtskridande kultur måste få, i anseende till dels derå befinliga odlingstillfällen dels och dervarande rika tillgångar på skogsprodukter, föranlät lagstiftarne att i 1795 och 1805 års Förordningar närmare bestämma den i 1759 års Förklaring gifna föreskrift till Landshöfdingarne om dessa skogars upplåtande åt nybyggare. Sedan Konungens Befallningshafvande, i likhet med hvad i förra Skogsordningarne förordnats, blifvit anbefaldt att gå i författning om dessa skogars afmätande, chartläggning och afvittring, uppdrogs honom att först i afseende på de der redan uppbyggda, oskattlagda torp undersöka, huruvida de såsom större eller mindre hemmansdelar kunde ega bestånd. I sådant fall borde han låta afrösa dem och efter verkställandet deraf, enligt 1795 års Förordning besörja om deras skattläggning, hvilket dock enligt 1805 års Förordning derhän inskränktes, att han endast hade att till Konungen inberätta antalet af sådana lägenheter, hvarefter Konungen sjelf ville föreskrifva hvad med dem måtte tillgöras. Vidare hade Konungens Befallningshavande att till befordrande af nybyggesanläggning i mån af de med skogarnes affattning sig yppande tillfällen till nyttig odling föreslå hos Kongl. Maj:t hvad antal nybyggen, som kunde anläggas, hvarefter Konungen ville utlåta sig om villkoren för deras upplåtande. Dessutom borde Konungens Befallningshafvande skyndsamt inkomma med berättelse, huruvidt och på hvad sätt till kronans förmån försäljning af skogsprodukter skett och hädanefter borde tillåtas¹⁰⁾. Sedan med år 1820 afvittringsarbetena, hvilka under förra seklet pågått, men efterhand afstadnat, blifvit åter upptagne, hafva dessa skogar stigit i värde, allt efter som nybyggerna å desamma framskridit och gjort dem i vidsträcktare grad användbara.

b) *Om Allmänningar och Kronoparker.*

Den uppsigt öfver Allmänningarne, som enligt förra periodens Skogsordningar blifvit öfverlemnad åt Konungens Befallningshafvande, bibehölls i afseende på Lands- och Häradsallmänningar; hvaremot uppsigten öfver Sockenallmänningar

¹⁰⁾ 1795 och 1805 års Skogsordn. §. 15.

genom 1795 och 1805 års Skogsordningar blef åfverlåten åt interessenterna sjelfva. Det öfverinseende öfver Lands- och Häradsallmänningar, som nu blifvit Konungens Befallningshafvande uppdraget, synes, ehuru vidsträcktare än förr, ej såsom förut blifvit gifvet honom, på det han måtte tillse, det desamma såsom kronans egendom bevarades från andras obehöriga ingrepp, utan snarare på det att en behöflig omsorg måtte egnas dem såsom i allmänhet illa medfarne. Konungens Befallningshafvande blef derföre anbefaldt, att dels genom anställande af undersökning å Allmänningarne, dels genom inbemtande af underrättelse från Öfverjägmästaren i länet samt andra i landthushållning kunnige män förskaffa sig noggrann kännedom om hvarje Allmännings beskaffenhet och tillstånd i afseende på skogsväxt och skogstillgångar. Vidare ålades honom att upprätta förslag å det antal och det slag af virke, som årligen kunde med Allmänningens bestånd och utan dess skada till utsyningsökanders behof upplåtas, hvilket förslag ej fick vid utsyningsars beviljande öfverskridas. Hvarförutan Konungens Befallningshafvande jemväl berättigades, att vid förefallande behof helt och hållet eller till en del fridlysa Allmänningar ¹⁾.

Till följe häraf blef interessenternas nyttjanderätt till Allmänningarne, ehuru densamma blifvit dem försäkrad i samma ordalag som i förra författningarne, inskränkt inom ännu trängre gränser än förut. Förbud emot anläggning af *torp* förnyades. Dock blefvo nu, i likhet med hvad i en föregående författning stadgats, mossar och kärr upplåtna till odling åt hvem som dertill anmälde sig; äfvensom det ock tilläts rödjande af sådan mark, som till skogvaktareboställen eller skogsplanteringars anläggande vore tjenlig. Till odling af mosse var Allmänningsinteressent medgifven optionsrätt under ett års tid efter det 1805 års Skogsordning blifvit kungjord ²⁾. Med anledning af den skada och olägenhet för Allmänningarnes ändamålsenliga förvaltning, odling af derstädes befintliga kärr och mossar medförde, blef genom KammarCollegii Cirkulär d. 14 Mars 1824 all odling deraf förbuden. Hvad de förut å Allmänning anlagda *torp* beträffar, syntes man nu vara mera än förr grannlaga att ej rubba den besittningsrätt, som på goda skäl innehades. Utom det att de *torp* som voro skattlagde eller indelte eller ock gjorde skäl för $\frac{1}{4}$ eller minst $\frac{1}{2}$ mantal fingö bibehållas, äfvensom ock de, hvilka kunde försvaras med urminnes häfd eller Skogscommissions dom, stadgades der-

¹⁾ 1805 års Skogsordn. §. 2. ²⁾ L. c. §. 7.

jemte att vederbörligt lof efter förra författningar skyddade torpen från utrifning³⁾; hvarjemte äfven den, som ej med någon af de ofvan uppräknade rättstitlar kunde försvara en lägenhet, som icke svarade emot ett åttondels mantal, kunde af KammarCollegium erhålla tillstånd att, mot erläggande af en viss ränta, bibehålla samma lägenhet. För utöfvande af sin rätt till *skogsfång* underkastades delegarne nya föreskrifter. Intet slag af skogsprodukter, vare sig torra qvistar, vindfallen eller växande träd, fick afhämtas utan Konungens Befallningshafvandes tillstånd och utsyning; och som i afseende på virke endast ett visst belopp årligen fick säljas, kunde understundom hända att ej alla sökanderna fingo sina behof afhjelpa. De måste derföre, i likhet med hvad 1787 års förslag förmålt innehålla, fördelas i vissa klasser, af hvilka den ena hade företräde framför den andra. För öfrigt var till förekommande af den misshushållning med egen skog, som man ofta tillät sig till följe af utsigten att i framtiden erhålla hjälp af Allmänningarne, uttryckligen föreskrifvet, att den som med egen skog illa medfarit, ej borde åtnjuta understöd af Allmänning⁴⁾.

Rättighet att nyttja *Kronoparker* bibehölls för de å parken boende, äfvensom för dem, hvilka dertill kunde uppvisa lagligt tillstånd; alla andra uteslötos derifrån. Kronoparkerna voro nu, genom den den 4 Januari 1780 för Kongl. Maj:ts Öfverhoffjägmästare utfärdade Instruktion, ställda under dennes uppsigt⁵⁾. I afseende på utsyningar voro de underkastade samma föreskrifter som Allmänningar⁶⁾.

Den närmare *bevakningen* och *vården* af Kronoparker och Allmänningar blef enligt 1793 års Skogsordning åter anförtrodd åt Skogs- och Jägeristaten, hvilkens befattning med skogsvården upphört⁷⁾ efter det densamma blifvit förändrad till en jägarecorps, som under Gustaf III:s tid blef använd i Ryska kriget. Till införande af en bättre ordning stadgades nu, att hvar och en Jägeri- eller Skogsbetjent skulle hafva uppsigt öfver ett visst distrikt, hvarest honom ålägg att vårda och hafva tillsyn öfver vissa planterbagar. Detta skedde under Öfverjägmästarens ledning. I 1803 års Skogsordning infördes den skillnad emellan bevakningsperso-

3) §. 6.

4) §§. 3 och 4.

5) Öfverhoffjägmästarens befattning med alla Kronoparkerna utom Stockholms Djurgård blef genom Kongl. Kungörelsen 16 Mars 1824 afskaffad och dessa åter ställda under Konungens Befallningshafvandes uppsigt.

6) §§. 11 och 14.

7) Kongl. Maj:ts Författning den 10 Mars 1790.

len å Kronoparkerna och å Allmänningarne, att de förre benämndes *Jägeribetjente*, de sednare *Skogsbetjente* ⁸⁾.

En lika beskaffad uppsigt med den som åt Konungens Befallningshafvande blef uppdragen öfver Lands- och Häradsallmänningar var honom äfven anbefalld öfver *Kronoskogar* ⁹⁾, hvilket särskilda slag af publika skogar ej blifvit i någon Skogsordning före 1793 omnämnda. Troligen voro dessa skogar ursprungligen Landsallmänningar eller delar deraf, hvilka kronan, enligt hvad vi förut nämnt, efter länsindelningens införande tilllegnat sig. Allt som dessa Allmänningar blifvit efter hand ansedda såsom kronans tillhörigheter, blef benämningen å dem förändrad till "*Kronans skogar*", "*Kronoskogar*" eller äfven "*Kronoallmänningar*", då nyttjanderätten tillkom någon menighet. Under sistnämnda benämning förekomma de i KammarCollegii Circular den 14 Apr. 1824.

c) Om skogar i enskild mans hand.

Dessa skogar hade genom Kongl. Förordningen den 31 Februari 1789 blifvit i afseende på dispositionsrätten lika, i hvilken hand de befunno sig med undantag af de om bärande träd och masteträd bibehållna inskränkning. Rättigheten till dessa träd å skattejord tillkom nu, såsom förut, kronan; och der räntan af ett skattehemman kommit i enskild mans hand, innehade denne samma rätt till bärande träd, som kronan. Ännu ett slags jord kunde innehafvas med full eganderätt, utan att dermed åtföljde dispositionsfrihet öfver skogen. Om nemligen ett frälsehemman blifvit försåldt till skatte, och frälsemannen dervid förbehållit sig sin förra, eller till och med en ännu vidsträcktare rätt till skogen; så var denna rätt honom ännu fullkomligt obetagen, emedan 1789 års Förordning rörande dylika hemman stadgat, att med dem skulle i evärdeliga tider förfaras efter de emellan kontrahenterna slutna aftal. Skattebondens dispositionsfrihet öfver skogen med ofvannämnda undantag finnes väl i 1793 och 1803 års Skogsordningar erkänd. Men det missbruk af denna frihet, man kanske ej utan anledning befarade, har dock föranledt att man i dessa författningar sökt återinföra den uppsigt, hvilken 1789 års Förordning på in- tet sätt haft för afsigt att bibehålla. Konungens Befallningshafvande blef uppdraget och egare af frälseränta medgifvet,

⁸⁾ 1793 och 1803 års Skogsordn. §§. 70—74.

⁹⁾ Se l. c. §. 1.

att om skattebonde skulle missbruka den honom genom denna Förordning lemnade rätt och frihet, så till bärande träd, som annan skog, att fara för hemmanets bestånd och förmåga att skatten utgöra derigenom kunde uppkomma, vid domstolen lagligen åtala ett sådant missbruk¹⁰⁾. Till följe af den likhet i nyttjanderätten, som dessa Skogsordningar dock såsom princip erkänna ega rum för frälse- och skattejord, äro villkoren för svedjande desamma för båda. Svedjande är nemligen utan Konungens Befallningshafvandes tillstånd förbjudet å sandmo samt bergaktig och stenbunden mark, denna må finnas å hemman af hvad natur som helst¹⁾.

Rättigheten att nyttja *oskift skog* har ej undergått någon förändring. Dock är det stadgande tillagdt, att Konungens Befallningshafvandes tillstånd erfordras för dess nyttjande till afsalu, om kronan eller boställe deri har del²⁾.

Hvad *Kronohemmans- och Boställsskogar* beträffar, har nu uttryckligen stadgadt för alla, att de ej egde rätt att till annat än husbehof nyttja skogen, der ej vissa boställen, hvilka hade anseelig skog, kunde medgifvas att, efter hvad förut skett, af skogen kola till afsalu³⁾. Derjemte blef sockenmän tillåtet att vid reparation eller nybyggnad å prestgård, på dess egor taga dertill nödigt virke, såvida tillgång dertill funnes utan skada för skogen.

d) Om bärande träd och masteträd.

Sedan det blifvit genom 1789 års Förordning skattehemmansegaren medgifvet att fritt fälla *bärande träd* med undantag af de för kronans behof tjenliga ekar och bokar, blef honom i 1793 och 1803 års Skogsordning jemväl tillerkänd dispositionsfrihet öfver sistnämnde träd⁴⁾; troligen en följd af de svårigheter, som mött vid dessas utstämpling, för

10) §. 18 1795 och 1803 års Skogsordn.

1) 1793 och 1803 års Skogordn. §. 53. Kongl. Kungörelsen den 2 Mars 1819.

2) 1793 och 1803 års Skogsordn. §§. 21 och 22.

3) Hvad Militiæboställen beträffar är numera uti §. 53 af 1836 års Militiæ Boställsordning i vissa fall tillåtet att derifrån försälja skogsprodukter. Om nemligen å något boställe finnes sådant öfverflöd på skog, att, sedan man äfven tagit i beräkning det understöd, som annat boställe, inom 3 mil derifrån beläget, har rätt att erhålla, försäljning ändock kan utan afsaknad tillåtas, ega Konungens Befallningshafvande och Regementschefen rätt att gemensamt utsätta till hvad belopp virke å skogen får afverkas.

4) 1793 och 1803 års Skogsordn. §. 32.

kronans räkning. Hvad ekar beträffar, stadfästades i 1795 års Skogsordning den i 1789 års Förordning medgifna rätt öfver alla ekar, som ej såsom tjenliga för kronans behof blefve utstämplade; hvarjemte, för det fall att ej någon fällning af ekar för kronans behof på flera år skulle komma att anställas, det medgafs den skatteegare, som kunde på sina egor uppvisa ett antal unga och välväxte ekar af sex alnars höjd, rättighet att fälla och till sin nytta använda hälften så många af de å egorna befintliga, för kronans räkning stämplade, fullmogna ⁵⁾). Denna skattebonden medgifna rätt blef i 1805 års Skogsordning upphäfd, och man synes hafva helt och hållet bortglömt den år 1789 gjorda försäkran. I denna Skogsordning blef nemligen föreskrifvet, att ingen ek fick fällas utan ansökan om utsyning deraf hos Konungens Befallningshafvande. Honom tillkom att öfver utsyningsansökningarne afgifva utlåtande och derpå dem insända till Förvaltningen af Sjöärenderna, som hade att förordna någon lämplig person att verkställa utkröningen af de ekar som singe fällas, dervid dock noga borde iakttagas, att intet för kronans behof tjenligt träd blefve utstämpladt till fällning ⁶⁾). Beträffande de å kronohemmans- och boställsegor växande bärande träd blef innehafvaren i 1795 och 1805 års Skogsordningar, rättighet medgifven att fritt till husbehof nyttja alla sådana med undantag af ekar. Hvad dessa angick, inskränktes den genom de under föregående period utfärdade förordningar kronobonde och boställsinnehafvare medgifna rätt sålunda, att enligt 1795 års Skogsordning endast ostämplad ek, som stod inom hägnad fick fällas och till husbehof användas ⁷⁾, dock med Konungens Befallningshafvandes vetskap och samtycke. Denna dem tillerkända rätt utvidgades genom 1805 års Skogsordning, så att man egde å ifrågavarande egor fälla ej mindre ostämplade än stämplade ekar, som stodo inom hägnad ⁸⁾). Att uppmuntra en bättre omsorg om ekskogen tillförsäkrades skattehemmansegare för hvarje ek, som för kronans räkning fälldes, betalning efter en viss taxa, som bifogades 1805 års Skogsordning. Hvad de å Allmänningar, Kronoparker, kronoskogar och frälseskattehemmans egor befintliga bärande träd beträffar, hafva ej stadgarne undergått någon förändring ⁹⁾, lika litet som de förut stad-

5) 1795 års Skogsordn. §. 28.

6) 1805 års Skogsordn. §. 28.

7) 1795 års Skogsordn. §. 29. 8) 1805 års Skogsordn. §. 29.

9) 1795 och 1805 års Skogsordn. §§. 30 och 31.

gade kontroller att förekomma underslef vid fällning af ekar ¹⁰⁾.

Den kronan enligt lag förbehållna rätt till *masteträd*, hvilken enligt föregående periodens författningar inbegripit ej allenast master och spiror utan äfven ämnen dertill, är i förevarande Skogsordningar uttryckt såsom gällande *master*, *spiror* eller *storverksträd* men icke ämnen dertill. Storverksträd, hvilka enligt sin äldre betydelse hufvudsakligen varit sådana, som blifvit använda till storbyggnad vid bergverken, synas nu omfatta de träd i allmänhet, som äro tjenliga till master eller spiror, eller kanske äfven till annat groft skeppsvirke ¹⁾. Af dessa storverksträd äro de å kron- eller skattehemmans egor växande master och spiror kronan förbehållna med samma rätt, som förut ²⁾. Å Allmänningar, Kronoskogar och Boställsegor är fällande af storverksträd i allmänhet förbudet. Härjemte upprepas de i föregående författningar gjorda förbud emot användande till annat än storbyggnad af de storverksträd, som växa å de under bergverken hörande skogar ³⁾. För befrämjande af dessa träds vård blefvo de i 1759 års Förklaring till kronohemmansåboer utfästade förmåner förnyade.

De stadganden dessa förordningar innehålla synas emellertid ej hafva på denna tid ansetts motsvara sitt ändamål att bereda en förbättrad skogsvård. Oskickligheten hos de personer, som hade skogsvården sig anförtrodd, kvarstod såsom en alltför kännbar brist, att man ej skulle söka afhjelpa densamma. Äfvenså syntes för ekskogars fredande ej tillräckligt hafva blifvit gjordt genom nu utgifna författningar. Regeringen lät derföre dåvarande Botanices Demonstratorn vid Åbo universitet på statens bekostnad under år 1806 fö-

¹⁰⁾ 1795 och 1803 års Skogsordningar §. 23.

¹⁾ Om andra stora träd än master och spiror inbegripas under storverksträd, är tvifvel underkastadt. Dimensioner och beskaffenhet å dem borde väl i sådant fall, på sätt skett i afseende på master och spiror, hafva blifvit uti ifrågavarande Skogsordningar uppgifna. Vid utöfvandet af den kronan tillkommande rätt till storverksträd synas emellertid till dem blifvit hänförda äfven andra än master och spiror. Förvaltningens af Sjöärenderna Kungörelse den 27 Januari 1807, hvarigenom den kronohemmansåboer i 1803 års Skogsordning utfäste belöning blifvit bestämd, upptager nemligen bland storverksträd utom master och spiror äfven sådana träd, som äro 40—60 fot långa och hålla 25—16 tum diameter i störändan.

²⁾ 1795 och 1803 års Skogsordningar §§. 41 och 42.

³⁾ §. 45.

retaga en resa i Tyskland för att derunder inbemta tillförlitlig kunskap om den fullkomning, skogskushållningen derstädes vunnit. Uti en berättelse om denna sin resa framställde Radloff för regeringen en jemförelse af skogshushållningen i Danmark och Tyskland med den i Sverige, hvaraf visades huruledes man här dels genom okunnighet i saken, dels genom oriktig beräkning af återväxt och planlös utgallring misshandlade skogarne, hvilka på många ställen blifvit förvandlade till ljungbedar. Af Landshöfdingarne i länen infordrades samtidigt särskilda efter hvarje ort lämpade förslag till befrämjande af ekplanteringar å enskilda egor. I sammanhang härmed föreslog dåvarande Öfverhögjägmästaren Bunge inrättandet af en skola för bibringande af theoretiska och praktiska insigter i skogshushållningen, samt att intyg om i denna skola förvärfvad skicklighet i berörde hänseende skulle utgöra ett vilkor för erhållande af Öfverjägästarebefattning ⁴⁾.

De åtgärder till danande af skickliga skogsförvaltare och till införande af lämpliga bushållningsmetoder, hvarpå man nu syntes belänt, blefvo emellertid i anseende till de utifrån hotande olyckor ej fullbordade. När man sedan fick tid att egna uppmärksamhet åt detta ärende, kom man på andra tankar i afseende på bästa sättet att befrämja en god skogshushållning.

Fråga om publika skogars afyttrande till enskilde blef först väckt vid 1809—10 årens Riksdag. För att bereda tillgångar till betäckande af då varande statsbrist föreslogs, såsom bekant är, försäljning af samtliga statsegenomarne, och bland dem äfven skogarne. Icke blott genom de inflytande köpeskillingarne skulle man erhålla medel till statsbristens fyllande, utan den genom denna åtgärd öfverflödiga jägeribetjeningens löner skulle äfven bereda staten en ny inkomst. Upphofvet till detta förslag var dock ej blott att söka nya hjulpkällor för statens finansiella trångmål. De nyare nationalekonomiska åsigtarna hade börjat bana sig väg hit och bragt i tvifvel fördelarne af egendom i statens hand. De allmänna skogarnes usla tillstånd tycktes äfven rättfärdiga denna åsigt, och derföre ansåg man att den bästa fördel staten kunde draga af dem vunnes genom deras försäljande. Men äfven för den enskilde yrkade man, ur synpunkten af

⁴⁾ Handlingar rörande Jagt- och Skogslagstiftningen. *Riksarkivet.*

dessas grundsatser, en fullkomlig frihet vid nyttjandet af hans skogar; och, då man ur denna synpunkt bedömde de gällande stadganderna, förefaller visserligen ej besynnerligt, att enskilda motionärer ansågo frågan om en i denna syftning förändrad skogslagstiftning af en sådan vikt, att ett uppskjutande af dess handläggning innan kort skulle medföra en allmän nöd ⁵⁾.

I öfverensstämmelse med dessa grundsatser utarbetade äfven Allm. Besvärs- och Ekonomie-Utskottet ett Betänkande, hvari det föreslog: att de delar af kronans parker, gehägar och djurgårdar, som ej voro till serskilda verk eller personer upplätta eller till vissa publika behof oundgängliga, skulle till skatte försäljas emot en årlig afgift till statsskuldens minskande; att häradsallmänningsarne borde fördelas mellan socknarne. Emot detta förslag blefvo dock grundade betänkligheter anförda i Stånden; och till följe af dessa blef ej skogarnes försäljning besluten i den utsträckning Utskottet föreslagit, utan Ständerna anhöllo i Skrifvelse den 26 April 1810 att Konungen, efter nödiga upplysningars infordrande, måtte bestämma, hvilka och huru stora kronans parker och skogar borde för allmänt behof kvarblifva samt låta försälja de öfriga för allmän räkning genom auktion till den mestbjudande, som derå skulle njuta full eganderätt mot erläggande af en viss grundrenta.

Innan regeringen fattade något beslut med anledning af denna skrifvelse blef vid 1818 års Riksdag fråga om kronoskogarnes försäljning ånyo väckt, och i Skrifvelse den 15 Juni s. å. anmälde Ständerna, att de såsom grunder för verkställandet af denna åtgärd beslutat; att alla kronans disponibla skogar och Allmänningsar, med undantag af de för flottorna och andra kronans behof nödiga samt sådana, hvartill menigheter eller enskilda kunde ega någon laglig rätt, borde på öppen auktion försäljas till den, som bjöd högsta räntan; att skatteköpeskillingen borde blifva sex års räntor; att mulbetesrättigheter borde ersättas med en motsvarande vidd af skogen och innehafvare af torp och lägenheter dervid ovägrigen bibehållas. Sedan Konungen häröfver infördrat ut-

⁵⁾ En vidare uppskjuten handläggning af detta ärende skulle nödsaka ett sednare slagte till ytterligheten att antingen göra utflyttningar till blidare klimater från sina stora och magra åkerfält, hvilka de med svett och möda odlat af skogarne, eller dväljas i samma hus med deras kreatur för att af dessas ängor uppvärmas samt såsom vildar förtära okokt föda. Yttrande till Ridderskapets och Adels Protokoll af Carl Reuterhjelm.

Jätanden från embetsverken, afgaf han den 15 Febr. 1823 en proposition i ämnet, deruti med hufvudsakligt bibehållande af de i Ständernas Skrifvelse uppställda grunder närmare bestämmelser för den åsyftade regleringen föreslogos. Propositionen blef, med några få förändringar och tillägg, antagen af Ständerna.

Dessa genom regeringens och Ständernas sammanstående beslut antagna grunder för regleringen af kronans skogar kungjordes genom *Rammar Collegii CirkulärBref d. 14 April 1824*. Då någon undersökning af kronans rätt till de i dess hand varande skogar ej ifrågakom och de stora skogarne i de sex norra länen ej innefattades under den ifrågavarande regleringen, upptager 1824 års Bref egentligen blott tvenne slag af allmänna skogar. Det ena utgöres af *Kronoparkerna*, hvilka alltid varit kronan enskildt förbehållna; det andra af *Lands- och Häradsallmänningsarne*, hvaraf nyttjanderätten tillhört interessenterna. *Kronoallmänningsarne* omtalas väl, men ej såsom en serskild klass af skogar, utan tillhörande det ena eller andra slaget alltefter det sätt, hvar på de blifvit begagnade. För hvardera af dessa båda slagen blef en serskild reglering föreskrifven. Af det första skulle den för kronans behof nödiga delen bibehållas under allmän vård, den öfverflödiga skattläggas och försäljas, fördelad i lotter från 15—40 tunnland. Enligt de för det sednare slaget gällande föreskrifter,ingo de dit hörande skogar bibehållas odelade under allmän vård eller öfverlemnas i detta skick till interessenterna, eller ock mellan delegarne fördelas efter ansökan hos Konungen och på de af honom i hvarje serskildt fall föreskrifne grunder.

Denna författning innehåller den sista allmänna reglering af de publika skogarne. Ifrån att alltmer och mer inskränka nyttjanderätten till desamma hade lagstiftningen slutat med att antingen verkligen öfverlåta dem till enskilda eller ock att bereda utväg för en sådan öfverlåtelse. De liberalare åsigt, hvilka alltsedan 1809 hos Ständerna gjort sig gällande och föranledt denna förändring i lagstiftningen för de publika skogarne, hafva äfven öppnat väg för enskilde skogsägare att befria sig från de inskränkingar i deras eganderätt, som ännu qvarstodo. R. F. 21 Febr. 1789 hade väl tillagt skatteman fri dispositionsrätt öfver all hans skog, med undantag af de för kronans behof tjenliga ekar och masteträd. Besynnerligt nog tyckes den honom sålunda tillagda frihet öfver all annan ekskog hafva råkat i glömska, då Ständerna funnit för godt att inrymma honom en sådan emot

lösen, till hvilken de äfven lade rättigheten att för en ringa summa inlösa den framdeles växande ekskogen samt master och spiror. Dessa medgifvanden vunno äfven regeringens bifall och kungjordens genom K. F. 28 Oct. 1850. För att gifva den enskilda företagsamheten friare rum vid förädlingen af skogens alster upphäfdes de för sågverken gällande inskränknings- och egare af salu- och legosågar erhöles tillåtelse att, utan begränsning till ett visst antal stockar, utöfva sin sågningsrätt, hvilken blott fortfor att vara underkastad vissa inskränknings- såvida den var grundad på stockfångst från publika skogar⁶⁾. De för skogarne i de norra orterna gällande Afvittringsstadgarne hade länge verkat att bringa stora trakter af dervarande skogar under enskildes eganderätt; och genom en series af författningar öppnades för enskilde lättade utvägar att till tjärubräkning, kolning och försågning använda produkterna från dessa skogar, äfvensom kronohemmansåbor och nybyggare i dessa trakter erhöles friare rätt att begagna sina skogar⁷⁾. Läger man härtill kolhandelns⁸⁾ och smidesrättens⁹⁾ frigifvande, så synes af allt detta, att lagstiftningen under de sednaste fyratio åren helt och hållet frånträdte den gamla banan och alltmer lossat de band som bundit den enskilde i afseende på nyttjandet af hans skog.

Huruvida man på denna väg lyckats att aflägsna de under århundraden yppade farhågorna för skogarnes fortfarande bestånd, är väl att på goda skäl betvifla. Huruvida dessa farhågor åter, hvilka under så lång tid aldrig gått i fullbordan, nu skola göra det, torde väl ock vara tvifvel underkastadt. Så mycket synes man med säkerhet kunna antaga att en strängt prohibitiv skogslagstiftning skulle i ett land med Sveriges naturliga förhållanden och små ekonomiska tillgångar blifva omöjlig att handhafva. Skogarnes ofantliga vidd på många orter skulle till deras uppsigt göra en bevakningspersonal erforderlig, som vida öfverskred landets tillgångar. Århundradens erfarenhet har visat att man ej ens lyckats förskaffa de allmänna skogarne ett tillräckligt skydd och detta skulle naturligtvis gälla ännu mera om man ansåg behöfligt att ställa äfven de privata under offentlig uppsigt. Lagstiftningen har under hela den tid, den fortgått i prohi-

⁶⁾ Kongl. Förordn. den 25 Febr. 1842.

⁷⁾ Kongl. Bref 11 Jan. 1814; 6 Maj 1850; 2 Maj 1826; 18 Juli 1827; 5 April 1859; 11 April 1844.

⁸⁾ Kongl. Förordn. den 27 April 1846; 22 Febr. 1850.

⁹⁾ Kongl. Förordn. den 27 April 1846.

bitiv rigtning befunnit sig, och skulle, om den dit återvände, utan tvifvel ännu befinna sig, i en direkt strid mot folkets fördomar, hvilka måhända mera än allt annat bidragit att göra alla förbud och inskränkningar kraftlösa. Så länge den saknar det moraliska stöd hos nationen, som är den enda säkra garanti för lagarnes efterlefnad, skulle den nu, lika litet som förut, på en sådan väg uppnå sitt mål. Under dessa förhållanden synes den klokaste utvägen vara att öfvergifva; hvad man ej kan försvara, och endast bibehålla så mycket att man, med de befintliga medlen, deråt kan gifva ett fullt tillräckligt och kraftigt skydd. De skäl, 1825 års Ständer anförde för den då beslutna regleringen af skogarne, synas så grundade i de verkliga förhållandena, att den beslutna åtgärden derigenom fullkomligt rättfärdigas.

Den sammanblandning af statens egande- och menigheternas nyttjanderätt, som egt rum till de flesta af kronans skogar, var ej blott i ekonomiskt afseende skadlig, emedan den för staten försvårade bibehållandet och för delegarne nyttjandet af dessa skogar, utan äfven menlig i moraliskt hänseende, emedan den lagt grunden till en ständigt fortfarande strid mellan de enskilda fördelarne och det, som staten ansett sig böra värda såsom föremål för allmän nytta. Då man misströstade om att gifva dessa skogar en tillräcklig vård, fanns således ej annan utväg att aflägsna den dubbla olägenheten, än att öfverlåta dessa skogar åt enskilda. Ständerna förbisågo visserligen ej möjligheten, att de på detta sätt skulle komma att snart utödas; men detta skulle ändock hafva blifvit händelsen förr eller sednare, och man hade dock nu genom den föreslagna åtgärden gifvit dem ett värn i de blifvande egarnes enskilda intresse; — ett värn, som visserligen kunde uteblifva, men också, en gång uppkalladt, vore det enda verksamma. Hvad de under kronans vård bibehållna skogarne angår, ansågo Ständerna att dessa borde ställas under en fullt kraftig uppsigt, samt att inga rättigheter å dem borde vidare inrymmas enskilde. — Genom dessa grundsatser för skogslagstiftningen förspiller ej det allmänna sina krafter på ett resultat, som tvåhundra års erfarenhet visat vara omöjligt att uppnå. Men deremot har man trygghet gifven att åtminstone vissa skogar skola blifva bevarade för det allmännas behof, samt att äfven de enskilda derifrån kunna blifva åtminstone till någon del försedde. Genom inrättande af ett Skogsinstitut¹⁰⁾ till danande af en kunnig

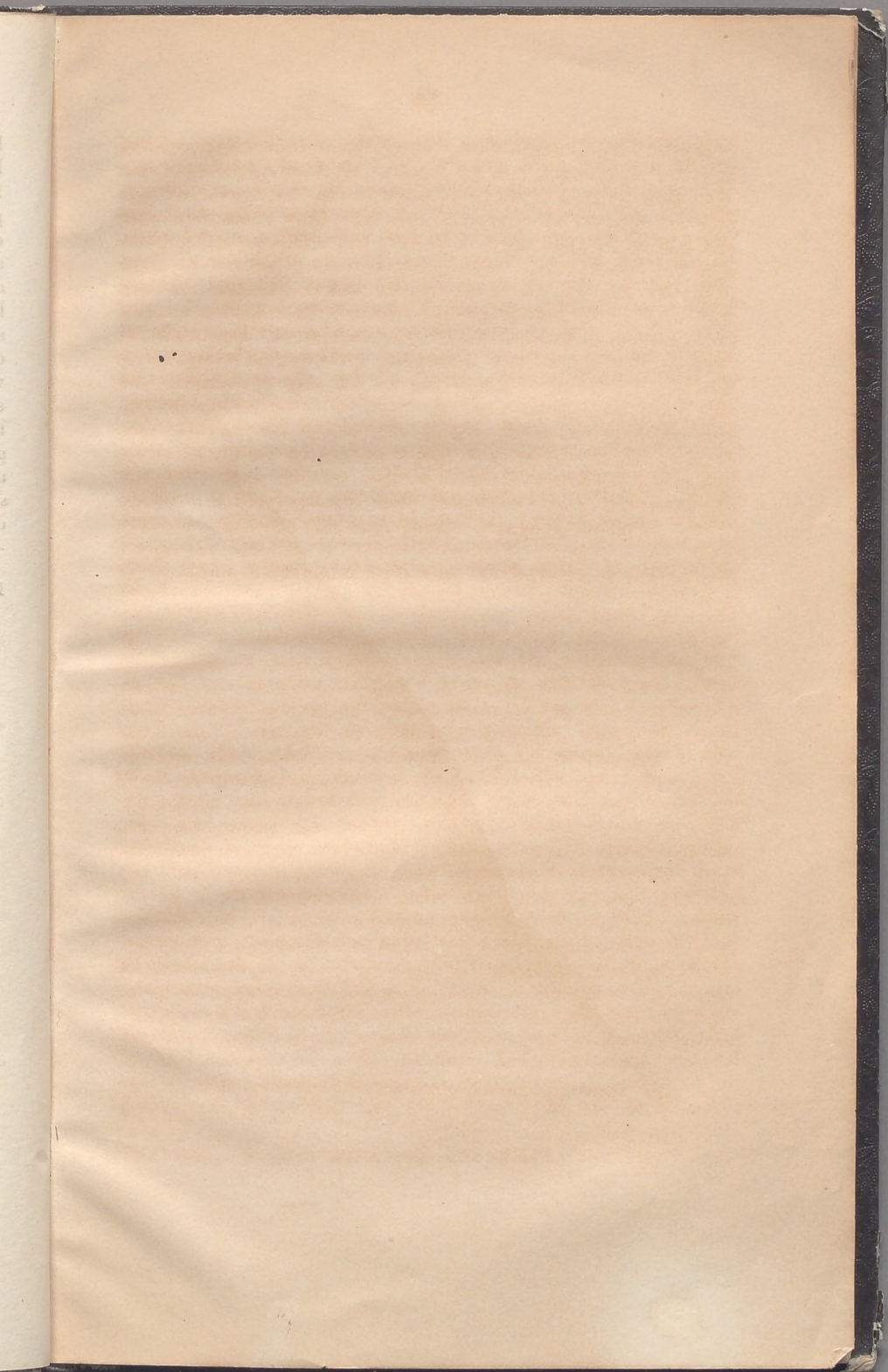
¹⁰⁾ Kongl. Maj:ts Stadgar den 15 Oct. 1828.

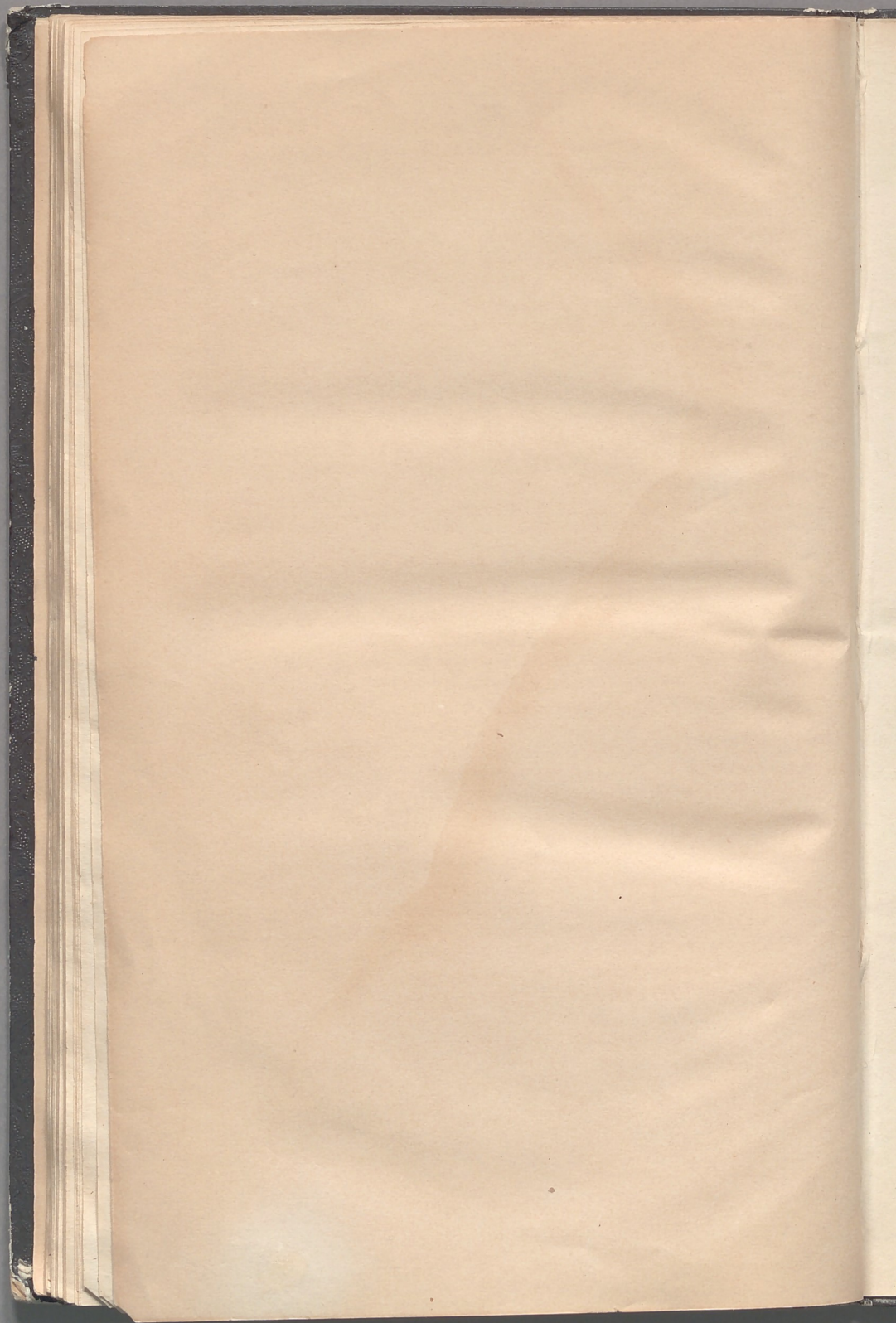
bevakningspersonal samt genom en ny organisation af denna¹⁾ har regeringen sökt att, i hvad på den ankommer, uppfylla alla fordringar af en noggrann skogsvård, hvilken man hopats icke minst skall röja sina frukter i de föredömen, som deraf gifvas enskilda för värden af deras skogar, hvilket kan anses så mycket mera maktpåliggande, som dessa nästan utan alla inskränkingar äro öfverlemnade åt egarnes omtanka, hvilken måhända ej öfverallt motsvarat det förtroende lagstiftaren hyst till densamma. Också hafva af sakkunnige män de lifligaste farhågor för skogarnes fortfarande bestånd blifvit yttrade och spår till en reaktion i tänkesättet börjat röja sig. Lagstiftningen befinner sig nu, åtminstone hvad Allmänningarne och äfven till största delen de enskilda skogarne beträffar, på samma punkt som under landskapslagarnes tid. Huruvida den åter skall börja samma bana, som den sedan dess tillryggalagt, skall framtiden utvisa, äfvensom om detta kommer att ske med bättre framgång än förut.

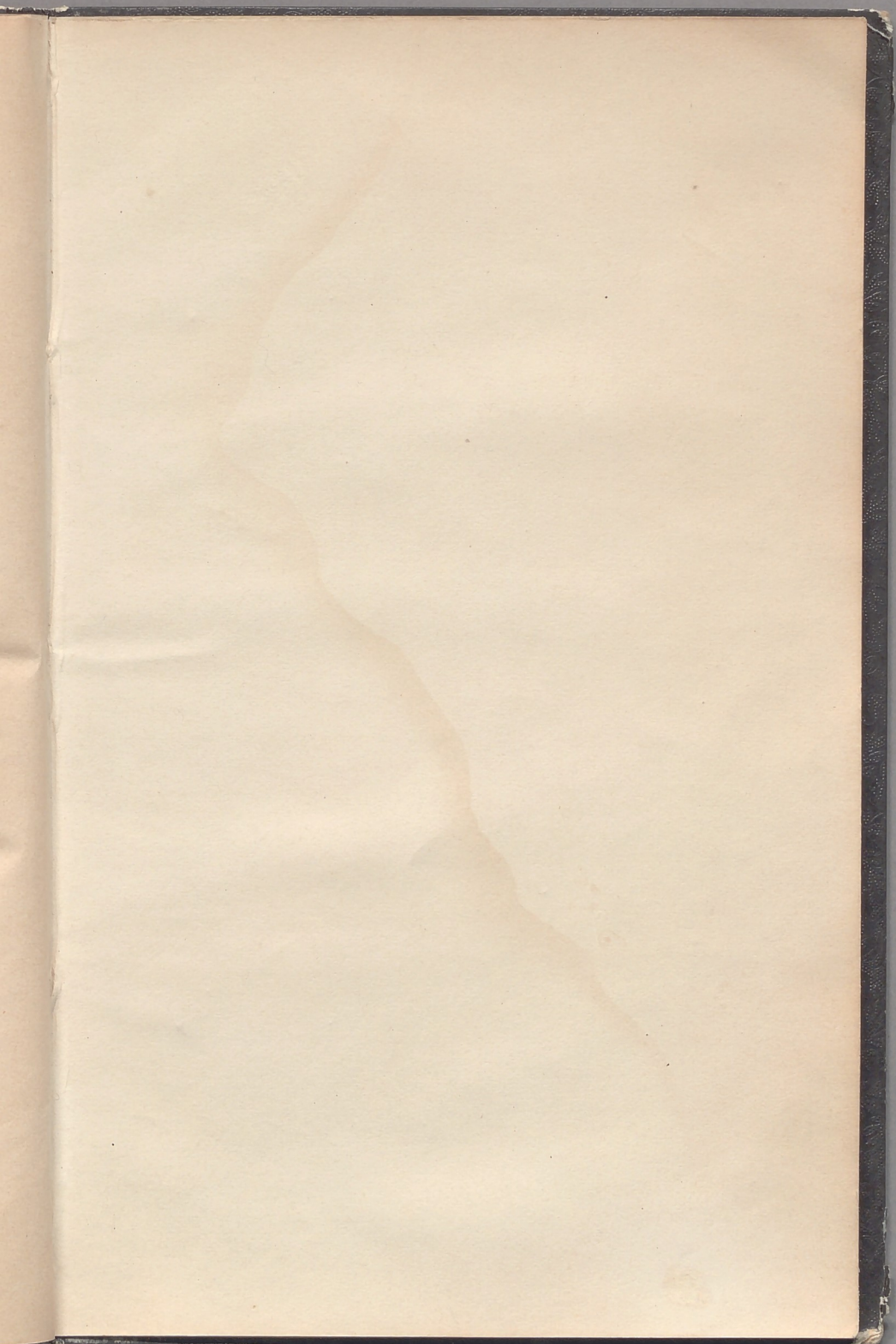
¹⁾ Kongl. Maj:ts Instr. för Skogs- och Jägeristaten i Riket den 16 Mars 1858.

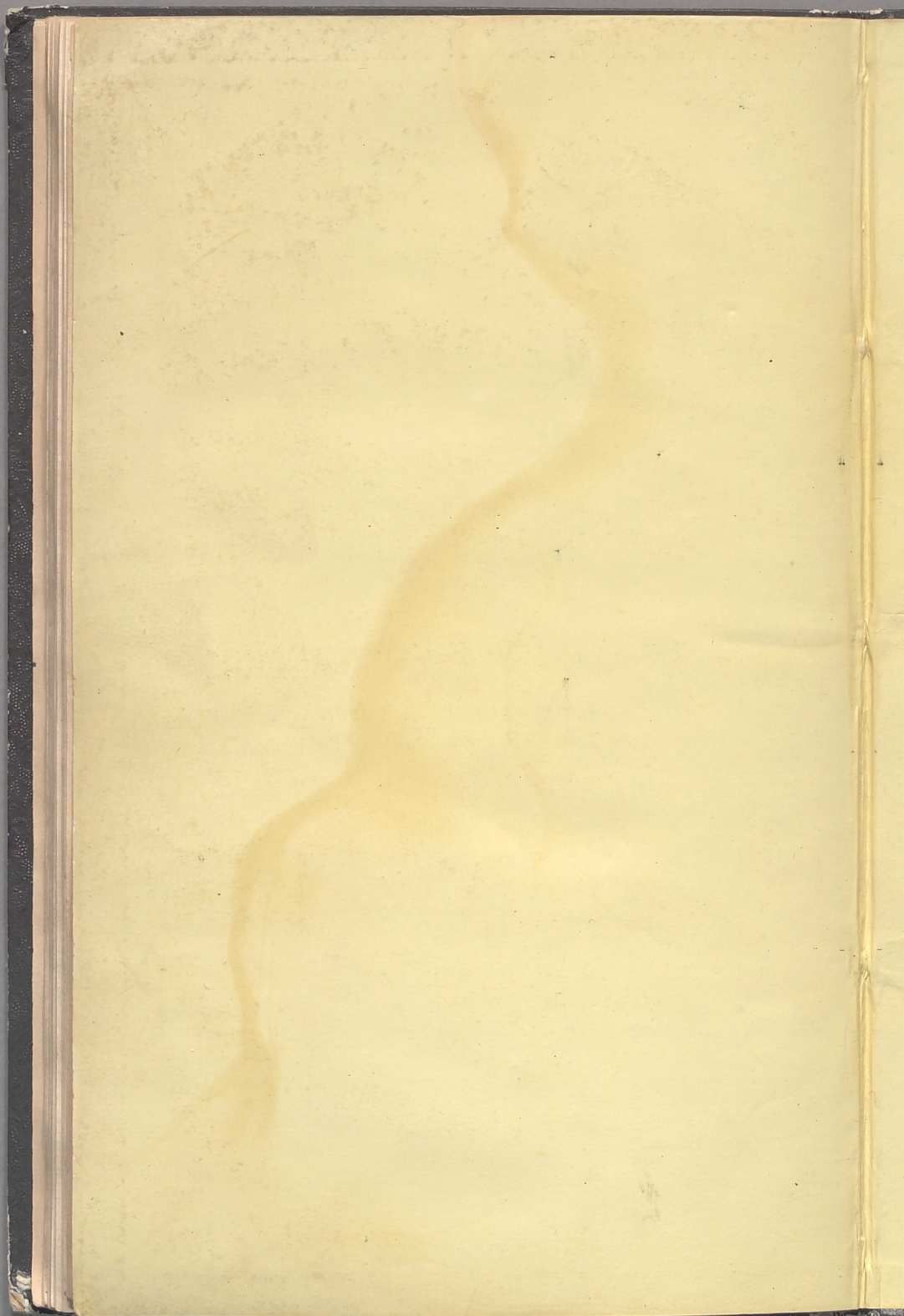
UPSALA

WAHLSTRÖM & C. 1855.

www.books2ebooks.eu